

P3460/94

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

TŘETÍ (TŘICÁTÝ PÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

JAKOU OBRANU REPUBLICE?

Úvaha nad potřebami branné politiky českého státu

„Od samého začátku bylo jasné, že vojenská spolupráce je sice prvním a nejnaléhavějším požadavkem, sama o sobě však nestačí... Bezpečnost zemí je dnes daleko více než jen vojenským opatřením. Politické konzultace, ekonomická spolupráce, příprava zdrojů, výchova a podpora veřejnosti - to vše je pro obranu národa či Aliance stejně důležité, nebo dokonce důležitější, než postavit loď nebo vyzbrojit armádu.“

(Z dokumentu NATO „Report of the Committee of Three“, 1956, čl. 15)

V diskusi o začlenění České republiky do Severoatlantického paktu neopomenuli naši politici, představitelé ozbrojených sil, analytici i novináři snad jediný argument, hovořící v náš prospěch. Klíčovým se v ní stalo heslo bezpečnostních garancí. Výhody našeho členství byly zopakovány v mnoha variantách a dnes, na konci roku 1993, kdy vzniká tato úvaha, se jen čeká na výsledek lednového summitu NATO. Všeobecně se předpokládá, že nepřinese, pokud jde o členství uchazečů ze střední a východní Evropy, nic překvapivého. Před dosažením členství v NATO, neztratí-li mezitím vůbec smysl, čeká Českou republiku spolu s ostatními jakési přípravné období. Bude-li mít podobu dosud vágní Aspinovy koncepce „Partnerství pro mír“ či jiného mezitím přijatého schématu, na to bude mít čtenář odpověď v době, kdy se mu tato úvaha dostane do ruky. Tato úvaha však míří opačným směrem.

NATO - Aliance sdílené skutečnosti

Pokusme se zde odpovědět spíše na opačnou otázku - jaký bude z našeho členství přínos pro koalici a jaký bude náš vklad do jejího bezpečnostního a obranného potenciálu. Tato otázka je u nás, při našem pověstném zahledění do našich problémů, kladena o to méně, o co více se jeví u každého člena z hlediska zájmů celé Aliance naprosto prioritní. Při poslechu některých výkladů domácího původu se nelze zbavit dojmu, že jejich autorům představa NATO splyvá s jakýmsi servisem, bezpečnostní agenturou, u níž se lze přihlásit a vyžádat si za jistou finanční či jinou úhradu požadovaný stupeň ochrany. Je to důsledek přehlížení či povrchní znalosti charakteru a filozofie Aliance. Jinak by nebylo možné opomenout, že rozhodující pro přijetí nového člena bude především jeho schopnost podrobit se závazkům, vyplývajícím z platné koaliční smlouvy a záruka jejich trvalého plnění. S tím souvisí i otázka, jak efektivní příspěvek nový člen do Aliance přináší a jaká je stabilita a použitelnost tohoto příspěvku.

Jeví se v tomto smyslu žádoucí připomenout si samotný smysl a podstatu koalice jako volného sdružení nezávislých zemí, dosahujícího potřebného odstrašujícího efektu výhradně na základě vkladu svých členů. Jde tedy o silně „demand oriented“ společenství, spočívající na přesně definovaném příspěvku ke společné obraně a považující stupeň své kolektivní ochrany za přímo úměrný kumulativnímu účinku těchto příspěvků všech svých členů.

Takto vytvořený obranný potenciál koalice slouží k obraně všech bez výhrad. Článek 5 Severoatlantické smlouvy mj. stanoví: „Smluvní strany souhlasí s tím, že ozbrojený útok proti jedné nebo několika z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti nim všem a v důsledku toho souhlasí s tím, že pokud dojde k takovému útoku, každá z nich . . . pomůže napadené straně nebo stranám . . . včetně použití ozbrojených sil.“

Vytváření a udržování jednotlivých národních příspěvků, schopných efektivně integrované činnosti, předpokládá, že každý z partnerů má srovnatelný a fungující branný systém, odpovídající těmto požadavkům. Spolupráce rovnoprávných a rovnocenných partnerů přitom předpokládá spravedlivé rozdělení všech nároků a nákladů. Tak vznikl princip *burden sharing* - sdílení zbrojního břemene, který zcela rigorózním způsobem prostupuje veškerou činnost Aliance:

„S otázkou zdokonalování obranyschopnosti je úzce spjata otázka rovnoměrnosti rozdělení jak ekonomického břemene obrany, tak rolí, rizik a zodpovědnosti sdílených členskými státy. To je předmětem značného zájmu Aliance, ve které suverénní a nezávislé národy vstupují do smluvního vztahu (contractual relationship) se svými spojenci, založeného na jednotě cílů, společných zájmů a společných hodnot“ (Summit Meeting of the North Atlantic Council, March 2-3, 1988).

A tamtéž dále k požadované kvalitě a přičinění všech: „Zdokonalená strategie využití zdrojů musí přenést úsilí z rozpočtových výdajů na způsob, jakým jsou vojenské rozpočty přeměněny v efektivní síly odstrašení, jejich výzbroj, výcvik, rozvinutí tam kde je jich potřeba a jejich schopnost plnit svůj úkol. Měření příspěvku ke společné bezpečnosti především v podmínkách jeho výstupu než vkladu vytváří lepší základnu pro budoucí diskusi o otázkách sdílení zbrojního břemene.“

Sdílení jednotlivých národních příspěvků klade zvláštní nároky na plánovací proces, především plánování zdrojů: „V rámci aliance svobodných suverénních států vzniká všeobecná potřeba plánování, aby se dosáhlo správného sdílení rizik, břemen a zodpovědnosti za společnou obranu . . .“ (The North Atlantic Treaty Organisation - Facts and Figures, s. 219).

Nejde tedy o pouhý vklad ve formě vyčleněných ozbrojených sil a příslušného finančního obnosu. Jedná se o daleko širší nárok, v němž do tohoto procesu vstupuje celý fungující branný potenciál členské země. Jeho neoddělitelnou součástí tvoří vedle sil a prostředků i duchovní sféra, infrastruktura a fungující řízení. Prostě vše to, co lze označit za branný systém moderního státu. (Použijme pracovně, v nedostatku jiné české terminologie, tento poněkud ošklivý výraz.)

Podíváme-li se takto zvenčí na situaci u nás, pokusíme-li se poskládat jednotlivé prvky tohoto našeho zatím hypotetického příspěvku, a zároveň odpovědět na otázku našeho přínosu do koalice, neubráníme se značným nejistotám a rozpaky. Již letmé porovnání s členskými zeměmi Aliance, ale i s některými okolními nečlenskými státy, ukazuje značné mezery v soustavě obrany našeho státu. Jsou

dokonce tak značné, že se vtírá i myšlenka, zda právě zde není jeden z důvodů našeho usilování o rychlý vstup do NATO, podporovaný vírou, že tam získáme „blueprint“, podle něhož budeme moci prázdná místa zaplnit. Byla by to však stejně iracionální představa, jako bychom neprováděli ekonomickou reformu a prostě čekali na přijetí do Evropské unie v naději, že nám pak doma všechno velmi rychle vyřeší.

Z dostupných stanovisek vyplývá, že jediným politikem, který si vůbec otázku našeho přínosu do NATO položil, byl ministr obrany. V interview pro Lidové noviny (12. 10. 1993) říká: „... u země, která je politicky stabilizovaná, která má fungující ekonomiku a armádu a která je kompatibilní mentálně i strukturně se zeměmi NATO není důvod, aby byla z takového bezpečnostního systému vyřazena“. Ministr se zde zmínil o všech oblastech důležitých pro obranu země - o politickém zřízení, ekonomice, armádě, duchovní sféře i struktuře. Z nich právě ta poslední, struktura, chápána zde nutně jako uspořádání umožňující využít k obraně to vše předem vyjmenované, má však ke kompatibilitě s NATO nejdále. Tak sebevýkonnější ekonomika, úspěšně fungující podle běžných pravidel mírového života selže ve specifických a nenormálních podmínkách krizové situace či ohrožení zvenčí, nevytvoří-li stát předem soustavu pravidel a prostředků k její podpoře a ochraně. Usílí o vytvoření toho, co jsme pracovně nazvali branným systémem, se však u nás nadále setkává s nechápatými stanovisky, bagatelizací problému, přesvědčením o naprosté nepotřebnosti, nechutí a podezřením ze snahy o jakousi skrytou militarizaci, odporující politickým a společenským změnám.

Obrana - úkol celospolečenský či resortní ?

K lepšímu pochopení tohoto stavu není od věci alespoň krátký pohled do nedávné minulosti. Bývalá ČSSR jako stát s omezenou suverenitou, satelitní země bývalého SSSR a člen Varšavské smlouvy, převzala plně sovětský branný systém, unifikovaný ve všech členských zemích paktu. Tento systém implantovaný zvenčí nekladal žádné nároky na vlastní samostatné strategické myšlení. U Varšavské smlouvy nešlo o žádnou volnou alianci se samostatně vytvářenými příspěvky ve společné obraně. Vše bylo sovětským velením direktivně předem stanoveno, pouze se opisovala a rozepisovala tzv. doporučení. V centralizovaném stranicko-státním organismu nebylo potřeba k realizaci připravovaných opatření v ekonomice i jinde vytvářet žádnou zákonnou soustavu. Požadavky se staly součástí státního plánu, na jehož závazné úkoly dohlížela široká síť vojenských a polovojenských orgánů, útvarů obrany s plošnou působností - od ministerstev a velkých podniků až po poslední družstvo na výrobu knoflíků.

Tento systém, pamatující svým původem ještě stalinské heslo „Vše pro frontu“, se přežil již v období odzbrojovacích jednání v průběhu 80. let a po pádu Varšavské smlouvy se stal rázem nejen politicky neúnosným, ale vcelku nepoužitelným (je kuriózní, že jisté prvky tohoto systému dožívají u nás jako jistá provizorní řešení dosud). Mimoto byly v novém režimu právního státu tyto činnosti, nepokryté silou zákona, okamžitě zproblematizovány.

V novém politickém ovzduší, po vyvázání z rutiny RVHP, uskutečnění prvních kontaktů s některými vyspělými evropskými zeměmi a členskými státy NATO, byly

podniknuty kroky k vytvoření prvků nového branného systému nezávislého státu. Proti těmto snahám však objektivně působily některé průvodní jevy popřevratového období. Po zhroutilí sovětského bloku a tím likvidace bezprostřední bipolární konfrontace v Evropě, kdy najednou „zmizel nepřítel“, se naší politické scény zmocnila jakási helsinská euforie, představa definitivního konce použití síly. Evropa byla vnímána jako kontinent, v němž je trvale otevřena cesta univerzalistickým řešením KBSE. Nikdo nechtěl slyšet na to, že mohutná vojenská síla východně od nás je sice připravena změnit prapor, ale nikoli svou strategii vnímání Evropy. Urychlování rozpadu Jugoslávie se ještě nejevilo jako hra s ohněm. Přijít v této atmosféře s požadavky na vytváření prvků branného systému odpovídajícího potřebám obrany suverénního státu, jakkoliv konzistentního s demokratickým režimem a ekonomikou přecházející k tržnímu hospodářství, nebylo vůbec jednoduché.

Spolu s tím se na druhé straně „novotám“ houževnatě bránil všemi silami i dožijící tehdy ještě mohutný aparát příslušných složek na ministerstvu obrany. Objektivně je nutno podotknout, že to nebyla povětšinou politicky motivovaná rezistence, spíše bezradnost a nechuť začít myslet vlastní hlavou, neochota opustit zažitou rutinu, v níž nám hotová řešení poskytl někdo jiný. V některých případech v tom byl i kus tradicionalismu lidí, vychovaných na sovětských vojenských školách a ostýchajících se tak či onak „opustit“ své četné sovětské přátele.

Významným začátkem bylo zprostředkování NATO Information Service, která nám napomohla k navázání kontaktů s orgány NATO a jednotlivých členských zemí, ochotnými nám v tomto smyslu poskytnout informace a konzultace, především své legislativní normy. Z velké řady těch, kteří pochopili v tomto období naši snahu a vyšli nám v tomto zcela prvním „dialogu s NATO“ vstříc, uvedme alespoň p. Elmquista a Orosze z odboru civilního krizového plánování NATO, p. George, předsedu ekonomického výboru NATO, p. McCluskera z NACC, a k nim mnohé experty ze SRN, USA, Kanady, Školy NATO v Oberammergau, ale i z Rakouska a odjinud. Jejich spolupráce vyvrcholila přednáškami na semináři k otázkám krizového managementu v červnu 1992 v Praze, jehož se zúčastnil i tehdejší pomocník generálního tajemníka NATO, p. Larry Davis.

Řada nově navrhovaných opatření byla posuzována a schvalována v tehdy ještě fungující Radě obrany státu. Tento orgán scházející se za téměř pravidelné účasti prezidenta ČSFR, se rychle konstituoval v těleso, obdobné orgánům pracujícím jako regulérní součást ústavního zřízení ve všech moderních západoevropských státech.

Podávalo se tak nejen vytvořit základní pohledy na oblasti branného systému, a to nejen na armádu, ale i na otázky příprav hospodářské mobilizace, krizového managementu, tvorby strategických zásob a civilní obranu, ale zahájit nesnadné práce na přípravě branného zákonodárství, tolik potřebného pro legální existenci těchto činností v demokratickém státě. Leč ČSFR již pomalu zvonila hrana a s ní skončilo i toto úsilí, aniž mohlo pro krátkost času dosáhnout cílů, které si tenkrát položilo.

Nejde o žádné nostalgické vzpomínky. Věc by byla zcela přirozená, kdyby získané cenné informace, kontakty a zkušenosti byly řádně převzaty orgány nástupnického českého státu. Tomu však bránil prostý důvod - **česká administrativa do poslední chvíle odmítala brát otázky obrany na vědomí s argumentem, že obrana státu je věcí federace.** Důsledkem bylo, že v okamžiku jejího zániku byly

cenné informační fondy ztraceny. Záležitosti přešly v mnoha případech do rukou nepřipravených lidí, jejichž jedinou kvalifikací bylo namnoze jen nadměrné sebevědomí. V těchto souvislostech je vcelku pochopitelný osud příslušného odboru Úřadu vlády ČR, který nezbytně ztroskotat, i když měl šanci pro budování branného systému státu při troše profesionálního přístupu učinit mnoho užitečného.

Není ani divu, že tak věci postupně dospěly k výsledku vyjádřenému zjednodušenou rovnicí: *obrana rovná se armáda*. Toto tristní chápání je zřejmě dnes v celé šíři přístupů zákonodárných i výkonných orgánů. **Celá široká oblast opatření k obranyschopnosti státu se zúžila na svou sice důležitou, ale jedinou součást - armádu.** Je chápána téměř výhradně jako resortní záležitost a zodpovědnost za ni byla, jak se zdá, přesunuta na bedra jediného člena vlády - ministra obrany.

I když byl k tomuto úřadu zvolen zdatný politik, který, jak se zdá, dělá co je v jeho silách, nelze nevidět, že jeho základní zodpovědností je *vojenský* segment obrany. K tomu je vybaven jak pravomocemi a působností, tak i zdroji, které má jeho resort k dispozici. Nemůže však zasahovat do působnosti jiných resortů či koordinovat některé jejich činnosti. **Obrana státu však není svým charakterem resort jako průmysl, obchod či zemědělství. Je to komplexní mnohostranná činnost předpokládající využití všech sil a prostředků společnosti v kritické situaci ohrožení země a jejích obyvatel.** Nazírání na obranu jako záležitost jediného ministerstva nás ve své podstatě myšlenkově vrací někam do historického období vzniku masových armád. Jenže tehdy měli ministři války neporovnatelně širší pravomoci, než jejich neboží kolegové v dnešní demokratické společnosti.

Na co dosud nebyl čas

K potvrzení setrvalého stavu zapátrejme nyní letmo v některých politických a legislativních dokumentech. Určující směrnici pro základní přístup k obraně státu, ale i pro kontrolu plnění příslušných úkolů v daném volebním období je vládní program (programové prohlášení vlády). Hledat v tomto dokumentu představu, jak bude budována obrana státu nevede k cíli. Tato oblast je v něm prostě zcela vynechána.

Programovým dokumentem stejné závažnosti a zde dokonce s větší vypovídací schopností by mohla být **vojenská doktrína České republiky**. Takové doktríny nejsou, jak známo, zdaleka jen vojenským dokumentem. Napovídají mnohé o základech státu, jeho vztazích k okolí, představě o chápání krizových situací a mezinárodních konfliktů a jejich řešení, o potenciálním spojení, budování a použití vojenského potenciálu, ekonomických přípravách atd. Jsou považovány za důležitý státní dokument, jednají o nich parlamenty a jsou veřejně vyhlašovány. U nás se tak dosud nestalo, ač na samém počátku českého státu byl ohlášen jako termín přijetí vojenské doktríny měsíc březen 1993. Přitom v řadě článků a vystoupení nacházíme často na českou vojenskou doktrínu odvolání. Bylo by vhodné v zájmu věci ujasnit, jak to tedy s českou vojenskou doktrínou vlastně je a jaké jsou vůbec představy o smyslu takového dokumentu.

Ve většině demokratických zemí jsou nadto čas od času, zvláště při měnících se mezinárodních podmínkách či významných zásazích do uspořádání obrany země, vydávány pod různými názvy zásadní dokumenty strategického

charakteru, rozpracovávali vojenskou doktrínu do konkrétních globálních kroků na určité období. V nich jsou všechny sektory společenského života, ale i nejšířší veřejnost informovány o záměrech, které se jich bezprostředně mohou dotýkat. Neboť každý občan přináší svůj díl k uskutečňování těchto záměrů, ať již jako daňový poplatník, svou vojenskou službou, prací v dobrovolných organizacích branného charakteru, ale i svým pouhým zájmem a morální podporou. Činí tak i neutrální Švýcarsko (Konzeption 73, Bericht 90) či Rakousko (LV Plan). Slyším již stovku pádných důvodů proti, ale myslím, že i takový dokument by měl u nás existovat. Patří k výbavě moderního suverénního státu.

Uvedené skutečnosti jen dokreslují, že obrana je u nás skutečně chápána jako uzavřená resortní záležitost. Chybí-li její definování v politických programových dokumentech, není divu, že nebylo příliš impulzů ani pro její vyjádření v soustavě zákonů nového státu. Samotná Ústava České republiky žádné ustanovení o vůli k obraně státu či dokonce povinnosti podílet se na její přípravě nemá. V preambuli se sice hovoří o odhodlání občanů „chránit“ ČR a dále „společně střežit“ její bohatství. To jsou však pojmy značně širší a neurčitější, z jejichž obsahu může být za jistých okolností obrana jako ozbrojený odpor přímo vyloučena. Dále článek 43 zmocňuje parlament, který může rozhodnout „plnit mezinárodní smluvní závazky o *společné obraně* proti napadení“. Bylo by jistě zajímavé vyslechnout výklad těchto ustanovení.

Chybí pilíř branného zákonodárství - zákon o obraně státu, který je součástí základního legislativního souboru každého státu, který neztratil pocit sebezáchovy či neusiluje stát se bezvýznamnou satapií. Jedině tento zákon může vytvořit podmínky pro vznik a fungování koordinovaných příprav k obraně ve všech sektorech života společnosti. Zvláště tísnivé je, že tímto zákonem není pokryta **oblast dnešní hospodářské mobilizace, která by měla tvořit základ k postupnému vytvoření civilního krizového plánu a západoevropského typu**. Dnes je tato činnost nahrazována směsicí polovičatých a málo účinných opatření, v nichž, jak bylo již podotknuto, přežívají staré disfunkční prvky tzv. rozpočtového plánu. Jejich uskutečňování je navíc při absenci právní úpravy, zvláště v soukromých podnicích, závislé na dobré vůli jejich majitelů.

O málo lépe je na tom **tvorba strategických zásob**, úzce spjatá s touto oblastí. Zde se, jak se zdá, podařilo prosadit alespoň nejdůležitější změny. Neustálý růst významu zásob pro krizové situace přináší však i zde nové úkoly, v jejichž plnění není zdaleka dosaženo uspokojivého stavu.

Značné odlišnosti od standardů NATO vykazuje i naše úprava civilní obrany. Oprostila se sice od některých starých zvyklostí, ale základní sovětské pojetí „vojenské“ civilní obrany není překonáno. Mimoto je u nás civilní obrana stále chápána ve zúženém slova smyslu, jako jedna ze součástí CO, tj. ochrana obyvatelstva. Toto vidění se také fixuje v připravované nové právní úpravě. V zemích aliance NATO i jinde má civilní obrana mnohem širší pojetí, jak dále připomeneme.

Jedinou efektivně fungující normou této soustavy je tak prakticky branný zákon, který je ale zákonem dílčím, zabývajícím se v podstatě pouze vztahem občana ke službě v ozbrojených silách (tedy svým způsobem opět resortní pohled). Hlavním argumentem, zdůvodňujícím (alespoň formálně) tento stav je, že na tyto věci v záplavě jiných, naléhavějších legislativních prací v našich zákonodárných

orgánech dosud *nebyl čas*. Tato námitka nemůže obstát. Vždyť se vždy našel čas např. na dílčí novelizace branného zákona či zákona o civilní službě, směřující v podstatě ke stálému omezování počtů potenciálních obránců vlasti.

Důsledkem těchto mezer je praktické zablokování příprav země k obraně, ale i neúčinnost a postupný zánik těch prvků, které ještě přežívají. Příznačnou známkou toho bylo i jarní zasedání Rady obrany státu. Tento orgán ČR se poprvé sešel, aby v náhlém poznání konstatoval, že nemá legální podklad pro svou existenci. Ústavní zákon o Radě obrany státu novelizovaný Federálním shromážděním nebyl totiž převzat do právní soustavy ČR. ROS byla sice pohotově prohlášena za poradní orgán, ale od té doby již pravděpodobně nezasedla. Činnost této rady, pracující běžně pod různým názvem v demokratických státech a fungující jako odborný orgán vlády, koordinující přípravu k obraně ve všech oblastech státní správy, nebyla ničím nahrazena a její agenda, nikým neřešená, kriticky chybí.

Mohli bychom zabrousit i do některých dalších oblastí a činností nezbytných pro branný systém státu. Není však cílem pouštět se zde do nějaké zevrubné analýzy. Jde spíše jen o **pohled na současný stav**, nutící k zamyšlení. **Nemá vzbuzovat nepokoj, spíše upozornit na dlouhou řadu úkolů, které by měla Česká republika, chce-li se skutečně blížít k NATO, se vši vážností řešit.**

S tím souvisí i potřeba podívat se na NATO i trochu jinýma očima. Esence našich styků s Aliancí neleží jen ve společných poradách ministrů obrany, náčelníků generálních štábů či cvičeních vojsk. Začneme už konečně důsledně vnímat i jeho civilní strukturu, která pro nás bude v mnohém důležitější a prioritní. Zároveň je si zapotřebí znovu uvědomit, jaký je ten „standard“ člena NATO, zaručujícího jeho přínos člena k obraně všech. Maně si přitom vybavuji nepříjemné pocity z nedávného jednání našeho parlamentu, v němž ministr obrany musil svěst houževnatý boj o souhlas se zvýšením našeho kontingentu v jednotkách UNPROFOR. Přitom šlo v podstatě o nepočetnou skupinu námezdných vojáků, hlásících se dobrovolně k časově ohraničené a nebojové službě s humanitárním posláním.

Overall defence v NATO

U členů NATO, ale i v převážně většině ostatních moderních evropských zemí se pro filozofii obrany státu jako koordinovaného komplexního úsilí celé společnosti vžily obecné termíny „overall defence“, „Gesamtverteidigung“. Je opět těžké najít jeho český ekvivalent. Až bude u nás oficiálně zaveden, bude to známkou toho, že jsme se v pochopení obrany posunuli k žádané evropské úrovni. Jde o onu **komplexní, celkovou, povšechnou, všezahrnující obranu**. Vnucuje se termín „totální obrana“, ale ten již z našeho historického pohledu nezní příliš příjemně.

Zmíňme se o aplikaci této obranné filozofie u jednoho z významných členských států NATO, v sousední Spolkové republice Německo. I když SRN má, vzhledem k překonávání důsledků II. světové války, dodnes jisté zvláštnosti, nejsou z hlediska obecného uspořádání overall defence rozhodující. Německé uspořádání může nadto budít, vzhledem k minimalizaci zásahů do tržní ekonomiky ve prospěch branných úkolů, nejmenší námitky odpůrců jakékoli regulace. Overall defence je zde chápána jako ochrana obyvatelstva a obrana území a jeho nezávislosti před útokem zvenčí. Zdůrazňuje se přitom, že tento úkol nezbytně vyžaduje koordinaci

úsilí vojenské a civilní sféry pod jednotným vedením. Kromě toho je nutná rovněž účast veřejnosti. Za hlavní součásti overall defence se považují síly vojenské obrany (spolková armáda) a civilní obrany (Zivilverteidigung). Přitom i civilní obrana má, stejně jako obrana vojenská, součást národní a koaliční.

Dbá se přitom, aby tento princip overall defence uplatňovaný v národním měřítku, plně odpovídal, vzhledem ke členství v NATO, rámci celé Aliance. To zaručuje legislativní úprava. V SRN tvoří základní právní fundament vytváření branného systému především ustanovení spolkové ústavy. Jasný a srozumitelný výklad podstaty obrany, potřebných činností při její přípravě, kompetenci federace a zemí, povinností jednotlivých státních orgánů, organizací a institucí, obsahuje norma nazvaná „Rahmenrichtlinien für die Gesamtverteidigung“ (Směrnice pro souhrnnou obranu) z 10. ledna 1989. Již jejich samotný obsah ukazuje, jak široké spektrum činností složek státní správy, samosprávy a organizací, ale i samotného obyvatelstva patří do moderního branného systému evropského státu.

Za overall defence jsou v plném rozsahu svých ústavních povinností zodpovědní prezident, parlament, spolkový kancléř i vláda. Mimoto však existuje na vládní úrovni speciální orgán - Rada národní bezpečnosti (jinde nazývaný Výbor pro obranu atd.). V jeho čele je spolkový kancléř a členy jsou ministři zahraničních věcí, obrany, vnitra, spravedlnosti, financí a hospodářství. Mimoto mohou být přizváni podle potřeby i jiní činitelé. Rada má charakter vládního výboru a její funkce je především koordinační. Může však vydávat i rozhodnutí, pokud povinnost vydávat taková rozhodnutí nepřísluší podle ústavy a federálních zákonů přímo vládě. Mimoto funguje v SRN meziresortní krizový štáb, podřízený spolkovému kancléřství, jehož posláním je koordinace činností na nižší úrovni (náměstkové, ředitelé odborů).

A opět přeskóčme činnost vojenské části branného systému (zde - spolkové armády) a zmíníme se o další klíčové složce overall defence - civilní obraně. Jako u ostatních členů NATO je to v pravém slova smyslu obrana civilní, organizovaná a vykonávaná civilními složkami a pro civilní část společnosti. **Každý resortní ministr je plně zodpovědný za fungování civilní obrany ve svém resortu.** Koordinační funkce v této široké síti je přidělena ministerstvu vnitra.

Civilní obrana zahrnuje plánování, přípravu a výkon všech civilních opatření pro vytváření a udržování obranyschopnosti státu. Jak je zřejmé, jde o širokou škálu ekonomických, technických a organizačních aktivit, včetně činností majících charakter správy země za mimořádných situací. To vše při plné zodpovědnosti civilních představitelů, bez přímého zasahování armády a při plném respektování základních funkcí vlády. Zdůrazněme opět, že v tomto významném postavení civilní obrany tvoří civilní ochrana (ochrana obyvatelstva před ohroženími, např. radioaktivním zářením, toxickými látkami atd.) jen dílčí součást celkové působnosti CO. Je uspořádána tak, aby kromě dílčích opatření, přenesených zpravidla na co nejnižší úroveň, tam kde krizový stav nebo ohrožení vzniká, bylo možno provádět velké záchranné akce s masovým zasazením sil a prostředků (disaster relief operations).

Významnou součástí branného systému tvoří příprava opatření v ekonomice. Základem k tomu je právní úprava, především tvorby zásob a režimu zásobování v krizovém období. Pozorně se dbá na to, aby tato úprava byla plně

v souladu s principy tržní ekonomiky, aby plně využívala výhody takového ekonomického uspořádání, zejména jeho pružnosti a schopnosti rychle se přizpůsobit změně poptávky a náhlému růstu spotřeby určitých materiálů a výrobků. Uplatňuje se proto tzv. subsidiární princip znamenající, že zásah státu nastupuje až v okamžiku a v rozsahu, kdy potřeby pro obranu země nelze již uspokojit normální hospodářskou činností. Principiální je v tomto smyslu naprosto jasné definování intervence státu, ať pokud jde o přednostní objednávky či přímé direktivní zásahy, jako jsou např. rekvizice (vozidel aj.).

Vzhledem k tomu, že západoevropské státy jsou povětšinou členy Evropské unie, respektují právní normy branného hospodářství zemí NATO zásady a cíle EU a liší se vzájemně jen v dílčích ustanoveních. Okruh této, řekněme (dosud) po našem, hospodářské mobilizace, zahrnuje zpravidla sektor energetiky, materiál a suroviny, služby, tvorbu zásob, zásobování vodou, dopravu, povětrnostní službu, spoje, pracovní síly, záchranné operace, sociální zabezpečení, finance atd.

Nejrozpracovanější a nejrigoróznější úpravu mají v tomto smyslu USA. Dýchá z ní snad ještě zkušenost z Pearl Harboru a korejské války. Soustava právních norem je zde velmi podrobná a ukládá striktní a naprosto nesmlouvavé povinnosti. Jen zákon o civilní obraně má se všemi dodatky více než 50 stran hustého tisku. K centrální koordinaci a využívání vytvářených sil a prostředků byla vytvořena vlivná agentura FEMA (Federal Emergency Management Agency), jejíž šéf je jmenován přímo prezidentem USA.

Neutrální země - stejná řeč

Filozofie overall defence byla přijata nejen státy NATO, ale i zeměmi stojícími mimo vojenské paktů. Uvedme dvě malé, pro nás v mnohém inspirativní evropské země - Rakousko a Švýcarsko. Ač oba **neutrální státy**, historicky či z vůle velmocí, **nikdy nepřestaly budovat a rozvíjet svoji obranu**, plynule ji modernizovat a přizpůsobovat novým potřebám. Obě země považují otázky obrany za natolik prioritní, že jejich vlády a parlamenty našly již čas reagovat na změny v Evropě po roce 1989 a příslušně aktualizovat své základní vojenskopolitické a strategické dokumenty. **Nepodléhají** přitom ani představě o zbytečnosti takového úsilí v současnosti, ale ani **komplexu malého národa**, který je vzhledem k svému omezenému brannému potenciálu předem odsouzen k neúspěchu.

♦ **V Rakouské republice** je základním principem bezpečnostní politika, tvořená zahraniční politikou, vnitřní stabilitou a brannou politikou. Branná politika (tedy součást bezpečnostní politiky) je souhrnem opatření vytvářejících tzv. Umfassende Verteidigung (což je v podstatě jen synonymem oné známé overall defence). Za takovou obranu je považován systém stanovení cílů, integrovaného úsilí a organizačních struktur v oblasti duchovní, hospodářské, civilní a vojenské obrany země. Základnu tvoří vojenská doktrína, strategie obrany země a soustava zákonů na úrovni republiky i spolkových zemí.

Za duchovní obranu se považují informace, motivace k obraně, výchova k vlastenectví a povinnosti občana. To vše se vytváří na základě vědomí skutečného obrazu situace, nezbytnosti opatření na ochranu míru a výchovy ve školách.

Ekonomickou obranu tvoří soubory zákonem předpokládaných opatření k zásobování obyvatelstva potravinami, ochraně zahraničního obchodu, zásobování surovinami, materiály, a energií, příprava opatření v rozpočtech, sféře veřejných výdajů, cen a financí. I zde je při zásazích do ekonomiky přísně dodržován subsidiární princip.

Civilní obrana (Zivilverteidigung) a v jejím rámci civilní ochrana (Zivilschutz) zahrnuje výchovu obyvatelstva k sebeobraně, výstražnou a hlásnou službu, ochranu proti radioaktivnímu záření, zdravotnickou službu, péči o uprchlíky, zabezpečení činnosti státních orgánů v obdobích krizových situací a ochranu kulturního dědictví.

I rakouská úprava počítá se zvláštním řízením v době mimořádného období. Vytváří se tzv. Krisenmanagement spolupracujících civilních a vojenských resortů a složek na všech úrovních (spolek, země, okres, obec). Vrcholným orgánem tohoto řízení je na vládní úrovni Spolkový koordinační výbor (Bundeskoordinationsausschuss). Podobné výbory se vytvářejí na všech nižších úrovních. Tak na okrese do něj patří okresní hejtmán, velitel četnictva, hasičů, zdravotnické služby, styčný důstojník rakouské armády, a dále představitel celní správy, úřední lékař, veterinář, vedoucí stavebního a pracovního úřadu aj.).

♦ **Ve Švýcarsku** nese tento obranný systém název Gesamtverteidigung a patří do něj zahraniční politika, armáda, civilní obrana, hospodářská politika (tvorba zásob a válečné hospodářství), orgány státní bezpečnosti (politická policie), informace, psychologická obrana a koordinační orgány pro sladění činnosti vojenských a civilních složek.

Deklarovaným cílem této švýcarské totální obrany je chránit nezávislost země, státního území a život obyvatelstva proti každému druhu útoku. Zahrnuje k tomu všechna nezbytná vojenská a civilní opatření. Protože jsou zde zahrnuty nejen vojenské resorty, ale i civilní orgány a organizace, jakož i kantony a obce, považuje se za potřebné vytvořit orgán koordinující a řídící toto úsilí. Jím je Zentralstelle fur Gesamtverteidigung (ZGV) jako řídicí složka totální obrany. Hlavními oblastmi koordinace jsou zásobování, zdravotnická péče, veterinární služba, doprava, ochrana proti radioaktivnímu záření, rekvizice, duchovní správa, povětrnostní služba, lavinová služba atd.

Švýcarská Spolková rada neváhá některé nové potřeby obrany země čas od času předložit obyvatelstvu k lidovému hlasování. Poslední takové referendum k otázkám obrany se ve Švýcarsku konalo 6. června 1993 a Švýcaři k němu řekli své jasné ano. Možná i proto, že spolu s hlasovacími lístky našli obyvatelé ve svých poštovních schránkách i jednoznačné stanovisko Spolkové rady, která své občany požádala, aby hlasovali kladně a věcně zdůvodnila proč. Nebála se přitom ztráty své popularity a plně se spolehla na zodpovědnost občanů za zajištění obrany schopnosti země.

Spojenectví důvěryhodnosti

Bylo by v tomto smyslu možno uvést ještě velmi mnoho užitečného z vyspělé Evropy, která je cílem našeho směřování, ale již tak je tento exkurz značný. Věřím

však, že je vhodné některé věci znovu připomínat. Především to, že **obranyschopnost a branný systém stále patří k atributům moderního a vyspělého státu** a že nejde o činnost, odkázanou do kasárenských dvorů a na odloučená cvičiště. Naším budoucím potenciálním spojencům není lhostejné, s čím přijde ten, kdo se uchází o podíl na společné odstrašovací obranné kapacitě Aliance. Chceme-li získat v tomto smyslu jejich důvěru, nezbyvá, než vzít otázku našeho příspěvku zcela zodpovědně.

Čas spěchá a budování spolehlivě fungující overall defence je rozsáhlá, náročná a vysoce profesionální práce. Vyplatí se nejen k tomu, aby nám snadněji otevřela bruselskou bránu s větrnou růžicí. Potřebujeme ji tak jako tak. Vždyť ani NATO dnes nelze považovat za jistotu jistot. Sama Aliance stojí na křižovatce. Vznikla a byla uspořádána jako produkt bipolárního světa a přechod z této pozice někam jinam je náročným manévrem s mnoha rizikovými momenty. Dnes mnohé nasvědčuje, že Aliance sama má velké problémy s tím, aby se vyrovnala s novými formami konfliktů a ohrožení v Evropě. Prubířským kamenem byla již situace v Jugoslávii. Pocit nejistoty, pramenící z neschopnosti reagovat, je zřejmý. Kromě toho samotné vnitřní procesy stojí alianci stále více úsilí. Nezapomeňme, že již jednou si v NATO položili otázku: „Může se volné sdružení suverénních států vůbec udržet poté, co pomine jejich společný strach?“ (Report of the Committee of Three, 1956, čl. 15).

Chceme-li zůstat hodnověrným a suverénním státem, ať v koalici či mimo ni, potřebujeme v každém případě fungující obranu. Čím dříve skončíme se snahami pasivně v tomto směru hledat východiska mimo nás, tím lépe budeme schopni připravit potřebný přínos k jakémukoli vznikajícímu spojení.

VÝCHODISKA K TRANSFORMACI VOJENSKÉHO ŠKOLSTVÍ AČR

Transformaci vojenského školství AČR předchází diskuse o tom, z jakých východisek přistupovat k řešení tohoto problému. Předkládáme proto několik poznámek k uvedenému tématu.

1. Nástrojem přípravy vojáků z povolání pro činnou službu v Armádě České republiky je **vojenská vzdělávací soustava**, kterou tvoří vojenské školy, vzdělávání v civilních školách, v mimoškolních institucích a na zahraničních vojenských školách.

2. **Vojenské školství**, jako hlavní prvek systému vojenského vzdělávání, musí být schopné pružně reagovat na měnící se potřeby vojenských profesionálů. Jeho transformace má vést k tomu, aby:

- * **připravovalo dokonale na kariéru v rámci AČR (s předpokladem integrace České republiky do struktury NATO)** a poskytovalo svým absolventům solidní základy pro bezproblémový přestup do civilních povolání po ukončení vojenské činné služby;

- * **podněcovalo výraznější úlohu** pozemního vojska, letectva a PVO a dalších **odběratelů** absolventů vojenských škol na řízení jejich profesionální přípravy (stanovením požadavků na profily absolventů, účastí v realizaci jejich praktické výuky, účastí na evaluaci studijních programů vojenských škol);

- * **přispívalo svojí úrovní ke zvýšení prestiže AČR** a jejich příslušníků, k vytváření obecného povědomí, že AČR je součástí občanské společnosti a její příslušníci jsou kvalitně připraveni zajistit bezpečnost a obranu republiky.

3. **Na vojenských vysokých školách** budou uplatněny následující prvky systémových změn:

- **účelovost přípravy** - její vymezení stanovením požadavků velením AČR;

- **postupnost přípravy** - dvoustupňové vysokoškolské vzdělání podle předpokládaného funkčního zařazení, doplňované aplikačními, zdokonalovacími a akademickými kurzy, které budou součástí systému zkoušek pro povýšení do vyšší hodnosti;

● **integrace studijních a vědních oborů** - vytvoření podmínek pro rozvoj vědní podpory obrany státu a zavedení širších studijních oborů, které zvýší možnosti využití získané kvalifikace (specializační příprava na konkrétní funkci bude poskytována formou aplikačních krátkodobých kurzů);

● **věrohodnost přípravy k obraně státu** - systematické posilování fyzické a psychické výkonnosti a odolnosti studentů formou blokových soustředění a praxí u vojsk.

4. Vojské školství je součástí vzdělávací soustavy České republiky, při zachování vlastních specifíků. O prosazení této, bezesporu pozitivní charakteristiky vojenského školství AČR, usilují v současnosti s velkými problémy mnohé armády evropských demokratických zemí (např. Rakousko).

Vzhledem k perspektivnímu vstupu České republiky do Evropského společenství je nutné přizpůsobit přípravu na povolání požadavkům, stanoveným dohodou členských států Evropského společenství z roku 1988. Z toho důvodu se vzdělávací soustava České republiky v současnosti značně mění, směrem k diverzifikovanému (rozdílnému) vzdělávacímu systému. Vojské školství AČR proto musí být schopno reagovat na změny ve školství České republiky. Např. studijní programy odborných vysokých škol, jejichž zřizování pravděpodobně umožní nový zákon o vysokoškolském vzdělávání, budou svým pojetím zvláště vhodné pro přípravu vojenských odborníků v technických a ekonomických oborech.

5. Transformaci vojenského školství bude nutné dosáhnout některých zásadních změn:

◆ **Intenzifikovat vysokoškolskou přípravu v armádě v porovnání se studiem na civilních vysokých školách.**

◆ **V oblasti řízení vojenských systémů připravovat managery s vysokou kompetencí v psychologii, andragogice (výchově a vzdělávání dospělých), právu, počítačové a jazykové vybavenosti, ve vojenských oborech a v tělesné přípravě.**

◆ **V technických oborech připravovat především provozní techniky se širokou praktickou orientací.**

◆ **Koncipovat vojenské školy jako flexibilní systémy, schopné poskytovat vstupní přípravu i další vzdělávání formou studijních programů poskytujících určitý stupeň vzdělání (středoškolské nebo vysokoškolské na různé úrovni) nebo formou kurzů v uzlových bodech vojenských služebních kariér.**

◆ **Zajistit kvalitu vstupní přípravy jako nejlepšího předpokladu pro případnou rekvalifikaci.**

◆ Vzdělávací a výcvikové části studia na vojenských školách **uspořádat do bloků**, realizovaných ve vzdělávacích a výcvikových střediscích, majících nejlepší personální i materiální vybavení.

◆ Na vojenských středních školách připravovat novou kategorii vojáků z povolání - **poddůstojníky na čas**. Výhodou přípravy poddůstojníků na čas ve školských zařízeních bude především:

- sjednocení požadavků na obsah a metodiku přípravy a zajištění žádané kvality poddůstojníků,
- soustředění moderních prostředků a možnost vyššího stupně využití jejich vzdělávacích a výcvikových zařízení a vysoce kvalifikovaného personálu,
- dosažení úspor nákladů i délky přípravy,
- odlehčení vojskům od přípravy části poddůstojníků.

◆ Pro dosažení zásadních změn v kvalitě vojenských profesionálů bude nezbytné provést **transformaci mikrostruktury vojenského vzdělávání**. Její podstatou bude posouzení současného obsahu a struktury vojenského vzdělávání z hlediska potřeb nově koncipované AČR, zhodnocení její didaktické úrovně a následná formulace nového obsahového, tematického a didaktického pojetí vojenského vzdělávání vojáků z povolání a vojáků na čas.

6. Pro legislativní změny potřebné k transformaci vojenského školství bude nutné si **vytvořit předpoklady** aktivní spolupráci s ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v **přípravě nového zákona o vysokoškolském vzdělávání**.

7. Návrh koncepce AČR předpokládá rekrutaci vojenských profesionálů z řad absolventů středních, popř. vysokých škol. Do doby, než bude u těchto skupin dostatečný zájem o vojenská povolání, bude nutné přijímat na vojenské střední školy i absolventy základních škol v rozsahu, který zajistí **potřebné rekruční zdroje vojenských vysokých škol**. Tento postup je nutný proto, že za posledních 10 let přicházelo do činné služby v armádě z českých zemí ročně jen okolo 120 absolventů civilních škol (z toho průměrně 10 absolventů vysokých škol).

Služba v armádě se dostává stále více do rozporu se životním způsobem občana - jednotlivce tím, že omezuje jeho individuální práva a svobody. Nejde pouze o náš problém. Je to globální jev, projevující se ve všech zemích západní civilizace. Souvisí především s rostoucím významem jednotlivce v procesu výroby a ve společnosti. Nahradiť v současné době absolventy vysokých škol nábořem vysokoškoláků z civilu je proto téměř vyloučeno.

8. Transformace vojenského školství musí zvýšit jeho pedagogickou a ekonomickou efektivnost (optimalizace poměru počtů učitelů a vědeckých pracovníků k počtu studentů, snížením počtu aparátu a obslužných jednotek vojenských škol).

9. **Studiem na civilních školách** budou připravováni vojenští stipendisté pro vojenské odbornosti, jejichž profesní pole se do značné míry podobá profesním polím civilních povolání. Vojenskou část přípravy získají absolvováním **aplikačního kurzu** na příslušné vojenské škole. Do různých forem studia na civilních školách budou rovněž v případě potřeby vysíláni vojáci z povolání v rámci specializační nebo rekvalifikační přípravy.
10. **Vzděláváním v mimoškolních institucích** budou vojáci z povolání připravováni na speciální činnosti, pokud taková příprava není zajišťována civilními nebo vojenskými školami.
11. **Ke studiu na zahraničních vojenských školách** budou vysíláni vojáci z povolání pro přípravu na speciální velitelské a štábní funkce a vědeckopedagogickou činnost na vojenských vysokých školách. Cílem tohoto studia bude příprava k vytvoření podmínek pro spolupráci s armádami států, sdružených v NATO i s armádami sousedních států.
12. **Volných kapacit vojenských škol** bude možné **využívat pro civilní sektor** (krátkodobé kurzy i řádné studium civilních studentů ve studijních oborech, které mají vztah k obraně státu a nejsou nabízeny civilními vysokými školami). Toto opatření přispěje ke snížení převisu poptávky po vysokoškolském vzdělání v období, v němž nejsou reálné ekonomické možnosti řešení tohoto problému. Současně přispěje ke zprůhlednění činnosti Armády České republiky a ke zvýšení její důvěryhodnosti na veřejnosti. V této souvislosti bude zvažována možnost vytvoření Armádou České republiky sponzorovaných civilních gymnázií nebo středních škol, poskytujících vysoké kvalitní vzdělání spojené s občanskou a tělesnou výchovou. Vedle možného sponzorování studia zájemců o vojenské povolání *ex ante* bude účelné využívat i poskytování náhrady za získané vzdělání na civilních středních a vysokých školách *ex post*.
13. **Klíčem ke změnám ve vojenském školství je pochopení významu učitele**, jeho výběr, pracovní podmínky a ocenění jeho práce. Vedle zkušených, ve vědecké komunitě respektovaných a výukové technologie ovládajících učitelů budou v pedagogických sborech vojenských škol působit vyšší velitelé a štábní důstojníci jako interní (na 1 až 3 roky) nebo externí hostující profesori.

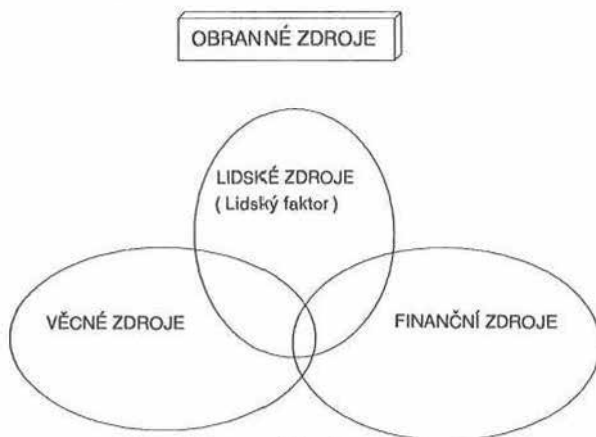
SYSTÉM PLÁNOVÁNÍ, PROGRAMOVÁNÍ A ROZPOČTOVÁNÍ

Systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR) má mezi systémy vrcholového managementu rezortu Ministerstva obrany ČR (MO) zvláštní místo. Tento systém je totiž **záležitostí všech složek vrcholového řízení, a tedy může fungovat a být úspěšně zaváděn jen tehdy, budou-li na něm všechny složky rezortu participovat.** Jeho úloha je rozhodující, neboť v něm jsou všechny ostatní systémy vzájemně integrovány.

Jak lze stručně SPPR definovat? Jedna z možných definic je tato: *SPPR je systém řízení, který umožňuje dosáhnout co nejlépe možné kombinace zdrojů a jejich alokace k cílům armády.* Jinými slovy - je to systém řízení korunou (Kč) a právě v tom je jeho značná síla, ale i (zejména počáteční) náročnost na osvojení si nových postupů a exaktních metod, na nichž je cyklus SPPR založen.

SPPR pracuje se zdroji, které jsou nutné pro obranu (viz **obr. 1**). Lze je v obecné rovině rozdělit na:

- lidské (počet a kvalita personálu všech kategorií),
- věcné,
- finanční (objem Kč).

Obr. 1

Zdroje můžeme pracovníčně definovat jako **dostupný lidský faktor, věcné a finanční prostředky, jež máme k dispozici pro potřeby obrany**. Jsou to disponibilní možnosti a zároveň lidská, věcná a finanční omezení, s nimiž musíme počítat při jakýchkoli úvahách.

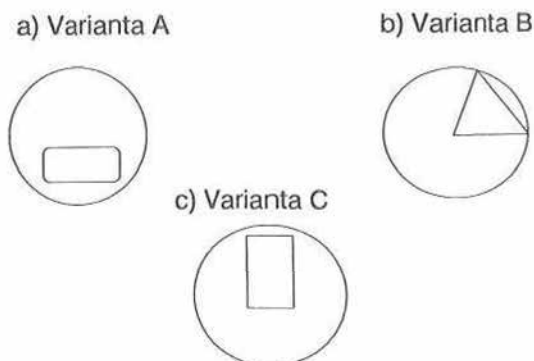
Společnost disponující těmito zdroji vyčleňuje na obranu jenom část z nich. Výše této části je dána **rámcovými podmínkami** - stupněm ohrožení státu, vnějšími riziky a **vnitřními podmínkami**.

Jestliže vrcholový management má a vždy bude mít omezené lidské, věcné a finanční zdroje, potom je permanentně stavěn před řešení kardinálního manažerského rozhodování: které potřeby pokrýt prioritně?

Je zřejmé, že **všechny uvažované potřeby jsou vždy rozsahem větší než jejich reálné pokrytí vyčleněnými zdroji pro obranu**.

Disponibilními lidskými, věcnými a finančními zdroji je možné pokrýt potřeby např. ve variantách - viz obr. 2.

VARIANTY POKRYTÍ OBRANNÝCH POTŘEB DISPONIBILNÍMI ZDROJI

Obr. 2

Jenže to manažerský problém neřeší. Jak zjistit, která varianta (A, B, C . . .) je pro obranu potřebnější? Řešení tohoto rozporu umožňuje SPPR - a to tím, že **nalézá společné měřítko (kritérium), jak uvažované potřeby zvážit, poměřit, seřadit dle priorit (pořadí) a určit tak, které potřeby budou disponibilními (omezenými) zdroji kryty a které ne**. To je vlastně podstatou ideje SPPR. Zbývá podotknout, že tento proces není nikdy jednou provždy ukončen, nýbrž neustále recykluje tak, jak se mění rámcové podmínky obrany a jak se mění disponibilní zdroje pro obranu (např. v důsledku následného omezení již schváleného rozpočtu).

Samotný SPPR je zahájen fází plánování (viz obr. 3).

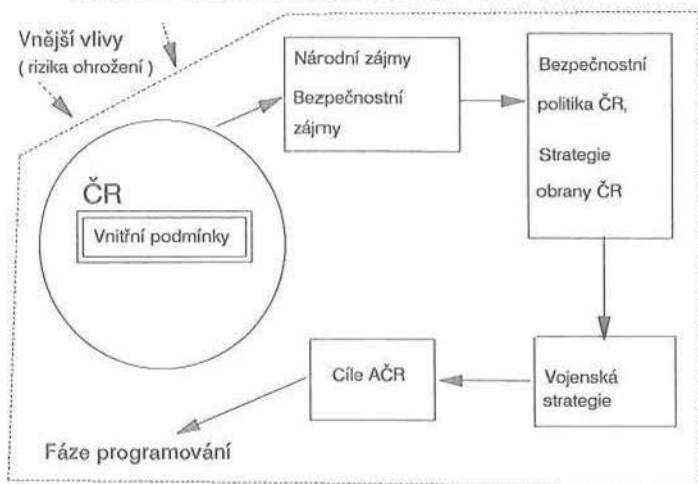
Z rizik jsou definovány národní a bezpečnostní zájmy ČR, stanovena bezpečnostní politika ČR a strategie obrany státu.

Obrana státu se uskutečňuje vojenskými i nevojenskými prostředky (např. diplomacií). Vojenským prostředkem k obraně České republiky je armáda. Smyslem existence Armády ČR je určitá eliminace rizik. Postup k nim vytyčuje vojenská strategie. Vojenská strategie by měla vycházet ze závěrů vyššího (nadřazeného) dokumentu, který lze pracovním nazvat Strategie obrany státu.

Do té doby, nežli bude tento dokument vydán, je možné pro zpracování seznamu rizik použít Koncepci výstavby Armády ČR do roku 1996 (viz - Vojenské rozhledy č. 7/1993).

Z vojenské strategie jsou odvozeny cíle AČR a na ně navazuje fáze programování.

RÁMKOVÉ PODMÍNKY FÁZE PLÁNOVÁNÍ

Obr. 3

Aby byly splněny cíle armády, je nutno najít (definovat) cesty a prostředky, jak je realizovat. Těmito cestami a prostředky jsou **programy**.

Tvorba programů patří do fáze programování. Aby bylo možné zahájit tuto fázi, je nutné ještě na závěr fáze plánování **sestavit programovou strukturu**.

Programovou strukturou se rozumí souhrn relativně stálých vztahů mezi hlavními programy, programy a programovými prvky (čili programovými elementy).

Programová struktura je tedy skladbou, vnitřním uspořádáním, členitostí, způsobem, jak jsou vzájemně mezi sebou spjaty hlavní programy, programy a programové prvky.

Při vytváření programové struktury je nutno bezpodmínečně respektovat následující zásady:

1. Princip programového členění podle cílů armády

Tento princip umožňuje alokaci zdrojů podle hlavních cílů armády na základě potřeby eliminace rizik a nikoli podle úkolů jednotlivých druhů sil.

2. Princip komplexnosti a výlučnosti

Programová struktura sil zahrnuje **všechny** součásti rezortu MO, přičemž žádná součást **není zahrnuta více než jednou**.

Do programové struktury je zařazena každá jednotka, resp. útvar rezortu. Programová struktura ale není (a ani nemůže být) totožná s existující organizační strukturou armády, neboť je utvářena ve vztahu k cílům armády a na plnění jednotlivých cílů armády se společně mohou podílet různé útvary (jednotky) z různých organizačních struktur. Programové uspořádání má totiž funkční charakter. Učleňuje, seřazuje hlavní programy, programy a programové elementy účelně - ve vztahu k určitému cíli armády.

Na programovou strukturu lze nahlížet z hlediska **úrovně agregace programů**. Z tohoto pohledu mají nejvyšší úroveň agregace hlavní programy. **Hlavní programy** jsou taková uskupení (skupiny) programů, v nichž jsou programy seřazeny na základě určitého obecného - a tudíž i společného - obranného cíle AČR. Tímto cílem může např. být obrana proti pozemnímu útoku, obrana proti vzdušnému útoku.

Mimo to mohou být i jiné druhy hlavních programů - a to sice takové, které zahrnují programy, jež mají podpůrný charakter či charakter nevojenský.

Hlavní programy se mohou např. členit na:

1. Síly obrany proti pozemnímu útoku
2. Síly obrany proti vzdušnému útoku
3. Síly rychlého nasazení
4. Síly bojového zabezpečení
5. Zařízení a útvary centrálního zabezpečení a údržby
6. Zařízení školská, výcviková a zdravotnická
7. Zařízení správní, řídicí (velitelská) a podpůrná
8. Zařízení účelová a speciální, příspěvkové organizace
9. Civilní ochranu.

Program patří do střední úrovně agregace. Programy představují způsob, jak personálně, věcně (technicky), hmotně a finančně zabezpečit plnění cíle.

Nejnižší hladinu agregace má **programový prvek** (programový element). Programovým elementem se rozumí dále již nerozčleněný prvek jednotlivého programu.

Programové prvky (útvary, jednotky) jsou zařazovány do programů tak, že v jednom programu se nacházejí prvky totožné nebo podobné svým posláním nebo reakcí na ohrožení.

Programový prvek tedy tvoří základní věcnou jednotku (entitu) realizace programu a tím nejnižší rovinu agregace. Obvykle je to část určitého programu přiřazená konkrétní součásti rezortu MO (AČR).

Programy a programové prvky lze dělit na nezávislé a závislé. Závislé programové prvky jsou takové, které mají podpůrný, administrativní nebo jiný

„nebojový“ charakter - např. vojenské školy. Z hlediska výše uvedeného pracovního návrhu hlavních programů jsou závislé programové prvky obsaženy převážně ve skupině 5-9. Jsou závislé proto, neboť svou existencí přímo závisí na některém nezávislém programovém prvku (programu).

Pro závislý program a programový prvek proto platí, že se nutně mění se změnou nezávislého programu a programového prvku.

U nezávislého programu a programového prvku tato vazba není. Nezávislý programový prvek je plně „svěbytný“. Svoji existenci je zpravidla odvozen od některého z hlavních cílů armády - např. z cílů odvozených od rizik pozemního a vzdušného napadení. Proto nezávislé programové prvky budou patřit zejména do skupiny hlavních programů 1-4 a pod ně řazené programy.

Ke změně nezávislého programového prvku může dojít jen v důsledku změny rizik, cílů armády a priorit obrany, ale nikdy ho přímo nemůže měnit závislý program a programový prvek.

Mezi hlavními programy, programy a programovými elementy je vztah částí a celku.

Hlavní program je celkem vůči programu, program je celkem vůči programovému prvku.

Programové prvky, programy a hlavní programy jsou agregovány do **Programového plánu**. Programový plán je závěrečným dokumentem programovací fáze. Programový plán projednává Rada pro plánování a řízení zdrojů. Jsou stanoveny priority programů a Programový plán se stává východiskem pro sestavení návrhu rozpočtu. Pro sestavení rozpočtu lze použít různé techniky.

V našem systému uvažujeme o přírůstkové metodě (Incremental Budgeting) nebo o rozpočtování s nulovou bází (Zero - Based Budgeting). Jde o různé techniky tvorby rozpočtu, avšak vždy při nich dochází k převodu údajů z Programového plánu na rozpočtový rok do podoby **návrhu rozpočtu**. Jednotlivé položky rozpočtu musí umožnit identifikaci:

- proč se realizují výdaje,
- na co se realizují výdaje,
- pro koho se tyto výdaje realizují.

Rozpočtování je výběrovým transferem cílů. Uplatňuje se meziroční přenos nákladů mezi kategorií investičních a provozních nákladů. K tomu bude potřebné vypracovat systém standardů.

Fází rozpočtování se cyklus plánování, programování a rozpočtování završuje a znovu otevírá. To je stručně nastíněná logika fungování SPPR. Aby bylo možné uvedeně ideje realizovat, je třeba **najít cesty interiorizace SPPR**. V této souvislosti chci poukázat na možná východiska tvorby směrnice (metodiky) zavádění SPPR do podmínek rezortu MO. Podotýkám, že **uvedené názory je nutno brát jako pohled autora. Nepředstavují tudíž oficiální názor, nýbrž ukazují na možnou cestu (metodiku)**, jak lze po korekcích přistupovat k zavádění SPPR.

Z nastíněné analýzy je zřejmé, že SPPR má tři relativně samostatné a zároveň vzájemně spjaté fáze:

- plánování
- programování

● rozpočtování.

Jím také odpovídají základní dokumenty SPPR:

1. Plán zdrojů v rezortu obrany (dále jen Plán zdrojů)
2. Programový plán
3. Návrh rozpočtu.

Plán zdrojů by měl být **zpracováván každoročně** na základě Směrnice pro plánování zdrojů jako závazný dokument rezortu MO. Protože Plán zdrojů patří do fáze plánování, je potřebné ho zpracovávat **s dlouhodobým časovým výhledem**.

Obsah Plánu zdrojů vychází z toho, že počátkem fáze plánování je strategické hodnocení rizik a možných ohrožení. Na základě nich jsou identifikovány národní a bezpečnostní zájmy ČR, definována strategie obrany ČR a vojenská strategie, a to vše se zřetelem na možnosti - obranné zdroje ČR.

Plán zdrojů může mít následující obsah - viz **tabulku**:

Obsah plánu zdrojů

Tabulka

Poř. č.	Název	
1	Seznam	rizik a jejich klasifikace a kvantifikace
2		cílů rezortu MO, resp. AČR, jejich klasifikace a kvantifikace priorit
3		kritérií pro hodnocení stupně dosahování cílových stavů a jejich kvantifikace
4	Vlastní dlouhodobý plán zdrojů	
	4.1.	lidských (počty osob)
	4.2.	věcných (hmotné jednotky)
	4.3.	finančních (Kč)
5	Programová struktura	
6	Pokyny pro programování	

Stěžejním dokumentem fáze programování je Programový plán, který by měl mít střednědobý časový výhled. Vychází se v něm z toho, že ve fázi plánování jsou definovány určité konkrétní obranné cíle a zároveň limity (zdroje), s nimiž je možné kalkulovat pro zabezpečení cílů.

Předpokladem dosažení cílů (cílových stavů) je stanovení cest a prostředků potřebných k jejich naplňování. Těmito cestami a prostředky jsou programové prvky, které jsou uvedeny v Programovém plánu v souladu s programovou strukturou.

Programový plán je tvořen souborem kalkulačních listů všech realizovaných programových prvků. Rovněž tento dokument by měl být vydáván každoročně tak, aby umožnil včasné zahájení prací na návrhu rozpočtu.

Vstupními údaji pro zpracování návrhu Programového plánu jsou soubory Kalkulačních listů programových prvků, které jsou zpracovávány ve členění dle programové struktury AČR. Přitom jednou ze zásad zařazování nových programových prvků do Programového plánu je souběžné zpracování dokumentace o ekonomické analýze typu „náklady/užitek“, jejíž výsledky umožní porovnat navrhované alternativy.

Kalkulační list programového prvku by měl mít takové údaje, které umožní pořádit minimálně tyto druhy sestav:

① Sestavy vyjadřující transformaci Programového plánu na vyjádření stupně (procentní části) plnění stanovených cílů, a tedy i stupně eliminace rizik.

- ② Sestavy návrhu rozpočtu (s různým stupněm agregace) ve členění dle:
- a) rozpočtových položek
 - b) programové struktury
 - c) organizační struktury

Smyslem sestav je poskytnout reálné exaktní údaje potřebné pro analytické práce zainteresovaných složek. Výsledkem analytických prací jsou návrhy na optimalizaci Programového plánu. Kritériem pro optimalizaci je maximalizace (procentuální) plnění cílů, resp. stupně eliminace rizik. Omezení je dáno dostupnými zdroji (zejména finančními).

Základním dokumentem fáze rozpočtování je **Návrh rozpočtu**.

Vstupem pro zpracování návrhu rozpočtu jsou sestavy návrhu rozpočtu s různým stupněm agregace a členění. Nejnižší stupeň agregace je stupeň uvedený na Kalkulačním listě programového prvku. Sestavy se pořizují z optimalizovaného Programového plánu respektujícího rozpočtová omezení a disponibilní zdroje projednané Radou pro plánování a řízení zdrojů a schválené ministrem obrany ČR.

Sestavy návrhu rozpočtu s různým stupněm agregace a v různém členění mohou být využívány i při projednávání rozpočtu kapitoly MO v parlamentu či v branně bezpečnostním výboru. Spolu s těmito sestavami je možno využít sestavy o stupni plnění cílů a stupni eliminace rizik jako důsledku realizace Programového plánu.

Informace obsažené v těchto sestavách umožňují prokázat, zda bylo dosaženo co nejlépe možné kombinace zdrojů alokovaných ve prospěch činností a výstavby AČR v rámci rozpočtových omezení. Zároveň obsahují odpověď na otázky:

- proč byly tyto zdroje alokovány,
- jaké zdroje byly alokovány,
- kam byly tyto zdroje alokovány.

Realizace prací v rámci SPPR má **cyklický charakter**, přičemž jednotlivé činnosti se vzájemně překrývají. Je pochopitelné, že v cyklu SPPR bude docházet ke změnám a tím i ke změnovému řízení.

V principu lze uvažovat o dvou základních druzích změn:

a) změnách, ke kterým bude docházet při optimalizačním procesu před schválením dokumentu,

b) změnách navrhovaných po schválení dokumentu jako důsledku změny v okolí systému.

Změny navrhované po schválení dokumentu by ale měly být bezpodmínečně předmětem jednání Rady pro řízení a plánování zdrojů a schváleny ministrem obrany ČR. Jedná se např. o změny vyplývající ze změn v seznamu rizik, cílů AČR, rozpočtových omezeních.

Zavádění SPPR má několik základních předpokladů. Z nich lze za kritický považovat **lidský faktor**, na nějž jsou kladeny naprosto nové, dosud ve většině případů nepoužívané postupy. Proto musí být základní povinností všech zainteresovaných složek vrcholového managementu SPPR poskytování metodické a odborné pomoci všem, kteří na exekutivě SPPR participují.

CO CHCEME, KAM JSME DOŠLI

K 1. výročí vzniku Centra řízení informačního systému MO

1. března 1993 vzniklo Centrum řízení informačního systému Ministerstva obrany ČR (ČŘIS MO). Bylo instituíováno jako pracoviště pro jednotné řízení informačního systému (IS) ministerstva obrany a zavádění informačních technologií (IT) do rezortu MO. V procesu vzniku ČŘIS jsme se inspirovali potřebami rezortu, místem a úlohou útvaru informačních technologií v ostatních orgánech státní administrativy a vzory zahraničních institucí a velkých podniků. Článek je určitou rekapitulací, dílčím skládáním účtů z roční práce pracovního kolektivu ČŘIS MO. Záměr výstavby ČŘIS MO je porovnáván s dosaženými výsledky a současně srovnáván s obdobnými útvary IT v republice i zahraničí.

* * *

Místo a úloha útvaru pro informační technologie v organizaci

I přes výtky k práci dosavadních výpočetních středisek zůstávají tato ve většině velkých organizací rozhodujícím výkonným orgánem řízení a správy IS.

V řadě institucí ve světě i u nás zůstal zachován tradiční název výpočetní středisko. Později byla, v souladu s celostátní metodikou, přeměňována tato střediska na útvary pro Automatizované systémy řízení (ASŘ), v armádě pro Automatizované systémy velení, řízení a spojení (ASVŘS). Pod vlivem nových ekonomických podmínek a nového pojetí místa a úlohy informačních služeb ve velkých organizacích, bylo pro zabezpečení IT na Ministerstvu obrany ČR zřízeno Centrum řízení informačního systému MO sloučením:

- * Institutu ekonomické analýzy a racionalizace, zařazeného v úseku pro ekonomické řízení,
- * Pracoviště výpočetních služeb, zařazeného v úseku pro strategické řízení,
- * Oddělení informatiky a výpočetní techniky zařazené v úseku pro sociální a humanitární věci.

ČŘIS MO se stalo součástí ekonomické sekce ministerstva obrany, je přímo podřízeno náměstkovi ministra obrany a byly mu stanoveny následující funkce:

Centrum řízení informačního systému ministerstva obrany je orgánem náměstka ministra obrany pro řízení a koordinaci informačních technologií. Jeho úkolem je poskytovat informační služby pro podporu řídicích procesů orgánů ministerstva obrany s využitím moderní výpočetní techniky, komunikačních prostředků, stan-

dardizovaného programového vybavení a pracovních norem pro činnost v počítačových sítích.

ČRIS MO plní zejména tyto funkce:

1. Řídí, koordinuje a realizuje informační technologie na ministerstvu obrany.
2. Systémově integruje správu počítačových sítí, správu dat, vývojové programování, realizaci technického a programového vybavení a bezpečnostních standardů na ministerstvu obrany.
3. Koncipuje, odborně řídí a jednotně vytváří informační systém finančních úřadů a informační systém materiálové logistiky, zajišťuje vzájemná rozhraní mezi těmito systémy.
4. Zabezpečuje aplikaci moderních metod informační podpory řídicích procesů na ministerstvu obrany, vystupuje jako gestor ve vztahu k ostatním orgánům, podílejícím se na informatizaci ministerstva.
5. Zajišťuje systémovou integraci ve vztahu k jednotlivým informačním subsystémům, vytvářeným v rámci ministerstva obrany.
6. Vytváří infrastrukturu počítačových sítí ministerstva, řídí správu sítě hlavních funkcionářů MO a zajišťuje výkon informačního inženýrství.
7. Řídí technické testování a ekonomické oceňování informačních technologií v rámci ministerstva, koordinuje informační podporu řídicích procesů a zabezpečuje standardizaci.
8. Řídí technologii vytváření vnějších informačních vazeb, sladuje elektronické předávání dat s informačním systémem GŠ AČR a s informačními systémy státních orgánů, které se podílejí na zabezpečení obrany ČR.
9. Technicky spravuje počítačové komunikační vazby MO vůči zahraničním institucím.
10. Spoluvytváří návrhy standardů pro výstavbu informačních systémů v orgánech státní správy.
11. Zabezpečuje výběr hardware, systémového a aplikačního software a provádí volbu informační technologie, používané v rámci ministerstva obrany, zajišťuje nákupy, provoz a údržbu výpočetní techniky a vede jejich evidenci.

Útvary IT ve velkých organizacích a institucích jsou většinou zařazovány pod ekonomickým náměstkem nebo jako samostatný útvar podřízený přímo ministrovi, řediteli nebo vrcholovému managementu. Ředitel útvaru IT většinou nebyval formálně zařazen na úroveň náměstků. S rostoucí úlohou IS v organizaci se však mění i pohled na postavení útvaru IT v hierarchii instituce a ředitel tohoto útvaru má v řadě organizací statut náměstka, či odborného ředitele.

V útvaru IT jsou soustředěni odborníci, jejichž úkolem je zejména:

- vývoj, zavádění, provozování a údržba aplikací IT, které slouží a poskytují data celé organizaci - zabezpečují páteří IS,

- poskytování hardwarové i softwarové podpory koncovým uživatelům resp. funkčním útvarům, které vyžadují specializovanou IT nebo nevyužívají služeb páteřního IS,

- řízení ostatních specializovaných IT, jako jsou např. elektronická pošta, pracoviště stolní publikační činnosti (DTP), apod.

- správa databází instituce, tj. vykonávání funkce administrátora dat.

Postavení a poslání vedení ČŘIS MO

S rostoucím významem IT pro ministerstvo obrany se muselo řešit i odpovídající organizační postavení ČŘIS MO, jehož ředitel je postaven na úroveň vrcholového řízení instituce. Obdobní pracovníci v zahraničních organizacích bývají při kategorizaci pracovníků označováni zkratkou CIO (Chief Information Officer). Ředitel a vedení ČŘIS MO při své každodenní práci musí:

① Znat rezort ministerstva obrany a sledovat jeho vývoj.

Má-li ředitel ČŘIS MO hrát důležitou roli při vývoji rezortu MO a napomáhat při plnění cílů výstavby AČR, pak musí být plně informován o tendencích jeho vývoje. Musí se soustředit na hlavní oblasti aktivit rezortu MO v oblasti IT, například v současné době na vytvoření IS finančních úřadů a IS materiálové logistiky.

Pro podporu své odborné práce musí zahrnout do analytických a projekčních týmů pracovníky ministerstva, kteří se podílejí na příslušné odborné činnosti, účastnit se na pracovních jednáních tvůrců nosných IS a být přítomen na neformálních setkáních s firmami - dodavateli IT resp. systémovými integrátory.

② Získat důvěru v práci ČŘIS MO mezi pracovníky ministerstva.

Většina vedoucích bývalých, ale i v rezortu MO ještě existujících, výpočetních středisek chápe svoji úlohu jen jako vedoucího „provozu na informace“. Jejich pověst z minulosti není většinou dobrá, protože málokdy dodávali požadované informace včas a v potřebné kvalitě. K tomu, aby vedení ČŘIS MO získalo důvěru uživatelů, musí nejen operativně řešit naléhavé problémy každodenních informačních služeb, ale přicházet s nabídkou nových, inspirujících služeb, navazovat kontakty s informačními zdroji z ostatních rezortů státní správy a zabezpečovat informační toky. Potom ředitelé odborů MO budou ochotni naslouchat požadavkům vedení ČŘIS MO (např. na zabezpečení finančních zdrojů).

③ Zlepšovat technologickou vyspělost IT.

Technologicky vyspělé instituce v oblasti IT jsou ty, kde se tyto staly součástí pracovních procesů a jejich využívání pohodlně a bez vzruchů pomáhá v každodenní práci. Takové instituce také nejlépe přijímají výhody stále přicházejících, nových IT.

Vedení ČŘIS MO může dosáhnout této vyspělosti nejlépe soustavnou výchovou tak, aby si každý pracovník ministerstva uvědomoval užitek z IT stejně jako vlastní roli, kterou hraje při jejím zavádění i využívání.

④ Vytvářet prognózu IT v organizaci a prosazovat ji.

Vedení ČŘIS MO nemůže být jen pasivní ve smyslu zajišťování informační podpory každodenní práce instituce. Uvědomuje si plnou odpovědnost toho, že v době stále se zvyšující hodnoty informací (někdy se hovoří o informační revoluci) řídí nejdůležitější zdroj ovlivňující budoucnost rezortu MO. Proto pracuje s prognózami vývoje IT, přichází s novými myšlenkami informatizace rezortu a prosazuje je.

Prognóza samozřejmě nesmí být utopií, ale musí být reálná a efektivní. Musí:

- být inspirující, jasná a vyzývavá,
- vystihovat postavení organizace jako orgánu státní správy,
- být stabilní, ale umožňující modifikaci podle změny vnějšího prostředí (např. integraci AČR do struktur NATO),
- dávat všem pracovníkům ministerstva cíl jejich činnosti a umožňovat hodnocení jejich práce ve prospěch této prognózy,
- připravovat ministerstvo obrany na začlenění do efektivně fungující státní správy,
- být realizovatelná.

⑤ Vytvářet architekturu informačního systému.

Nově zaváděné IT musí především podporovat pozitivní změny v systému řízení instituce, v případě ČŘIS MO přeměnu ministerstva obrany v moderní orgán státní správy. Znamená to, že se musí vytvářet taková architektura IS, která podporuje nový způsob práce. Nová architektura IS **musí nutit všechny pracovníky k přemýšlení, přehodnocování stávajících pracovních postupů a organizace práce.** Každý si pod tlakem nově zaváděné architektury IS musí klást otázku co dělá, jak to dělá a s kým to dělá.

Moderní IT umožňují zejména pro velké organizace přehodnotit své organizační struktury. Ty se musí zaměřit především na zjednodušení organizačních struktur. Tohoto zjednodušení je možno dosáhnout například redukcí mezistupňů řízení a celkovým zploštěním organizace.

Architektura IS pomáhá zajistit komplexní přístup k informacím a k vyššímu stupni samostatnosti práce jednotlivých odborů MO při zachování celkové integrity práce. Prostředkem jsou například technologie distribuovaných databází, lokálních a rozlehlých počítačových sítí, systémů klient-server atd.

Vnitřní organizace útvaru pro IT

V klasické organizaci je útvar IT obvykle členěn na:

- oddělení provozu, které zajišťuje obsluhu výpočetních systémů včetně obsluhy knihoven programů a databází,

● vývojové oddělení, které provádí analýzy, návrh vytvářených systémů, výběr a nákup aplikačního software, zavádění systémů, školení uživatelů a údržbu softwaru,

● technické oddělení, které je odpovědné za technickou údržbu výpočetních a komunikačních prostředků,

● vedení útvaru IT, které je odpovědné za rozvoj informačních technologií (v případě ČŘIS MO v rezortu MO), zpracování prognózy rozvoje, řízení lidí a jejich kvalifikační růst a tvorbu i zavádění směrnic, předpisů týkajících se IT.

K plnění svých funkcí je ČŘIS MO členěno do dvou oddělení:

a) Oddělení programování a analýzy,

b) Oddělení správy sítí a báze dat.

Oddělení pokrývají pracovní výkony zejména v oblasti provozu systému - správy počítačové sítě, správy dat a vývoje nových systémů. Vedení je integrováno do vrcholového managementu pracoviště a služby technického oddělení zabezpečují externí firmy - dodavatelé IT do rezortu MO, na smluvním základě. Uvedená struktura může být inspirativní pro podobná pracoviště v rezortu.

Centralizace versus decentralizace informačních služeb

Centralizaci a decentralizaci funkcí útvaru IT nelze chápat absolutně. Většina velkých organizací a institucí má dnes smíšenou podobu těchto dvou extrémů. Většinou jsou centralizovány činnosti:

- vývoj nových IT a rozhodování o jejich vstupu do organizace,
- určování standardů pro architekturu IS,
- školení, odborné konzultace a podpora uživatelů,
- vývoj a nákup aplikačních programových balíčků, které ovlivní celou organizaci, provoz databází páteřního IS a komunikačního systému,
- integrace vzájemně souvisejících, ale dosud separovaných systémů a technologií.

Je však užitečné, při rozhodování o stupni centralizace, si ujasnit všechna pro i proti v daných konkrétních podmínkách Ministerstva obrany ČR.

■ Argumenty pro centralizaci:

- * snadnější zajištění konzistence datovýchází,
- * snadnější dodržování společných standardů,
- * snadnější personální řízení pracovníků IT, které vede ke snížení dopadů jejich fluktuace a dává větší možnost specializace a kvalifikačního růstu,
- * ekonomičtější využití pracovníků IT v důsledku jejich soustředění,
- * snadnější vytváření a zavádění IT pro strategické IS (například IS finančních úřadů a IS materiálové logistiky),
- * snadnější zabránění redundancím v systému.

■ Argumenty pro decentralizaci:

- * těsnější sepětí s potřebami uživatelů,

- * více objektivitu při určování priorit aplikací IT, protože uživatel si odpovědněji rozhoduje o svých potřebách,
- * snadnější kontrola přínosů,
- * těsnější spolupráce projektantů a uživatelů po celou dobu životního cyklu IS,
- * snadnější postupný rozvoj systému bez vyšších nákladů na koordinaci.

Změny v kvalifikační struktuře pracovníků ČŘIS MO

S rychlým vývojem IT se mění úloha útvaru IT a v současné době zahrnuje celý proces od komplexního vývoje IS organizace až po metodickou podporu a pomoc koncovým uživatelům, kteří si vytvářejí sami svoje aplikace. Proto se objevuje v těchto útvarech vedle tradičních funkcí analytiků a programátorů IT i široké spektrum dalších profesionálů pro spolupráci a metodické vedení uživatelů. Nezávisle na vnitřní organizaci ČŘIS MO můžeme rozlišit pracovníky pro:

- analýzu a koordinaci vývoje nosných IS (v současné době to jsou IS finančních úřadů a IS materiálové logistiky),
- správu počítačových sítí LAN a WAN,
- správu datovýchází,
- projektování a programování (aplikační programátoři),
- konzultace, školení konečných uživatelů,
- tvorbu prototypů a rychlé řešení ad hoc problémů,
- technickou podporu (provoz a údržba).

Analytici a koordinátoři vývoje jsou nejbližší koncovým uživatelům. Jedná se především o pracovníky, kteří mají svou původní profesi mimo oblast IT; jsou to ekonomové, pracovníci finančních služeb, apod. a zaměření na IT získali dodatečně.

Správci lokálních počítačových sítí (LAN - Local Area Network resp. WAN - Wide Area Network) jsou klíčovými pracovníky ČŘIS MO jak pro fáze vývoje nosných IS, tak pro rutinní provoz IS MO. Jsou to v podstatě „systémoví programátoři“ výpočetních systémů - počítačových sítí.

Správci dat se starají o informační bohatství organizace na centrálních počítačích, serverech. Cena informací stále roste a instituce je silná a bohatá podle „bohatství“ svých informačníchází.

Úloha projektantů a programátorů, této tradiční skupiny v útvarech IT, je nezastupitelná zejména pro zajištění údržby stávajících uživatelských aplikací a pro vývoj nových. Cílem jejich práce je nejen vysoká produktivita projektování a rychlého uspokojování uživatelských potřeb, ale i rychlá tvorba a zavedení nových systémů. Proto je nezbytné, aby používali moderní nástroje pro vývoj a údržbu aplikací, například typu CASE.

Konzultanti koncových uživatelů školí uživatele, konzultují jejich požadavky a pomáhají jim například i formou odpovědí na telefonické dotazy.

Prototypová skupina nebo také „skupina rychlé pomoci“ zabezpečuje zejména programování pro uživatele, kteří nechtějí programovat své vlastní systémy, např.

pro vrcholové řídicí pracovníky, pro které programují front-end programy k existujícím systémům, aby mohli mít k těmto systémům přímý přístup.

Technická skupina zabezpečuje zavádění nových produktů v oblasti IT pro řešení jak potřeb koncových uživatelů, tak i programátorů. Tato skupina vybírá a zavádí nové produkty informační a telekomunikační techniky a pomáhá ostatním pracovníkům IS tuto techniku zvládat a používat.

Bezpečnostní hlediska výpočetních systémů jsou sledována jejich správou, funkce bezpečnostního „pracovníka“ všech systémů v působnosti ČŘIS MO nebyla dosud jednoznačně definována.

V souvislosti s řešením rozsáhlých projekčních úloh vystupuje do popředí i otázka účelné a efektivní organizace pracovních týmů. Doposud běžnou týmovou organizací lze nazvat lineární organizaci, kdy se velká programovací úloha rozdělí na podúlohy, které se přidělí jednotlivým pracovníkům, kteří pak zcela odpovídají za jejich realizaci. Koordinace mezi pracovníky je volná, což samozřejmě zvyšuje nebezpečí vzniku nekonzistentního, a tudíž i nefunkčního řešení. Na následné odstraňování tohoto nedostatku se spotřebuje příliš mnoho času.

Kvalitativně novým přístupem k řešení týmové organizace je analogická organizace chirurgických týmů. Zde je opět celá úloha rozdělena na dílčí úlohy, ale operuje jenom jeden a všichni ostatní mu poskytují maximální podporu a jsou mu také absolutně podřízeni. Vedoucí projektu - project manager je vůdčí osobností a všichni ostatní členové týmu (maximálně 10 včetně pomocných sil) mu podle své odbornosti pomáhají řešit dílčí problémy. Velký význam je přikládán vedení dokumentace, a tudíž je nezbytná počítačová podpora typu CASE. Vedoucí projektu by měl být v podstatě pracovník, který by byl schopen vykonat celou práci sám, pokud by mu na to stačil čas. To je způsob vedení projektů používaný v ČŘIS MO při řešení nosných informačních systémů MO.

Několik poznámek k využívání personálních počítačů

Ve státní správě (i na ministerstvu obrany) došlo v 80. a 90. letech k prudkému rozmachu zavádění personálních počítačů (PC). Ten vedl k tomu, že byla do pozadí zatlačena klasická výpočetní střediska spravující a provozující centrální počítače a IS. Propojování PC do počítačových sítí s případným napojením na centrální výpočetní systém, které by mělo tuto koncepci nahradit, však není stále běžnou záležitostí. Přitom provozně i ekonomicky má toto řešení mnoho výhod. Například:

- * sdílení společných prostředků, hardware i programů,
- * sdílení společných dat,
- * sdílení společných dokumentů, resp. bezdokumentový IS,
- * centrální ochrana a bezpečnost dat,
- * zjednodušení obsluhy a údržby zajišťované specialisty,
- * relativně lacinější síťový software.

PC sloužily v minulosti k řešení problémů, s nimiž se klasické zpracování dat na centrálním počítači nechtělo nebo nemohlo zabývat. Jsou to například tabulkové výpočty, zpracování textů, jednoduché databanky a prezentační grafika atd. Vývo-

jáří IS považovali PC spíše za hračku a tomu odpovídala i jejich podpora koncových uživatelů, kteří potom potřebovali zbytečně mnoho času na instalování a zvládnutí programového vybavení. Individualizace datových souborů jednotlivých koncových uživatelů PC vedla k nekompatibilitě IS jako celku. Z toho vyplývá i nestrukturovanost oblasti PC-aplikací z hlediska organizace jako celku, což se stalo zásadní překážkou dalšího rozvoje IS jako funkčního celku.

Jednou z cest, jak tomu zabránit, je výhradní oprávnění ČŘIS MO pro nákup prostředků pro výstavbu IS MO a vedení důsledné evidence o těchto prostředcích. Na druhé straně však nákup velkého počtu techniky zatěžuje jeho pracovní kapacitu. Navíc uživatelé necítí potřebu efektivně využívat tyto „darované“ počítače.

Největší problémy však vznikají z nebezpečí nekonzistence dat v databázích a z ohrožení jejich bezpečnosti. Koncový uživatel musí mít možnost pro svoje programy jen číst data z databází a jejich aktualizace musí být prováděna výhradně prostřednictvím služeb a pracovníky útvaru IT. Rovněž tzv. „privátní data“, která má uživatel na vlastním disku ve svém počítači, jsou snadným předmětem zcizení, či ohrožení.

Napojením osobních počítačů na počítačovou síť se vytváří technologické prostředí pro optimální řešení poměru mezi centralizací a decentralizací výpočetního systému. Koncový uživatel má na svém pracovišti „své“ PC a přitom může sdílet drahá zařízení, jako například disková pole, CD-ROM jednotky, laserové tiskárny atd. Správa sítě zabezpečuje jednotnou technologii a správa dat aktuální a konzistentní data. Ochrana a bezpečnost dat je potom řešena na požadované úrovni.

Otevřené systémy

Vývojovým stupněm ve vytváření velkých IS v působnosti ČŘIS MO je respektování standardů otevřených systémů a architektury klient-server. Za základ vytváření otevřených systémů považujeme respektování standardů, protože jen tak budeme moci uživateli nabídnout prostředí, které zabezpečí bezproblémovou přenositelnost programového vybavení z počítače na počítač, obecně ze systému na systém. Pod pojmem otevřeného prostředí vidíme nejen operační systém, ale především řadu standardizovaných rozhraní.

Obecná a často používaná definice otevřených systémů, plně respektovaná na pracovišti ČŘIS MO, vychází z modelu MUSIC, definovaného CCTA (Central Computer and Telecommunications Agency ve Velké Británii). Podle tohoto modelu je otevřené prostředí děleno na části:

M - Management - představuje prostředky pro správu systému, správu sítě, konfigurační prostředky, ochranu dat, atd.

U - User interface - prostředky této oblasti zabezpečují standardní uživatelské rozhraní jak pro aplikace, práci se soubory, tak interaktivní přístup.

S - Service interfaces for programs - zahrnuje rozhraní pro systémové a aplikační programy a služby aplikační úrovně. Sem patří prostředky pro přístup k ope-

račnímu systému, řízení grafického výstupu a standardy a normy pro programovací jazyky. Tato oblast je předmětem zájmu především programátorů a vývojových pracovníků.

I - Information and data formats - zahrnuje služby pro zpřístupnění a výměnu dat. Základní standardy definují přístup aplikací k datům, formáty dat pro výměnu a kódování datového toku. Sem patří také standardy objektově orientovaných služeb.

C - Communication interfaces - v této části jsou ošetřeny prostředky pro rozhraní sítě, propojování a spolupráci systémů. Do této oblasti patří i standardy ISO/OSI a TCP/IT.

Principy otevřených systémů plně respektuje architektura klient - server. Tato architektura v principu znamená: aplikace běží na klientu (PC nebo pracovní stanici v síti), ten na server vysílá požadavky např. na databázové služby. Od klienta na server jdou požadavky v jazyce 4. generace, server (na něm bývá např. databáze) poskytuje klientovi požadovaná data. S nástupem počítačových sítí již není nutné a ani účelné či efektivní udržovat všechna data v jediné centrální databázi na jediném serveru, ale přechází se na principy distribuovaných databází.

Pracovní kolektiv ČŘIS MO pracuje v nových podmínkách téměř rok. Cílem jeho práce je ve vymezené působnosti zavádět moderní informační technologie a povznést Ministerstvo obrany ČR v oblasti informatizace na moderní orgán státní správy. Při své práci se řídí požadavky uživatelů a akceptuje všechny nejmodernější trendy vývoje informačních technologií.

ÚŘAD ZPLNOMOCNĚNCE OZBROJENÝCH SIL SRN VE SPOLKOVÉM SNĚMU

(Pokračování z minulého čísla)

■ Rozsah úkolů a personální rozložení

K plnění úkolů jsou zplnomocněnci přiděleni výlučně civilisté; pokud se jedná o úředníky, jsou statutárně pracovníky Spolkového sněmu. Z počátku původní koncepce předpokládala vytvoření malého nepočetného pracovního štábu, který by měl zplnomocněnci napomáhat při plnění jeho úkolů. Přitom poslanci Spolkového sněmu vycházeli (především členové rozpočtového výboru) z toho, že se úkoly zplnomocněnce omezí v podstatné míře na vztahy nadřízenosti a podřízenosti a pozorování, přezkum a vyhodnocování služebního jednání a vztahů, jakož i na vojenskou trestnou činnost. Z tohoto důvodu se počítalo s celkem 11 pracovními úřednickými místy, přičemž z tohoto počtu 3 měla být určena úředníkům vyšší služby. Tyto původní představy o pracovním rozsahu a z toho vyplývajícího personálního obsazení byly velmi rychle přehodnoceny. Stále rostoucí procento „příjmů“ vedlo nutně k odpovídajícímu personálnímu rozšíření. *Ve třicátém třetím roce činnosti má zplnomocněnec ve své podřízenosti celkem 60 zaměstnanců, z nichž 19 je vedoucími úředníky.* Představy, že bude mít zplnomocněnec k dispozici také minimálně jednoho důstojníka ze štábu velení armády anebo spolkového ministerstva obrany, vojenské specialisty a znalce, se do dnešního dne nerealizovaly. Je to svým způsobem škoda, protože statutárně-právní důvody tomu nebrání, neboť důstojníci Bundeswehru nachází uplatnění i mimo rezort ministerstva obrany například v prezidentském úřadu, úřadu kancléře, ve spolkové zpravodajské službě, vědecké sféře, ale také při službě Spolkovému sněmu.

■ Vývoj členění referátu

Organizační plán (vedle již shora uvedeného) počítá s pěti základními referáty, které jsou v podřízenosti zplnomocněnce a pracují ve prospěch parlamentní kontroly ozbrojených sil. Přitom i zde jejich vývoj, resp. cesta k vytvoření těchto referátů, byla velmi zajímavá. Z počátku existoval pouze jeden referát zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Později vznikla nutnost tento referát dále dělit (původní dělení podle druhu vojsk se v praxi neosvědčilo).

V šedesátých letech byly přijímány a zpracovávány všechny podněty a záležitosti porušování základních práv vojáků a zásad vnitřního vedení. Pak došlo k to-

mu, že byl zřízen další referát, jemuž příslušela kontrola trestně-právní a kázeňské péče a činnosti armády.

Toto členění úřadu zplnomocněnce do 4 referátů bylo charakteristické *do poloviny sedmdesátých let*. V těchto letech vzniká další referát: pro personální činnost.

Počátkem let osmdesátých vzniká další referát, který má za úkol zabírat se vnitřními a mezinárodními otázkami ve vztahu k ozbrojeným silám. V polovině osmdesátých let byl rozdělen referát pro personální činnost mezi WB 4 a WB 6. (viz obr. 1).

Dnešní podoba úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu a jeho struktura existuje od roku 1988. WB 2 a WB 3 mají stejné úkoly a dělení mezi nimi je podle druhu ozbrojených sil.

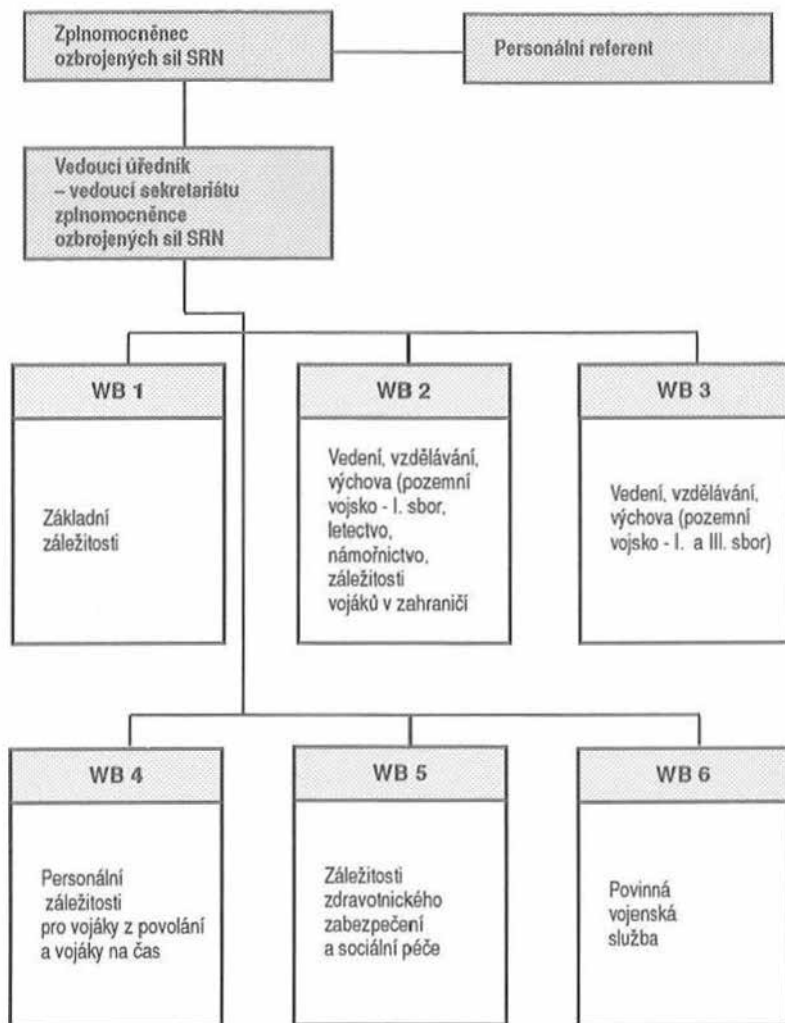
■ Jednotlivé referáty

● **WB 1.** *Zpracovává základní záležitosti všech otázek, jež jsou významné pro naplnění ústavní role zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu.* K tomu patří především příprava a sestavení „roční zprávy“ podle představ a pokynů zplnomocněnce. Jsou zde posuzovány a prověřovány nejrůznější doporučení zplnomocněnce k provedení změn v zákoně, služebních předpisech a výnosech, které se vztahují k Bundeswehru v oblasti plnění jeho ústavních povinností. Dále je tento referát příslušný pro práci s veřejností, řeší otázky „příjmu“ a zaujímá k nim stanoviska zplnomocněnce, zpracovává příjem zvláštního politického anebo zásadního právního charakteru a významu. Má přímý kontakt na zařízení Bundeswehru, jež se zabývají vojenským právem a vnitřním vedením, na cílové skupiny ve společnosti a také na příslušná mezinárodní zařízení, do jejichž okruhu působnosti uvedené otázky spadají.

● **Příjmové referáty WB 2 až WB 6.** Základním měřítkem všech referátů a pro jejich činnost charakteristický je *zájem o ochranu základních lidských práv vojáků a zásad vnitřního vedení*. Tato činnost se nevyčerpává na vyšetření jednotlivých případů vymezením rozhodnutí, ale obsahuje také vyhodnocení „příjmů“ s ohledem na jejich využití k hlavnímu dokladu zplnomocněnce Spolkovému sněmu - „roční zprávě“. Všechny tyto tzv. **příjmové referáty** podporují a sledují, jakým směrem se Bundeswehr vyvíjí (každý referát na svém příslušném úseku). Současně udržují kontakt s příslušnými referáty (odděleními a správami) spolkového ministerstva obrany, s právními úředníky příslušných oblastí a s jednotkami armády v místě jejich dislokace.

● **Referáty WB 2 a WB 3.** V rámci této shora uvedené obecné náplně práce WB 2 a WB 3 působí *na poli vedení, výchovy a vzdělávání, právního stavu, praxe a rozvoje a zpracovávají došlé „příjmy“*. Přitom jde o vzájemně podmíněné faktory vnitřního vedení a vojenského práva. Jestliže k prvnímu patří obraz vojáka jako občana, integrace Bundeswehru do státu a společnosti, styl vedení a chování nadřízených, tak ke druhému patří problémy vojenského zákona, práva a povinnosti

Organizační struktura úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu

Obr. 1

vojáků, vzdělávací prostředky, disciplinárně trestně-právní otázky, právo si stěžovat, petiční právo a konečně právo účasti.

● **WB 4.** *Zpracovává právní situaci, praxi a vývoj, personální záležitosti vojáků z povolání, došlé příjmy.* Patří sem i služební právo a personální vedení, organizace a praxe, rozpracování všech otázek života jednotek a příslušníků armády s ohledem na základní přístup: voják - občan. To vše jsou otázky, které tvoří obsahové těžiště a rámec činnosti tohoto referátu. Příjmy se přitom týkají převážně otázek konkrétních služebních vztahů, problémů studia a vzdělávání obecně, stejně jako vzdělávání odborného, otázek přemístění, vedení, služebního zařazení atd.

● **WB 5.** *Tomuto referátu přísluší porovnávání právní situace, praxe a vývoje v oblasti zpracovávání obsahu, ale také dat, příslušných příjmů.* Spadají sem také otázky zdravotnické služby, péče o vojáky, finanční odměny, cestovní náklady, odlučného, problémy ubytování, ošacení, aj.

● **WB 6.** *Pozoruje právní situaci, praxi a vývoj v oblasti branné povinnosti včetně činnosti úředníka, který na spolkovém ministerstvu obrany rozhoduje o právní službě a zpracovává došlé příjmy.* Zajímavé je, že jsou zpracovávány i došlé příjmy od nesloužících branců. Tyto příjmy v posledních letech značně vzrostly. Jedním z důvodů je také skutečnost, že právě v těchto letech jsou k vojenské službě povolávány nejslabší ročníky německé mužské populace. Výsledkem pak je silný nárůst počtu v povolávání „rezervistů“ na vojenská cvičení. Proto je těmto otázkám a jejich řešení věnována mimořádná pozornost.

Z počátečního nepatrného štábu zplnomocněnce se rozvinula specializovaná a diferencovaná organizační struktura, která je zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu k dispozici k naplnění základní ústavní funkce zplnomocněnce - parlamentní kontrole ozbrojených sil. Tento profesionální a výkonný aparát pracuje plně podle pokynů zplnomocněnce a jeho předstev, přičemž vztahy uvnitř tohoto týmu jsou obdobné jako na ministerském úřadu.

■ Vedoucí sekretariátu (vedoucí úředník) zplnomocněnce ozbrojených sil SRN

Tento vedoucí úředník má zvláštní postavení na základě zákona o jednacím řádu Spolkového sněmu. Je zástupcem zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu směrem dovnitř i vně jeho úřadu. Jeho funkce nadřízenosti, koordinace a zprostředkovací může být jednoznačně srovnávána s funkcí státního sekretáře na kterémkoli ministerstvu.

Od služebního zařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN
k oddělení ve správě Spolkového sněmu

■ Služební zařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN

Zákonné zakotvení služebního zařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve správě Spolkového sněmu je přímo odvislé od rozpočtu a skutečnosti, že se podle

ZoW z roku 1957 jedná o služební místo vedoucího úřadu. Současně je dáno také tím, jaké pravomoci, resp. správní prostředky držitel tohoto vysokého úředního místa přináležejí.

Rozhodnutím zákonodárce z roku 1957, jímž se stanovovalo, jaké pomocné síly budou zplnomocněnci ozbrojených sil SRN k splnění jeho úkolu ve správě Spolkového sněmu k dispozici, byla současně stanovena i pozice (zařazení) v parlamentní oblasti.

■ Samostatnost a způsobilost personálního rady

Odpovídající kvalifikací zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu jako nositele politického úřadu sui generis v rámci parlamentní kontroly se jeho služební zařazení ještě nestalo právně a organizačně součástí správy Spolkového sněmu. Zplnomocněnec se měl stát součástí správy Spolkového sněmu nejen odborně, ale také organizačně a administrativně. Výrazem této samostatnosti služebního zařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN vůči správě Spolkového sněmu byla právě úřednická povaha jeho služebního postavení a především jeho personální způsobilost k vykonávání disciplinární pravomoci. Bylo nezbytné nutné zabránit takové právní situaci při vymezení pravomocí funkce zplnomocněnce, aby tato nemohla vést k rozdílné praxi u jednotlivých držitelů tohoto úřadu.

■ Organizační začlenění a napojení na správu Spolkového sněmu

Organizační napojení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN na správu Spolkového sněmu bylo vyřešeno tím způsobem, že s definitivní platností - personálně i rozpočtově - podléhá doзору prezidenta Spolkového sněmu, jenž také propouští a jmenuje úředníky zplnomocněnce ozbrojených sil SRN, avšak na jeho návrh (§ 16, odst. 1, 2, ZoW z roku 1957).

■ Otázky rozpočtu

Také otázka rozpočtu se stala samostatnou kapitolou při jednáních o služebním zařazení zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Nakonec se dospělo k takovému řešení, že přes organizační samostatnost služebního zařazení zplnomocněnce byla správa Spolkového sněmu odpovědná za to, aby zplnomocněnec měl jak dostatečné kvantitativní, tak kvalitativní personální vybavení (§ 16, odst. 3, ZoW z roku 1957).

■ Spolupráce a osamostatnění

Celkově byla ve vztazích mezi služebním zařazením zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN a správou Spolkového sněmu *právní nejasnost*. Tato se projevovala jak v teoretických diskusích, tak také v samotné praxi. V teorii se zkoumaly různé možnosti a fáze větší spolupráce anebo možnost posilování samostatnosti této parlamentní funkce. Konflikty byly nezbytným důsledkem. Příčinou byla mj. i skutečnost, že se nepodařilo spojit postavení zplnomocněnce s personální oblastí.

Tak se zpočátku stále nedařila kontinuální personální výměna. Správa Spolkového sněmu a spolkové ministerstvo obrany jsou těmi, kdo především personálně doplňují úřad zplnomocněnce. Logicky pak došlo k tomu, že bylo nutno překonávat těžkosti při pohybu personálu z pravomocí ministerstva obrany a při zařazování vybraných osob na nové funkce. Ve vztahu ke spolkovému ministerstvu obrany se rozvinulo tzv. *rotační řízení*. Toto z počátku také zahrnovalo pomocné úředníky, ale dnes se již omezilo pouze na úředníky platové třídy A14 - A13. Zajímavé také je, že *spolkové ministerstvo obrany v převážné míře nese náklady úředníků zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu*. To bylo také jedním z příznivých důvodů, na základě kterých se podařilo uspokojivě upravit personální tok úředníků zplnomocněnce ozbrojených sil SRN vůči správě Spolkového sněmu a spolkovému ministerstvu obrany. Současně se tak podařilo (alespoň do současnosti to plně platí) vytvářet lepší pracovní i vztahové klima, jakož i určitou míru spokojenosti mezi zaměstnanci.

■ **Vlastní úřad zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu a upevňování jeho pozice**

Jedním z hlavních úkolů úřadu zplnomocněnce ve Spolkovém sněmu ihned od počátku bylo: **upevnění pozic a zvýšení počtu pracovních míst**. Zde se dá hovořit o úspěších, protože skladba referátu od roku 1965 vzrostla o 1/3. Současný stav jednotlivých referátů od WB 2 po WB 6 je z velké části výsledkem procesu organizačně historické dělby. Na druhé straně platí, že zplnomocněnec pro ozbrojené síly SRN se pokouší svým členěním referátu co nejlépe reagovat na „příjmy“ a věcným řešením nejdůležitějších oblastí důsledně realizovat své poslání orgánu parlamentní kontroly činnosti německých ozbrojených sil.

Dlužno říci, že i zde se mění situace často s ohledem na okolnosti. *Od konce sedmdesátých let však zůstává personální skladba úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu nezměněna*, a to bez ohledu na rostoucí počet „příjmů“.

■ **Zákonné kroky k členění**

Především personální otázky vedly k tomu, že v průběhu novelizace ZoW bylo nově určeno postavení zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu. Zákonodárné směřování bylo předurčeno neuspokojivou administrativní prací. Politicky se stalo prostě nezbytné upevnění a *posílení pozic* právního a organizačního *propojení pomocníků* zplnomocněnce ozbrojených sil se správou Spolkového sněmu. Cesta ke splnění tohoto nesnadného záměru je možná jen **eliminací** pojmu služebního postavení ze zákona. Toho bylo nakonec dosaženo přijetím § 16, ZoW z roku 1982. Tak došlo k zakotvení personálních pravomocí (vymezení pravomocí) o zaměstnancích zplnomocněnce v jeho referátu ve Spolkovém sněmu i do nového odstavce 5, § 7 Jednacího řádu správy Spolkového sněmu. Obě tato vymezení vytvářejí koordinovaný systém pro pevnou pozici pracovního štábu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu a jeho správě. Věcně se také **nově** stanovují podpůrné funkce vedoucího úřadu ve vnitřní oblasti,

nově se také stanovuje povinnost personálního vybavení tohoto úřadu Spolkového sněmu a také jsou vymezeny předpokládané vlastnosti případných nových úředníků, kteří by přicházeli do úvahy k nástupu na úřad ke zplnomocnění ozbrojených sil. V prvním a posledním případě se jedná nejen o politický, ale především o zákonodárny akt § 16, odst. 2, věta 1 a 3 ZoW, jehož nutnost byla diktována praxeologickými zkušenostmi a také teoretickými diskusemi. Podařilo se tak vyřešit jednu z nejdůležitějších otázek disciplinární pravomoci a upevnit pozice úřadu zplnomocněnce pro ozbrojené síly ve správě Spolkového sněmu.

To však byl dílčí krok. Na jedné straně bylo přijato, že zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu jako nadřízený je příslušný pro úřední právní rozhodnutí vůči podřízeným jednotlivcům (§ 3, odst. 2, věta 1, Zo SSN). Tak zplnomocněnec obdržel určité právní oprávnění disciplinární pravomoci. Naproti tomu jiné zákony kvalifikovaly zplnomocněnce pouze jako nadřízeného, protože může udělovat svým podřízeným úředníkům pro jejich služební činnost nařízení (§ 15, odst. 1 ZSú) s tím, že nemá žádné disciplinární pravomoci. *Po provedené novelizaci platí, že obecné personální pravomoci nad zaměstnanci zplnomocněnce má prezident a prezidium Spolkového sněmu* (§ 3, odst. 2, věta 2 JfSS). Podle tohoto opatření je prezident Spolkového sněmu nejvyšší služební instancí pro úředníky-zaměstnance Spolkového sněmu, včetně příslušné disciplinární pravomoci (§ 176, odst. 1, věta 3 SSř; 7 odst., 4 věta JfSSN). Zaměstnance-úředníky zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ustanovuje a propouští **zplnomocněnec**. Ostatní zaměstnanci jsou jím přijímáni a propouštěni. Pokud jsou těmito personálními zásahy postiženi další úředníci, jedná zplnomocněnec v zastoupení prezidia (§ 7, odst. 4, věta 2 JfSSN).

■ Právo spolupůsobení zplnomocněnce

Všeobecné prezidiální personální oprávnění platí také pro zaměstnance přiřazené ke zplnomocnění pro ozbrojené síly s tím, že zplnomocněnci byly vymezeny oblasti, ve kterých může spolupůsobit. Získal právo ve všech otázkách - **navrhovat**. Přestože toto návrhové právo vyplývající z jednacího řádu je slabší než jeho dřívější právo zákonné, poskytuje zplnomocněnci určité možnosti v personální oblasti. Faktem je, že pravomoci v této oblasti činnosti vždy přináležely a byly využívány prezidiální pravomocí. V praxi tomu bylo vždy po přezkumu prezidiem Spolkového sněmu. Dnes již však také proto právo - navrhnout a pozměnit - je ponecháno zplnomocněnci. V určitých konkrétních případech a situacích bývá zasaženo pravomocí prezidenta Spolkového sněmu. Tohoto práva však zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu využívá málo, jediné v tom případě, když by chtěl zabránit tomu, aby nebyl přijat „nechtěný“ úředník do jeho pracovního štábu.

Proto musí s přihlédnutím vedoucího referátu prezident Spolkového sněmu získat nejen souhlas prezidia, ale také nesmí mít k personálnímu rozhodnutí výhrady zplnomocněnec a pochopitelně je k tomu nezbytná domluva s vedoucím úřadu. Přitom znamená *neudělení výhrady* vzájemné informování se v neformálním styku a bez materiálního tlaku. Tím je dána vazba a konečné rozhodnutí prezidenta Spolkového sněmu k návrhům zplnomocněnce.

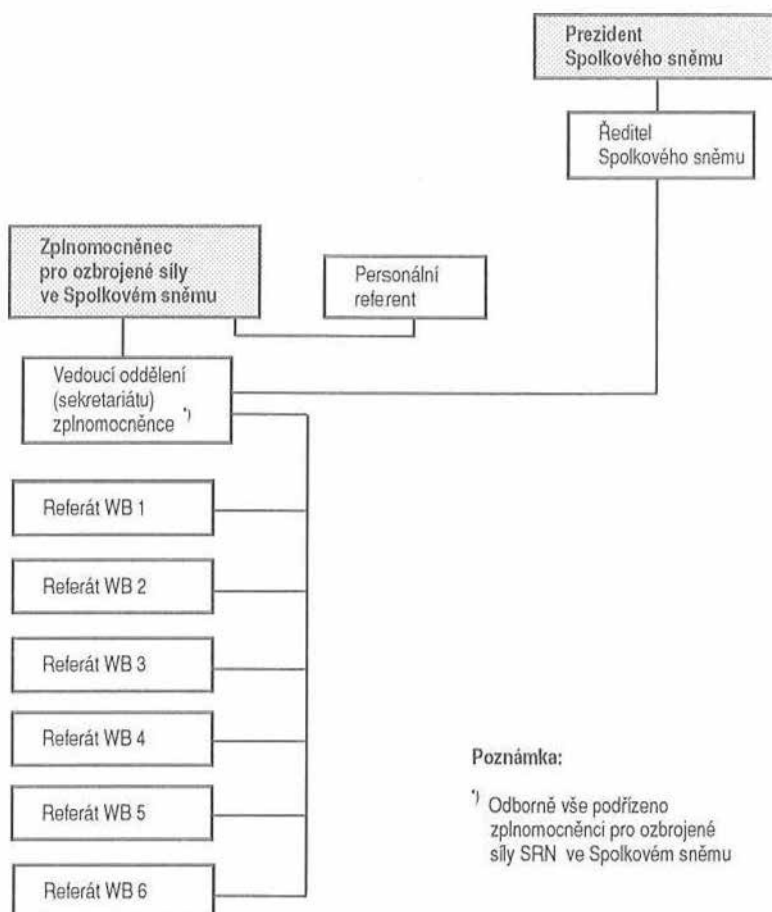
Souhlas prezidia probíhá na základě většinového rozhodnutí. Tento požadavek souhlasu není právně zcela nepochybný, protože zákonné odůvodnění služební pravomoci prezidenta jsou omezeny jednacím řádem a omezují se na iniciativní práva v rámci prezidia. **Právo veta**, které potenciálně existuje v parlamentní debatě, je v zájmu rovného přístupu ke všem zaměstnancům správy Spolkového sněmu. Rozhodně není na škodu těmto právním rozdílnostem personální skutečnost, kterou prezident, prezidium a zplnomocněnci ozbrojených sil SRN Spolkového sněmu vidí především ve vzájemné důvěře, pochopení a spolupráci.

■ Začlenění

Ve výkonu těchto nových pravidel přičlenil prezident Spolkového sněmu organizačním výnosem z 25. 6. 1982 dosavadní služební postup zplnomocněnce správy Spolkového sněmu. **Referáty WB1 - WB6** zůstaly podřízeny vedoucímu úřadu (viz obr. 2), který se nachází ve dvojité pozici: odborně ke zplnomocněnci a právně je ředitelem při SSN a tedy přináší šéfovi Spolkového sněmu. To pak znamená, že vedoucí úřadu AL-WB je vedoucím oddělení ve SSN. Disponuje tak jedenácti vedoucími oddělení, z nichž 7 je začleněno k oběma hlavním - nejdůležitějším oddělením zplnomocněnce (vědecké službě a oddělení Z) a 4 jsou bezprostředně podřízeni řediteli SSN. **Vedoucí oddělení AL-WB** má jako vedoucí úředník zvláštní postavení: § 16-17 ZoW z roku 1982 propůjčuje jeho služebnímu postu zákonné garance. Jsou jimi také vymezeny rozpočtové organizační řády Spolkového sněmu a jeho správy. Existuje zákonná povinnost vedoucím AL-WB zachovat podřízení referátů WB1 až WB6. Vedoucí úřadu je také prostředníkem mezi zplnomocněncem a těmito referáty, výrazem čehož je jeho odborné podřízení se výlučně pod zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Současně má výlučné právo jej v určitých situacích zastupovat. Zde je nezbytné podotknout, že jiným vedoucím oddělení (vedoucím sekretariátu) ve správě Spolkového sněmu nepřísluší takovýto originální vztah k politické oblasti.

Personální rada při SSN byl příslušný také pro zaměstnanace referátů WB1 až WB6. Se zánikem služebního vztahu zplnomocněnce na základě § 16 ZoW z roku 1982 a začlenění referátů jako oddělení do SSN skončil proces, který je v mnohých ohledech jak z právního, tak zejména politologického zorného úhlu pozoruhodný. Za prvé si mohou zákonodárci z roku 1957, kteří předpokládali malý personální stav, sotva představit, že tento aparát kvantitativně a organizačně-právně a tím i politicky dosáhl úrovně správy Spolkového sněmu. Za druhé se ukázalo, že právní a organizační samostatnost služebních míst, která také odpovídala intencím čl. 45b GG a ústavní předloze zplnomocněnce, často vedla ke frustracím. V mnoha případech měla za následek personální a často také politickou „jednosměrku“, což vedlo ke vzniku nespočetných uzlových bodů. A konečně musí být také zdůrazněn všestranný konsenzus v politických táborech a mezi zúčastněnými úředníky v tomto organizačně-historickém vývoji úřadu SSN. Novelizace § 16 ZoW měla především za cíl eliminovat zákonné garance pro služební postavení ZoW a uvolnit cestu pro jeho začlenění do správy SSN. Začlenění úřadu v hierarchii SSN přiřadilo odpovědnost za fungující aparát zplnomocněnce ozbrojených sil SRN prezidentovi a prezidiu SSN. Tito prostřednictvím ředitele Spolkového sněmu a správy SSN

Organizační plán podřízenosti úřadu zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu

Obr. 2

využívají své personální a organizační kompetence podle možností a okolností v souladu s JiřSSN. To vše probíhá ovšem ve spolupráci, vzájemné důvěře a pocho- pení. Přestože výsledkem je omezení organizační pravomoci zplnomocněnce nad jeho vlastním aparátem, *celkově došlo k posílení pozic tohoto úřadu i jeho zaměstnanců ve správě Spolkového sněmu* a dnes již přináleží k jedné z nejdů- ležitějších součástí SSN. Vývoj tak ukázal, že konečné představy zakladatelů toho- to úřadu z roku 1957 i všech zúčastněných byly splněny a celková pracovní způsobilost, výkonnost a účinnost čin nosti tohoto orgánu parlamentní kontroly nad ozbrojenými silami SRN se zlepšila.

Seznam použitých zkratek a termínů:

A14 - A13	- platová třída A14 - A13,
GG	- Základní zákon, ústava SRN,
JiřSS	- Jednací řád Spolkového sněmu,
„příjmy“	- žádosti, stížnosti, petice, veškerá podání adresovaná zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu,
SSř	- Spolkový služební řád,
SSN	- Spolkový sněm, parlament,
vedoucí AI-WB	- vedoucí úředník, vedoucí sekretariátu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu,
WB1 až WB6	- jednotlivé referáty zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu,
zákonodárce	- Spolkový sněm a Spolková rada,
ZoSSN	- Zákon o Spolkovém sněmu,
ZoW	- Zákon o zplnomocněnci ozbrojených sil SRN,
zplnomocněnec	- zplnomocněnec ozbrojených sil,
ZSú	- Zákon o spolkových úřednících.

Pokračování příště:

Zmocněnec ozbrojených sil SRN v kosodélníku politických sil

NATO: Nutnost rozšíření

*Windsorská skupina si zvolila svůj název podle místa, kde se v roce 1993 sešli její zakladatelé, aby iniciovali program politické obnovy v zemích střední Evropy, zejména v České republice, Maďarsku a Polsku. Je to nadstranická síť politiků, představitelů akademických kruhů a veřejného života, jejichž cílem je podpora politiky založené na principech svobodného podnikání, omezené vlády a odpovědně formulovaných národních zájmů. Snaží se nejen navrhnout a obhajovat promyšlenou politiku, ale také napomáhat vzniku aliancí nutných k jejímu prosazení a vytvářet příznivé názorové ovzduší. Windsorská skupina založila nadstranické sdružení i v České republice jako „Klub Mediator“ se sídlem v Praze, který v souvislosti s politickými změnami v Evropě a hodnocením jejich vlivu na problémy související se strategií a obranou, zvláště z hlediska budoucího vývoje Severoatlantické aliance, vydal studii **NATO: Nutnost rozšíření**, která obsahuje pohledy předních strategických analytiků Polska (Jerzy Marek Nowakowski), Maďarska (Tamas Wachslar), Slovenska (Svetoslav Bombik), České republiky (Pavel Bratinka) a genpor. v. v. Williama Odoma (Anglie) na rozšíření NATO. Její podstatné, redakčně upravené a zkrácené pasáže uveřejňujeme.*

Hledání strategického domova

Státy střední Evropy se prozatím nacházejí ve stavu strategické izolace. Tento region sdílí jednu hranici s integrovanou obrannou strukturou NATO a druhou s oblastí ruského vlivu, která je ze strategického a logistického hlediska ještě kontrolovaná Moskvou, přestože je rozdělena do několika států budujících své vlastní nezávislé struktury.

Pocit strategické nezakotvenosti postihl celou oblast rozprostírající se od Finska až po Albánii a Jugoslávii. Neutrální státy jako Rakousko nebo Švédsko, které byly až dosud chráněny svým statutem v Evropě narýsovaných hranic nebo vlivových zón, se nyní počínají cítit méně bezpečné a deklarují svůj úmysl požádat o vstup do NATO. Nejdemokratičtější vyspělé státy střední Evropy sledují podobný kurs.

Toto „strategické vakuum“ bylo jedním z faktorů kulminujících propuknutím tragického konfliktu v Jugoslávii, zbavené formálních i faktických bezpečnostních záruk. Vedlo také ke ztrátě kontroly nad středoevropským vzdušným prostorem a vytvořilo konflikt mezi jednotlivými státy regionu, založený na dlouhodobých etnických sporech a územních požadavcích. (Maďarsko-slovenské a maďarsko-rumunské spory mohou sloužit jako příklad.) Konečně pocit „odmítnutí“ Západem, chytře využívaný propagačním aparátem postkomunistických sil v několika zemích,

přispěl k posílení vlivu těchto sil v Litvě a Polsku. Je ale také nutné zdůraznit, že tyto síly proklamují politickou vůli pokračovat v procesu integrace se Západem.

Na tomto místě si zopakujeme otázku, kterou nesčetněkrát kladli západní partneři - *proč právě NATO?* Koneckonců existují i jiné struktury, jako Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), Západoevropská unie, Rada Evropy atd. Odpověď spočívá ve výše zmíněném problému. Vzhledem ke „strategickému vakuu“ je nezbytné zahrnout státy střední Evropy do fungující obranné struktury. V současné době se zdá, že našim požadavkům odpovídá pouze Severoatlantická aliance.

Tato strategie musí zajistit stabilizaci v našem regionu a jistotu, že demokratické změny jsou nezvratné. Považovat střední Evropu za nárazníkovou zónu, k čemuž mají někteří západní politici sklony, by přineslo riziko:

a) rozdmýchání plamenů ruského imperialismu, který při rozšiřování svého vojensko-průmyslového komplexu by mohl hledat nové konflikty, aby získal odbytiště pro výrobu;

b) zhroucení demokracie ve střední Evropě a vznik zdroje konfliktů a sporů, což by mělo velmi hluboký negativní účinek na integrační a stabilizační proces v západní Evropě. Na prahu 21. století potřebujeme naléhavě novou politiku, která by zajistila stabilitu v Evropě.

Důsledkem chybných úvah by byla renacionalizace politiky na straně evropských mocností a přeměna střední Evropy v bitevní pole protichůdných zájmů.

Jestliže NATO bude reagovat pozitivně na přání stát se členy v případě těch zemí, které pokročily v politické a hospodářské reformě nejdále, může vytvořit precedens, který by byl dalším povzbuzením prodemokratických sil v Rusku. V tomto smyslu má NATO v rukou mocný nástroj, kterým může akcelarovat změny v regionu. Otázka by tudíž neměla znít, *jestli se rozšíří, ale jak a kdy*. Právě toto je důvod, aby NATO formulovalo jasné podmínky členství, které by sloužily jako program vnitřních změn. Zdá se, že přístup NATO, založený na ustanovení třicetiosmi členné NACC (Severoatlantické rady pro spolupráci) v roce 1991 společně s nabídkou „Partnerství pro mír“, předložené v Travemünde, je vůči všem členům NACC stejný, nezávisle na jejich různém geografickém a strategickém postavení.

NATO nevzniklo pouze proto, aby chránilo své členy před Varšavskou smlouvou. Vzniklo proto, aby odpovídalo bezpečnostním problémům své doby, nebezpečí představovanému Sovětským svazem a jeho satelity. Varšavská smlouva už dnes neexistuje. Přesto zbývají bezpečnostní problémy jak pro členské země NATO, tak pro bývalé členské státy Varšavské smlouvy. Pro tyto státy by členství bylo prospěšné a současně by přispělo k jejich stabilitě a pocitu jistoty a ochrany, které členství přináší.

Tato nová forma asociace by znamenala průlom, který by nenarušil stávající soudržnost Aliance. Stimulovala by ty země, které nejsou dosud připravené k nezbytným změnám. Také by demonstrovala obyvatelům těch zemí, pro které „návrat do Evropy“ není prázdný slogan, že ti, kteří v něj věří, nesledují pouze své vlastní úzké zájmy.

Pokud jde o kompatibilitu výzbroje, lze si stěží představit řešení bez zásahu NATO až do stupně, který předpokládá určitý druh členství. Jako příklad může sloužit diskuse o maďarském rozhodnutí přijmout 28 bojových letounů typu Mig-29 od Ruska místo splacení dluhu. Jde o to, že odmítnutím zemí NATO zpřístupnit srovnatelný západní systém bylo Maďarsko přinuceno přijmout systém, který bude navzdý zachovávat vojenskou závislost na Rusku a jeho nekompatibilitu se Západem.

Jen máloco se dá zlepšit bez zvýšení výdajů, (které poklesly z 2,8 % HDP Maďarska v roce 1989 na dnešních 2,3 %) nebo technologických transferů a výměny důstojníků.

Jak vytvoří Evropa nové strategické seskupení?

Otázka „jak“ je otázka války a míru. Bude toto nové uspořádání výsledkem dalšího evropského válečného konfliktu? Nebo může vzniknout mírovou cestou? Odpověď do značné míry souvisí s Ruskem. Boj o moc v Moskvě rozhodne, jakou cestou se Rusko dá. V průběhu roku 1993 byly formulovány dvě poměrně jasné představy o budoucnosti Ruska.

Liberální poradci blízcí prezidentu Jelcinovi a z Kozyrevova Ministerstva zahraničí volali po západní orientaci Ruska: liberálním politickém systému, založeném na tržním hospodářství. Ze tří zahraničně politických os - Západ, Východ a Jih byl Západ považován za nejdůležitější, protože by se mohl stát základem pro liberální transformaci nového ruského státu. Osa na Východ byla druhá v pořadí důležitosti, protože spolupráce s Japonskem, jižní Koreou a USA je pro západně orientovanou politiku také důležitá. S jižní osou to bylo jinak. V tomto případě bylo úkolem vyhnout se účasti v nepokojích a občanských válkách v bývalých sovětských republikách, což by nejen zpomalilo proces domácí transformace, ale znamenalo by to pro Rusko obrovskou vojenskou zátěž. Právě tuto zátěž měla Gorbačovova perestrojka v úmyslu z beder Ruska sejmout.

Poradci kolem Jelcina dávají najevo, že jsou si velmi dobře vědomi strategického vakua ve střední Evropě a neschopnosti Ruska je zaplnit. Z Jelcinových prohlášení ve Varšavě a Praze v září 1993 bylo patrné, že Rusko nebude mít námitky, aby se tyto země připojily k NATO.

● Pracovní dokument z *Ministerstva zahraničí*, nastiňující zahraniční politickou strategii Ruska, popisuje úsilí o západní osu jako snahu zabránit vztyčení zdi, která by držela Rusko v izolaci, ale jasně se vyslovuje pro to, aby bylo NATO umožněno posunout své hranice směrem na východ, za předpokladu, že nová zeď nevznikne. **Nebezpečí nestability ve východní Evropě by se nejlépe zabránilo, kdyby této oblasti bylo dovoleno připojit se k NATO.** NATO, a nikoli KBSE, by se mělo stát základním kamenem pro ruskou i pro evropskou bezpečnost. Vzhledem kě snaze připojit se k Západu, mělo by Rusko chápat NATO jako most.

● Alternativní představa o budoucnosti Ruska pochází z *Ministerstva obrany*. Klade prvotní důraz na znovuzískání vojenské a ekonomické hegemonie nad většínou bývalého Sovětského svazu, tedy na jižní osu. Ačkoli podporuje spolupráci se Západem, implicitně se chová k Západu jako k potencionální hrozbě. V podstatě

nabízí recept na znovuvytvoření ruského impéria, který věnuje malou pozornost domácímu politickému a hospodářskému liberalismu.

Vznikne-li nové strategické uspořádání v Evropě mírovou cestou nebo válečným konfliktem, bude ovlivněno tím, která z konkurujících představ se stane oficiálně podporovanou politikou Moskvy. Bohužel se zdá, že Jelcinovo vítězství nad starým parlamentem, které ho donutilo výrazně se opřít o armádu, otvírá cestu Ministerstvu obrany a jeho představě nového Ruska. Když se během léta 1993 Jelcin ucházel o vojenskou podporu, umožnil ruským ozbrojeným silám vytvořit chaos v Gruzii, rozvrátit a ovládnout Arménii a Ázerbájdžán a výrazně se angažovat v občanské válce v Tádžikistánu, kde armáda podporovala staré komunisty, kteří byli u moci. Ve stejném období udělali vojenští průmyslníci pokrok v obnově ekonomických spojení mezi bývalými sovětskými republikami pod praporem ekonomické unie.

Nový ruský imperialismus by mohl vytvořit novou dělicí linii pravděpodobně pouze jako výsledek válečného konfliktu, nebo alespoň pod jeho pohružkou. Úspěšné ruské úsilí vedoucí k západní orientaci, které potlačí imperiální impuls, by odstranilo všechny šance na velký válečný konflikt a usnadnilo by potlačit a nakonec ukončit různé občanské války, jako například v Moldávii a na Balkáně.

Klidný způsob, jakým se odehrály změny v letech 1989 a 1991, by se mohl ukázat ošidným, fatou morgánou, matoucí Západ, zatímco mezi Vislou a Uralem se odehrává politické a vojenské přeskupování vedoucí k rozsáhlým občanským válkám a nakonec k válce mezi jednotlivými státy. Tyto velké mírové změny jsou natolik bezprecedentní, že Západ by měl vytvořit dostatečně prozíravou strategii, která by ho měla chránit před možností, že se skutečně jedná o fatu morgánu.

Kde bude narýsována nová hranice?

Z otázky, „kde“ bude nová linie narýsována, se na Západě v podstatě stalo tabu. Musí se nezbytně stát předmětem veřejné diskuse, protože zahraniční politika Ruska není jediným rozhodujícím činitelem. **NATO musí ovlivnit konečný výsledek. Pokud posune svoji hranici k východním hranicím Polska, Slovenska a Maďarska, může tak vytvořit ochranu proti dvěma hrozbám:**

Za první, stanovila by se jasná mez ruské imperiální rekon-solidaci v případě, že se Rusko vydá touto cestou. Pro baltské státy by přiblížení sil NATO přineslo uklidnění. Mohlo by dokonce ovlivnit schopnost Ukrajiny obhájit svoji nezávislost. Bělorusko by mohlo také přežít, ale vyhlídky, že přemůže svoji domácí proruskou frakci, pokud ji Rusko bude podporovat, jsou nízké. Již samotná blízkost NATO by ovlivnila politickou psychologii v pásu států mezi Baltským a Černým mořem a dodala by více sebevědomí jejich liberálním politickým silám.

Za druhé, dosavadní pokrok v transformaci Polska, Maďarska a České republiky je tak překvapivě výrazný, že lze stěží očekávat vývojový zvrat. Kdyby se tyto země staly součástí struktury NATO, psychologické klima pro pokračování transformace by se výrazně zlepšilo. Protože tyto země se chtějí také připojit k Evropskému společenství, měly by o důvod více setrvat na své liberálně demokratické cestě. NATO může těmto zemím poskytnout bezpečnost proti dvěma velkými hrozbám,

které v jejich oblasti existují - znovuvzkříšení ruského impéria a odklon od domácích reforem, což by vedlo k vnitřní nestabilitě.

Jaká nová strategická linie vznikne?

Povahu jakéhokoli nového rozdělení na Východ - Západ určí jak Rusko, tak NATO. Lze předpokládat, že zvítězí kterákoli z více nebo méně pravděpodobných variant:

① **První varianta:** návrat k rozdělení z doby studené války je nejméně pravděpodobný protože tento konflikt byl způsoben zvláštním charakterem marxismu-leninismu, který tvořil jeho ideologický základ. Vyhledky na nové ideologické rozdělení tohoto druhu jsou nepravděpodobné, když ne navždy, pak přinejmenším na mnoho let.

② **Druhá varianta** je obtížnější. Profesor Samuel Huntington nedávno tvrdil, že svět vstupuje do období „srážky civilizací“. Jestliže se jeho závěry potvrdí jako prorocké, nové strategické rozdělení Evropy bude kopírovat náboženské hranice mezi ortodoxním křesťanstvím a římským katolicismem. Vznikla by tak hranice mezi západními Slovy a východními Slovy, s výjimkou několika menších etnických skupin na obou stranách. Rusko, Bělorusko, většina Ukrajiny, Moldávie, Rumunsko, Bulharsko, Srbsko, Makedonie a případně i Řecko by patřily na Východ. Zbytek by připadl Západu. Společná civilizace samozřejmě nikdy v minulosti nebyla zárukou politické solidarity mezi jednotlivými zeměmi. Státy na obou stranách této hranice někdy bývaly spojenci států na druhé straně. A co víc, hranice vedla napříč některými státy této oblasti, např. na Ukrajině.

Pravděpodobnost takového kulturního rozdělení bychom neměli snadno odmítat. Zdá se, že politické síly v Rusku, které se přiklání k politice prosazované ruským Ministerstvem obrany, tuto možnost podporují. Ačkoliv jejich představy o legitimizaci nového ruského impéria zůstávají vágní, zdá se, že zahrnují ortodoxní náboženství. Vycházejí ze slavjanofilské tradice a zdůrazňují, že Rusko musí sledovat jinou vývojovou cestu než západní. Co to přesně znamená, nebyli schopni objasnit ani nejvýšechnější ruští slavjanofilové 19. století, ale tato skutečnost vzniku slavjanofilství nezabránila. Dnes, stejně jako v minulosti neodpovídá politické realitě. Všichni Slované nejsou ortodoxního vyznání. Nacionalismus také rozbíjí Slovanstvo a vytváří problémy při hledání legitimního principu, na jehož základě by ruští Slované vládli neruským národům. Také islám vytváří trhliny v panství, na které ruští imperialisté uplatňují nárok.

Tyto trhliny neznamenají, že vágní slavjanofilské principy nemohou být pro nové imperiální Rusko oporou. Znamenají ale, že pro získání stability by bylo třeba ovládnout mnoho skupin a území. Stručně řečeno, imperiální Rusko nemůže mít liberální politický systém, ani nemůže daleko postoupit s tržním hospodářstvím. Soukromý majetek a bohatství v rukou etnických minoritních skupin by mohly být využity proti ruské vládě.

Tyto faktory jsou dnes důležité, *abychom byli schopni předjímat dynamiku ruského režimu*, který je unášen zpět na cestu restaurování velkých částí sovětského

impéria. Prozápadne orientovaní Rusové kolem Jelcina jsou si vědomi, že stane-li se hlavním ohniskem pozornosti zahraniční politiky Ruska „blízké zahraničí“, hrozí nebezpečí, že se nové Rusko stane izolovaným impériem třetího světa.

③ **Třetí varianta** předpokládá, že Rusko a také většina států evropské části bývalého Sovětského svazu se stane součástí Západu. Někteří zastánci této varianty sem zahrnují také Kavkaz a střední Asii. Toto řešení ve skutečnosti nepředpokládá existenci dělicí čáry. Tato varianta byla základem většiny americké a západoevropské politiky vůči Společenství nezávislých států. Vychází logicky z teze Francise Fukuyamy o „koncídějin“. Liberální demokracie a tržní ekonomika triumfuji. Státy východní Evropy a bývalého Sovětského svazu ještě nedosáhly „koncě dějin“, jsou však na cestě. Nová strategická seskupení nejsou nutná. Peace-keeping v rámci OSN je nahradí.

Podobná koncepce vychází z předpokladu, že demokratické státy mezi sebou neválčí. Správná politika je tudíž rozšiřování demokracie, nikoli obrana před možným neúspěchem tohoto úsilí. Existují důkazy na podporu této teze. Není pochyb o tom, že rozšiřování demokracie na východ je žádoucí, ale současně s vyhlídkami na úspěch se objevují komplikace. Naše zkušenost s vytvářením demokratických států je mírně řečeno nedostatečná a historie nepotvrzuje jejich rychlý vznik.

Selhat v procesu rozšiřování demokracie směrem na východ by bylo velmi pošetilé - pokud touto snahou není ohrožena evropská bezpečnost. Toto „pokud“ je slabostí současných západních přístupů k východní Evropě a Rusku. Pojistky proti neúspěchu selhávají. Existuje ještě jiný přístup, který spojuje starost o bezpečnost s pokračujícím úsilím o šíření liberálního vývoje směrem na východ?

Někteří západně orientovaní Rusové si myslí, že existuje. Nevidí žádný důvod pro připojení Ruska k NATO, protože Rusku jde o víc. Aby se vytvořil nový systém světové bezpečnosti, musí Rusko spolupracovat se Spojenými státy ve východní Asii stejně dobře jako v Evropě. Nemusí se obávat, že ztratí svůj statut velmoci, protože ruské impérium už neexistuje. Žádná jiná země kromě Spojených států nebude hrát rozhodující roli ve východní Asii i v Evropě. Washington Moskvu v tomto úsilí potřebuje a zajistí Rusku status světové mocnosti. **V současné době nemůže Rusko zaplnit vakuum ve východní Evropě, je to úloha NATO. Vidí silné NATO jako záchranu stability Ruska na řadu budoucích let.**

Podstatný rozdíl mezi hranicemi NATO v období studené války a novou východní hranicí musí být nová otevřenost. NATO by nemělo tolik opevňovat novou hranici svého bezpečnostního přístřeší. Otevřenost bude limitována stupněm liberálního vývoje v Rusku.

Je poněkud ironické, že Rusko uvádí lepší argumenty ve prospěch rozšíření NATO na východ než samotné NATO. Co je příčinou? Nejsignifikantnější je strach, že by to rozzuřilo frakce ruských imperialistů v Moskvě, což by oslabilo politickou pozici Jelcina. Je to rozumný důvod? Jestliže si ruští liberálové myslí, že není, mělo by to být dostačující k negativní odpovědi. Jelcin sám řekl Polákům a Čechům, že jejich vstup do NATO je jejich vlastním rozhodnutím, i když svůj postoj krátce nato vzal zpět. Jelcin se zjevně cítil nucen změnit svůj postoj poté, když se při rozpuštění parlamentu spolehl na svoji armádu.

Jelcinova změna postoje přesto nedokazuje, že shovívavost NATO je moudrá. Naopak demonstruje, že ruská imperialistická frakce může navzdory této shovívavosti získat vrch. Ukazuje naléhavě, že NATO nyní musí jednat. Shovívavost neomezí, ale povzbudí ruské imperialistické tendence. Nyní je naprosto jasné, že nedostatek předvídatosti možného neúspěchu liberálního vývoje v Rusku, by byl strategickou chybou. Ještě je možné ji napravit. Rusko dnes není v pozici, která by mohla zabránit expanzi NATO. Za několik let to může být jinak. Doba nejednoznačných odpovědí skončila. Přesně tento názor vyjádřili vedoucí činitelé baltských států, Rumunska a Gruzie na konferenci NATO, která se konala v červnu 1993 v Budapešti.

Byly vyjádřeny také další důvody, proč by visehradská skupina neměla být do NATO přijata. Tyto země prý nejsou připraveny na integraci do NATO vzhledem k úrovni svých vojenských struktur. Není jasné, proč jsou pokládány za méně připravené, než například Španělsko v době svého vstupu. Noví členové, jakmile byli přijati do Aliance, vyvinuli velké úsilí, aby dosáhli stejné úrovně. Tento argument tedy nelze vážně akceptovat, protože znamená udržovat tyto země na jejich dosa-
vadní úrovni a zdůvodňovat tím jejich nepřijetí.

Další důvod pramení z obav, že **aliance by se stala příliš velkou a různorodou, a ztratila by tak svoji koherenci.** Něco na tom možná je, ale visehradské státy na základě úspěchu ve své vnitřní transformaci slibují přinést do NATO méně rozdílnosti, než jaká v současné době existuje mezi Tureckem, Řeckem, Portugalskem a Španělskem na straně jedné a severoevropskými státy na straně druhé. Problém velikosti je závažnější, ale tři nebo čtyři malé státy uprostřed Evropy jsou příliš důležité a stojí za podstoupení určitého rizika. Navíc jejich hlasy v radě NATO mohou vnést do diskuse o problémech bezpečnosti vážnost, kterou tento orgán v uplynulých pěti letech ztratil.

Nejzávažnější důvod se týká budoucího poslání NATO. Původní poslání - obrana centrální fronty proti sovětským tankům - ztratilo smysl, ale NATO musí čelit nové výzvě jak udržet stabilitu i „mimo“ oblast svého vlivu, na Balkáně a ve východní Evropě. Ti, kdo lpějí na starém poslání NATO jako jeho jediném účelu, odsuzují NATO k úpadku, možná rozpadu. Současně nejsou ochotni vidět novou, velmi nepřijemnou bezpečnostní odpovědnost. Dynamika občanské války v Jugoslávii je hrozbou evropské stabilitě, i když ne bezprostřední. Jestliže nebude zvládnuta, mohla by inspirovat podobný vývoj v jiných částech východní Evropy.

Kruh je uzavřen. Není možné najít žádný přesvědčivý argument, proč vůbec s rozšířením NATO směrem na východ otálet. Naopak rizika spojená s odkladem jsou obrovská. *V Evropě nakonec dojde k novému strategickému rozdělení, právě tak, jak se stalo v případě všech předchozích velkých válek* (studená válka by se měla považovat za velkou evropskou válku). Problém je, jak, kde a jaké to rozdělení bude.

Čím déle bude NATO čekat, tím je pravděpodobnější, že otázka „jak“ bude zodpovězena silou zbraní a že otázka „kde“ bude zodpovězena tak, že se nepodaří rozšířit demokracii co nejdále na východ, podobně jako tomu bylo po 2. světové válce, díky váhání a tehdejšímu podceňování sovětské síly. Konečně otázka „jaké“ bude zodpovězena způsobem, který postaví v Evropě novou „zed“ jenom jestli Rusko

svým imperiálním chováním k tomu NATO přinutí. Místo „zdi“ by to mohla být bezpečnostní „střecha“, střecha otevřená pro liberální Rusko.

Realisticky řečeno, Rusko bude potřebovat mnoho let, než dosáhne takového stupně pokroku, který mu pomůže vstoupit pod tuto střechu jako plně rozvinutému státu západního typu. Než se tak stane, přispěje rozšíření NATO k hranicím některých částí Evropy, vedle ostatní rozsáhlé pomoci Rusku, k vlastní bezpečnosti Ruska. Přinutí také NATO určit jednoznačně svoji zodpovědnost v oblastech, které jsou „mimo“ jeho vliv nejen ve východní Evropě, ale i na Balkáně. Jak varoval senátor Richard Lugar, NATO riskuje, že se dostane „mimo hru“, jestliže se nebude zajímat o to, co se odehrává „mimo“ jeho hranice.

Pohled z České republiky

Politicko-strategická jednota Evropy je i cílem České republiky. Ve střední Evropě je zvláště silně pocítována potřeba propojení bezpečnosti obou částí kontinentu. Středoevropané zřejmě díky své poválečné historii si uvědomují, že **není žádoucí být jakýmsi rozhraním mezi dvěma prostory**. Rozhraní vždy intenzivně zaznamenává negativní vlivy z obou stran, které odděluje. Mimo jiné ani úvahy o neutralitě zde po roce 1989 nenašly místo, proto nelze považovat za perspektivní projekty určitých přechodných uskupení. Příkladem byly polské záměry na NATO-bis, ES-bis či ukrajinský projekt pásma bezpečnosti od Baltu po Černé moře. Takovéto ideje, které se občas objevují, mají sice poměrně pochopitelnou motivaci, ve svém důsledku by však vedly pouze k pokračujícímu rozdělení Evropy na odlišné entity. Orientace Středoevropanů na zapojení do existujících a fungujících evropských a transatlantických struktur je přitom jednoznačná.

Skutečnost, že strategické priority české politiky jsou vymezeny triádou institucí: ES, ZEU a NATO neznamená, že opomíjíme potenciál struktur kooperativní bezpečnosti. *Tyto dva koncepty - alianční a kooperativní, jsou navzájem komplementární*, nikoli protikladné. Navíc s tím, jak se bude dařit zdokonalovat součinnost jednotlivých institucí, budou se oblasti jejich činností překrývat i splývat. Funkční model vzájemně propojených institucí je však hudbou budoucnosti. Úkolem pro nejbližší období je najít mezi nimi modus vivendi, odstraňovat duplicity či konkurenci.

Pro nejbližší budoucnost nevidíme potřebu projektovat smělé konstrukce bezpečnostní architektury. Základ je k dispozici: tvoří jej již existující organizace. Nové koncepty nejsou účelné, předpokládána nestabilita na Východě jim nepřeje.

V české bezpečnostní koncepci tedy považujeme alianční mechanismy za nejspolehlivější záruku bezpečnosti malé země. Jedná-li se o malou zemi sousedící s prostorem značné nestability, platí to dvojnásob.

Současně však Aliance dává příležitost k neefektivnějšímu využití omezených národních prostředků jednotlivých členů. Toto je základ logiky, která nás vede k zájmu o účast v NATO a výhledově i v ZEU.

Ve všech diskusích ve středoevropských zemích o rozšíření NATO je přítomen pojem garancí. V českém pojetí vztahů k NATO jsou však garance neoddělitelně spjaty se závazky. Tento dvousměrný vztah je třeba kultivovat postupně, nelze k němu dojít jednou politickou deklarací či právním textem. Zdá se navíc, že volání

po oněch příslovečných garancích souvisí s mírou, v níž jsou jednotlivé země vystaveny vlivům z krizových oblastí: to může být případ Maďarska.

Je účelné připomenout, že priorita, kterou přikládáme integraci do NATO, nepramení z nějaké konkrétně vnímané hrozby.

Naš zájem o Alianci vychází z širšího a perspektivního pohledu na evropskou bezpečnost a je v nehlubší rovině motivován přáním být součástí transatlantického spojení demokratických států, součástí společenství vzájemných závazků a v případě nutnosti bránit hodnoty civilizace. Svoboda jde ruku v ruce s odpovědností a my chceme naši získanou svobodu doplnit o spoluodpovědnost.

Dnes je zřejmé, že závazek pomoci v případě napadení, obsažený v čl. V Washingtonské smlouvy, mění svou roli. Byl-li v bipolárním světě základem transatlantické vazby, stává se dnes postupně nejzazší pojistkou, něčím, co vstupuje do hry až v poslední instanci.

Dalším významným efektem postupného rozšíření NATO by bylo zakotvení střední Evropy v mechanismu politické i vojenské spolupráce. Zvýšilo by zároveň potenciál Aliance o země, které mají dobrý kontakt a znalost oblastí, kde i v budoucnu lze očekávat bezpečnostní problémy. Umožnilo by se dále účinněji věnovat řešení problémů bezpečnosti východu kontinentu.

Alianci je zřejmé, že svůj strategický koncept bude muset dále přizpůsobit měnícímu se kontinentálnímu i globálnímu bezpečnostnímu prostředí. NATO je jedinou skutečně funkční strukturou ve světě, právem jsou s ním spojena očekávání, že se bude angažovat tam, kde je třeba vojenské síly. Mezinárodní mandát, který k takovému angažmá dodá žádoucí legitimitu, je žádoucí podmínkou. Zároveň je jasné, že další podmínkou pro operace NATO je i vůle samotných členů Aliance. Sami neočekáváme, že NATO bude univerzálním kontraktorem OSN či KBSE. Členové Aliance musí mít dobrý důvod se domnívat, že projekce síly je i v jejich vlastním zájmu.

Nelze nevidět, že tento vývoj předpokládá i změny v národních pozicích jednotlivých členů. Např. Německo bude muset ještě projít domácí diskusí o použití vlastních ozbrojených sil.

Český pohled na rozšíření NATO je v mnoha ohledech podobný pohledu našich sousedů v rámci visegrádského seskupení, jehož účastníci jsou nejčastěji vnímáni jako kandidáti připojení k Alianci.

Celkově však v rozšíření NATO vidíme převahu „pro nad proti“. Je nesporný stabilizující efekt aliančních vazeb na vztahy mezi jednotlivými členy a Aliance může najít příklady ve vlastních řadách.

Zdá se, že se podařilo vytvořit projekt schopný poskytnout rámec pro vztahy a vazby mezi nečlenskými státy a Aliancí. Americký koncept „Partnerství pro mír“ se snaží spojit možné s žádoucím, a tak odložit nutnost řešit dilema rozšíření Aliance. Vše nasvědčuje tomu, že „šestnáctka“ není zatím připravena přijmout nějaké rozhodnutí ve věci přijetí nových členů.

Slovenská republika vznikla jako jeden ze dvou následnických států České a Slovenské federativní Republiky. Z tohoto konkrétního právního charakteru rozdělení států vyplynulo, že se nově vzniklá Slovenská republika stala následníkem všech mezinárodních právních dohod ČSFR, které určily zahraničně politickou orientaci tohoto státu, ještě předtím než se Slovensko objevilo na politické mapě světa. Za rozhodující je přitom možné považovat tzv. asociační dohodu s ES, která jednoznačně mluví o zahraničně politickém směřování. Rychlost, s jakou nový stát přistoupil k renegociaci této dohody, snad dostatečně zřetelně mluví o vůli včlenit se do západních integračních seskupení. Na tomto místě je třeba připomenout, že danou orientaci si Slovensko nezvolilo proto, že automaticky vyplynula z výše zmíněných dohod, jichž se Slovensko stalo následníkem, ale proto, že je v souladu s jeho kulturně civilizačním a politickým uspořádáním.

Slovensko chápe své přihlášení se k NATO jako politický akt. Veřejné mínění na Slovensku je vstupu do NATO příznivě nakloněno a existuje i všeobecný konsenzus všech parlamentních stran. Politická motivace pro vstup do NATO tak má široké opodstatnění a zázemí. Znamená přihlášení se k společenství zemí, které respektují jisté společné hodnoty. Naše evropská zkušenost říká, že západní aliance nevznikaly jako organizace zemí, které používaly stejné zbraně, ale aliance států, které různými prostředky chránily stejné kulturní a politické hodnoty, když si to doba vyžádala. Samozřejmě, v současném stadiu technického rozvoje společnosti není možné nepřehlížet k určitým společným rysům ve výzbroji a ve vojenských strukturách. Proto i Slovensko postupně směřuje k vytváření vojensko-organizační a technické úrovně kompatibilní s NATO.

Při uvažování o garancích své bezpečnosti Slovensko vychází z pozice své příslušnosti k zemím V4, ze své geografické polohy na hranici mezi Západem a Východem. S jeho dvěma sousedy z visegrádské čtyřky - s Čechy a Maďary - jej pojí dlouhé období společných dějin ve společných státech. V případě Maďarska je to i celý komplex vzájemných, nejednou i protichůdných vztahů. Specifickým zájmem Slovenska je nepřipustit změnu hranic v regionu. Členství v NATO by eliminovalo obavy v SR ze změny hranic a pacifikovalo by případné recidivy ze strany Maďarska. Slovensko si uvědomuje, že členství obou států v Severoatlantické alianci je garancí, že vztah Maďarska a Slovenska bude pod kontrolou NATO a že mezi oběma zeměmi vznikne nový poměr, který bude eliminovat třetí plochy. Obava z maďarských nároků se stupňuje některými výroky maďarských politiků a nacionalistickou kampaní ze strany extrémistické maďarské politické scény. Také iredentistické nálady v části politické reprezentace maďarské menšiny na Slovensku představují geopolitický problém, který je pro Slovensko potenciálním zdrojem teritoriálního revizionismu a nedorozumění s jižním sousedem. Tyto tendence jsou nebezpečné právě v souvislosti s případným vstupem extrémistických sil na maďarskou politickou scénu. Avšak slovensko-maďarské národnostní vztahy na území Slovenska jsou celkově mnohem méně kontroverzní než národnostní vztahy uvnitř některých evropských členů NATO.

Protože Slovensko i Maďarsko vidí své bezpečnostní garance v členství v NATO, je celkem přirozené, že i své problémy chtějí řešit v rámci perspektivy svého směro-

vání do Aliance. Tato perspektiva je současně motivací pro pozitivní řešení, jelikož si obě země uvědomují, že čím méně bude nedořešených problémů a napětí, tím přijatelnější bude jejich vstup do Aliance.

Slovensko-maďarské vztahy a vztahy mezi zeměmi visegrádské skupiny vůbec, mají ale i společného jmenovatele, který je důležitější, než vzájemné názorové neshody. Jedná se stále o stejné příčiny, kvůli kterým vlastně visegrádská skupina vznikla. Češi, Slováci, Poláci a Maďaři iniciovali visegrádský proces, aby koordinovali své vymanění ze sovětské, tj. ruské hegemonie, Varšavské smlouvy a RVHP. Současně s tím aktivizovali svoje politické a hospodářské vztahy se Západem, což nakonec vyústilo v podepsání asociačních dohod s ES. *Je jen logickým pokračováním tohoto procesu, že se o asociaci a integraci snaží i v bezpečnostní oblasti, a to svým zájmem o vstup do NATO.*

Ruská politická mentalita, ačkoli již nevystupuje pod etiketou Sovětského svazu, se dosud nesmířila se ztrátou své hegemonie ve středoevropském prostoru. Analýzy ruských postupů vůči střední Evropě i rozbory ruských koncepcí evropské politiky jednoznačně ukazují, že Rusko nemá zájem na zachování visegrádské skupiny, jestliže jako celek postuluje svůj zájem o členství v západních bezpečnostních (NATO, ZEU), politických i ekonomických seskupeních (ES), což fakticky znamená „pozápadnění“ střední Evropy. Ruská strana považuje za ztrátu „celoevropské bezpečnostní rovnováhy“, resp. za pokus „izolovat Rusko“, především členství V4 v západních bezpečnostních strukturách. Rusko si samozřejmě nepřejí členství V4 v NATO a v ZEU, opačná tvrzení jsou jen propagandistickou rétorikou. **Střední Evropa má de facto jen dvě možnosti, buď se stane součástí Západu, nebo opět skončí v nějaké formě závislosti na Rusku.** A je celkem irelevantní, zda to bude Rusko autoritářské nebo více či méně demokratické. Úsilí Borise Jelcina je jistě hodné obdivu, avšak imperiální tradičně zakořeněné myšlení se nedá změnit jednorázovým aktem kultivace řídicích instrumentů státu. Tady je třeba dlouhodobý, vytrvalý a trpělivý proces. Nastolení „silné vlády“ v Rusku je více než jisté, autoritářské zaměření vlády je více než pravděpodobné. Jakýkoli autoritářský pohyb v Rusku povede dříve nebo později k expanzi úměrné ekonomickým a vnitropolitickým problémům. To všechno jsou důvody, které nutí země visegrádské skupiny hledat záruky mezinárodní bezpečnosti na Západě. Současně je ale třeba dodat, že všechny tyto země - a Slovensko mezi nimi - mají i nadále zájem na vzájemně prospěšné spolupráci s Ruskem, ale politicky, hospodářsky a bezpečnostně chtějí být integrální složkou Západu a jeho integračních seskupení.

Pokud demokratický vývoj na Slovensku a v zemích V4 nebude mít bezpečnostní garance, které je možno získat členstvím v NATO, na vnitropolitické scéně bude stále existovat prostor pro politické síly zpochybňující a brzdlící proces transformace společnosti. **Instituce demokratické společnosti totiž není možné budovat ve stavu „nevyjasněnosti“ a neurčitosti bezpečnostní situace.** Členství v NATO by zároveň znamenalo i jistý ekonomický stimul pro tyto země tím, že by navodilo pocit jistoty pro západní investory, kteří zvažují, zda investovat v tomto regionu. Vstup zemí V4 do NATO (jako zemí srovnatelně ekonomicky i politicky nejpřípravenějších) by rozšířil pásmo stability a demokracie v Evropě a současně by mohl sloužit jako příklad pro ostatní postkomunistické země, resp. politické síly v nich, v jejich úsilí o nezvratnost a završení transformačního procesu.

Členství v NATO patří neodmyslitelně do hodnotové škály demokratických sil v zemích V4. Jestliže bude tato hodnota nedosažitelná, může to narušit celý jejich aktuální životaschopný hodnotový a politický systém a následně zpomalit, pokud ne zastavit jejich transformaci, což by se stalo destabilizujícím faktorem budoucího mezinárodního politického vývoje. Je omylem se domnívat, že vývoj v zemích V4 může pokračovat kontinuálně, evolučním způsobem. **Nový etabloující se systém potřebuje garance.** V současnosti je možné tyto garance poskytnout, ale nemusí to platit již za dva nebo tři roky. Přechodné období nepotrvá věčně a současná vhodná mezinárodní situace se již nemusí opakovat.

Nejlepším řešením by se v budoucnu snad mohl stát určitý druh asociačního členství v NATO. Nemuselo by znamenat plnou integraci vojenských útvarů a garancí obsažených v článku V zakládací listiny z roku 1949. Ale mělo by zahrnovat garanci, kterou poskytuje článek IV. Měl by být stanoven časový rozvrh a kritéria pro plné členství. Přidružení členové by mohli mít statut kandidáta. Přímělo by to Východ považovat přidružené země za chráněnce NATO. Přidružené členství by bylo podmíněčné na základě zásady neporušitelnosti hranic.

Nedojde-li k rozšíření NATO, vliv Ruska a nestabilita se přiblíží k hranicím NATO: Západ bude připraven o možnost posunout hranice evropské stability dále na východ. Stručně řečeno, Západ by vyhrál studenou válku a ztratil mír.

Kritéria členství v NATO

Je třeba si klást základní otázku: potřebujeme již nyní stanovovat pevná kritéria či časový plán rozšíření? Různá kritéria jsou pro vstup do Aliance relevantní.

Celková politická a ekonomická stabilita země je pochopitelně základním a nezbytným kritériem. Pokud ale jde o toto kritérium, NATO učinilo v minulosti určité kompromisy, které však byly motivovány strategickou nutností. Je otázkou, zda je dnes rozšíření na východ stejně naléhavé, jako byl např. vstup Turecka. Není-li rozšíření srovnatelně naléhavé, je alespoň možné.

Nemyslíme si, že by NATO mělo stanovovat nějaká detailní makroekonomická kritéria. Jednak by to znamenalo možná bezvýslednou vnitřní diskusi, a zároveň by to šlo mimo podstatu předpokládaných aliančních závazků. Rámec těchto závazků je v podstatě znám:

- a) vyčlenit síly a podřídit je společnému velení,
- b) poskytnout své území pro síly NATO,
- c) přispívat na společnou obranu úměrně vlastním možnostem.

Středoevropané nebudou zřejmě mít příliš mnoho možností sjednat si jakési opt-out klauzule dle francouzského či španělského modelu. Jedním z možných požadavků by mohlo být neumisťovat - za definovaných podmínek - jaderné zbraně na území nových členů, lze hovořit o určitém norském modelu. Toto omezení je však v dnešním mezinárodním prostředí a s ohledem na stávající smluvní závazky zcela namístě.

Bezprostřední význam budou mít kritéria vojenské kompatibility a interoperability. Tyto vojensko-technické podmínky lze s určitým zjednodušením rozdělit do dvou kategorií: software a hardware. (Pozn.: Toto označení není originálním nápadem autora, je však srozumitelné i nerodilým řečníkům.)

Názory vojenských odborníků jak mimo Alianci, tak uvnitř ní, se kloní k tomu, že klíčovou pro slučitelnost a alianční mechanismy je oblast software. Jde o základní kompatibilitu velících a řídicích struktur, komunikací a zpravodajství.

Příprava ozbrojených sil

Slučitelnost hardware, tedy samotné výzbroje, nelze chápat jako *conditio sine qua non* pro integraci do Aliance. V konečném důsledku by to totiž znamenalo, že perspektiva rozšíření by se odložila do nedohledna. Přezbrojení středoevropských zemí není především z ekonomických důvodů únosné. V podmínkách ČR je zřejmé, že podíl vojenského rozpočtu na GDP nebude moci být v dohlednu vyšší než 3 %. Vezmou-li se v úvahu ceny moderní vojenské techniky západní provenience, znamená to, že jiné než selektivní přezbrojení úzkého segmentu ozbrojených sil je ve střednědobé perspektivě vyloučeno.

Vojenský hardware tedy chápeme jako pouze jedno z několika kritérií, a to nikoli hlavní. Koneckonců, unifikace vojenské techniky je v nedohlednu i mezi samými členy Aliance ještě po více než 40 letech. Ostatně i funkční interoperabilita má zřejmě daleko do ideálu.

Je nám však zřejmé, že záměrům spojeným s účastí v NATO musíme urychleně přizpůsobovat naše ozbrojené síly. Přípravovaná reforma ozbrojených sil zahrnuje všechny služby.

V organizačním členění to znamená přechod na brigádní systém. V souladu s vojenskými koncepty sil „šestnáctky“ vytváříme základ sil rychlého nasazení. Jejich uplatnění předpokládáme i v oblasti *peaceenforcementu* a eventuálně i *peacekeepingu*.

Celkový početní stav našich ozbrojených sil i jejich techniky bude snížen zhruba o jednu třetinu oproti limitům CFE Treaty (Concluding act of negotiations on personal strength of conventional armed forces).

Zcela se mění vnitřní management v ozbrojených silách. Začíná se uplatňovat systém *planning-programming-budgeting*, který umožní zprůhlednění finančních i materiálových toků, i racionálnější *procurement*.

Naznačené změny mají poměrně krátký horizont - rok 1996, a kladou nesmírné nároky na civilní vedení ministerstva obrany i na výkonné vojenské složky.

Problémem svého druhu je lidský faktor ve vojenství. V podmínkách postkomunistické společnosti má tento problém své specifické rysy.

Náš zájem o Alianci je podložen racionální motivací, zhodnocením vlastních zájmů, možností, ale i možného prospěchu pro druhé. Nejde o účelovou kampaň, o nátlak podložený argumenty o skutečných či domnělých hrozbách z kterékoli světové strany, o jakýsi bezpečnostní *free-riding*.

Politickému vedení v ČR je jasné, že k vytváření poměru garancí a závazků, kterým je podmíněno členství v klubu, nevede snadná ani rychlá cesta. Bude třeba

času, intenzivnějších vzájemných kontaktů a třeba i určité zkušební lhůty, v níž si obě strany ověří, že je k tomu dostatek vůle, a věříme, že i sil.

Podstatné pro výsledek probíhající velké diskuse je však vědomí, že rozšíření Aliance nepovede jen k uspokojení našich bezpečnostních potřeb, ale je i v zájmu celého transatlantického společenství, jeho budoucnosti.

Závěr: Strategická přestavba v Evropě

V uplynulých měsících dominovalo v rozhovorech Severoatlantické aliance téma rozšíření Aliance. O názorech a výhradách vlád členských zemí NATO jsme se dozvěděli poměrně mnoho. Sdělovací prostředky věnovaly možná příliš velkou pozornost námitkám a předpokládaným obavám některých členů ruské vlády a vojenského establishmentu z rozšíření NATO až k hranicím bývalého Sovětského svazu. Mnohem méně jsme se dozvěděli od informovaných komentátorů států východní a střední Evropy, které jsou potenciálními kandidáty na členství, zvláště těch čtyř, které tvoří visegrádskou čtyřku a jsou považovány za nejslibnější uchazeče.

Každý z těchto států se od okamžiku rozpadu Varšavské smlouvy ubírá k společným cílům - vytvoření demokratické vlády a svobodné tržní ekonomiky - jinou cestou.

Primární motivací pro členství v NATO je ochrana stability v jejich zemích, která může přispět k rozšíření stability v celé Evropě. Celoevropský válečný konflikt jako důsledek studené války není příliš pravděpodobný, ale spory o hranice, etnické napětí a masové přistěhovalectví by mohly v příštích letech podstatně destabilizovat region. Všichni shodně chápou rozšíření NATO o členy visegrádské čtyřky jako symbolický návrat do Evropy - reintegraci do té části kontinentu, od které byly tyto státy po druhé světové válce nepřírozeně odloučeny.

Přesně definované bipolární období studené války již definitivně skončilo.

Obavy z rozhněvání Ruska nebo oslabení postavení prezidenta Jelcina se na Západě považují za argumenty pro odklad rozšíření NATO. Někteří analytici s těmito argumenty nesouhlasí. Varují, že vytáčky prezidenta Jelcina ve věci rozšíření NATO názorně ukazují, že reformní proces v Rusku není nezvratný.

Je to patrné zvláště ve světle závislosti ruských vůdců na armádě, po nedávném rozhodujícím boji s parlamentem. **NATO by mělo proto využít nynější příležitosti k svému vlastnímu rozšíření a konsolidaci. Proces rozšiřování by měl být předložen Rusku jako rozšíření evropského „bezpečnostního deštníku“, který přinese prospěch všem evropským státům a který neznamená stavbu nové „zdi“ izolující Rusko.**

Rusko nemá žádné právo ovlivňovat zahraničně politickou orientaci a členství v mezinárodních organizacích plně nezávislých států ve střední Evropě nebo kdekoli jinde. Kroky, které země podnikají pro kompatibilitu svých vojenských struktur s vojenskými strukturami NATO - spolu s kádrovými změnami, které zbaví moci a postavení staré důstojníky spjaté s komunistickým režimem. Proti námitkám těch, kteří poukazují na nekompatibilitu většiny vojenské výzbroje s výzbrojí NATO je třeba

uvést, že ani po čtyřiceti letech spolupráce není standardizace u členských států úplná.

Okamžité získání členství včetně vojenské integrace a bezpečnostních záruk, které by byly jeho součástí, není reálné. Výhodnější je forma „přidruženého“ nebo „kandidátského“ členství. NATO by mělo stanovit kritéria, který by byla součástí asociační dohody, a konečné plné členství se stalo podmíněčné na základě pokračování ekonomické a politické reformy v jednotlivých státech, spolu s mírovým řešením nevyřešených problémů, týkajících se sporů o hranice a menšin v sousedních státech. Odstranila by se tak řada námitek států, které již plné bezpečnostní záruky získaly. Kompromis NACC, který přiznává rovnocenný význam státům ve střední Asii a střední Evropě, není pokládán za nic jiného než uklidňující opatření.

Velkým úspěchem Clintonovy administrativy a jeho osobně je, že se podařilo velice rychle dosáhnout naprostého souhlasu všech zúčastněných stran s projektem Partnerství pro mír, které poskytuje mj. středoevropským státům také jakýsi druh bezpečnostní garance.

Je ovšem velmi pravděpodobné, že to, co vlády jistých členských zemí NATO chápou jako konečné řešení, se z hlediska střední Evropy jeví pouze jako první splátka. Má-li však zůstat sebedůvěra a stabilita ve střední Evropě zachována, musí jakékoli navržené řešení nabízet vyhlídku na konečné plné členství.

Generálmajor Ing. Emil Antušák

VZNIKÁ NOVÁ OPERAČNÍ DOKTRÍNA AČR

Souběžně s postupnou realizací Koncepce výstavby AČR do roku 1996, změnou organizačních struktur všech stupňů velení a přechodem na brigádní organizaci vystala nutnost přehodnotit radikálním způsobem pohled na vojenské umění jako celek a zejména pak pohled na operační umění.

Nové strategické cíle a úkoly k zabezpečení obranyschopnosti České republiky v současných geostrategických a geopolitických podmínkách vyžadují přehodnotit operační a taktické koncepty vedení operací a bojové činnosti.

Dřívější model operace pozemních sil předpokládal vedení velkých, „těžkých“ bitev a rozsáhlých vojenských tažení s kolosálními palebnými souboji, likvidujícími nejen vojska, ale i území, na kterém byly vedeny. Nakonec proč ne, autoři této doktríny předpokládali válčit na cizím území.

Dnes, v souladu s přísně obrannou strategií obrany, jestliže by Česká republika byla za jakýchkoli okolností vtažena do válečného konfliktu, nebo jí bude válka vnucena, válčiště současně bude představovat teritorium vlastního státu.

Z tohoto pohledu nová operační doktrína, představující základní principy, kterými se budou řídit ozbrojené síly ve své činnosti při plnění bojových úkolů, hledá nové možnosti a formy vedení operační činnosti. Jako nejpříjemnější se jeví **nový model budoucí operace**, který lze označit pojmem „*lehká manévrová obranná operace*“, a představující model obranné operace o zmenšené palebné intenzitě, jejíž vůdčí myšlenkou by mělo být maximální zabránění (pokud to ve válce je vůbec možné) zničení vlastního území v důsledku bojových činností, ztrátám civilního obyvatelstva a zničení hmotných a kulturních statků.

Vedení takové operace, kromě důsledného dodržování principů moderní operace, předpokládá maximalizovat operační účinky a minimalizovat destrukční vliv bojových činností na obyvatelstvo a prostředí. Jinak řečeno, koncepce lehké manévrové obranné operace se zmenšenou palebnou intenzitou předpokládá obnovení harmonie mezi faktory palby, pohybu a informace.

Ve starém pojetí operace (boje) rozhodujícím způsobem dominoval faktor palby: Dnes, vzhledem k možnostem soudobé techniky, početně malé armádě a omezenému množství „těžkých“ palebních systémů, není účelné hledat řešení v gigantických palebných soubojích. Místo „likvidačních bitev“, koncepce lehké manévrové obranné operace předpokládá větší počet menších, raději krátko-

dobých střetnutí, vědomě připravených, na základě širokého manévru nečekaných, překvapivých a přesných úderů, zakončených rychlým vyjitím z boje s cílem provedení manévru, zajišťujícího výhodné podmínky pro další střetnutí.

To všechno by mělo zbavit naši obranu charakteristiky, kterou v podání našich tehdejších nepřátel v NATO, nosila obrana vojsk bývalého koaličního uskupení Varšavské smlouvy, jako obrana s hluboce členěnou, šablonovitou operační sestavou, velkým počtem tanků a těžkých palebných systémů, nepružným velením, řízením a spojením.

Přijetí nové koncepce obranné operace kromě jiného bude vyžadovat zbavení se dřívějších postulátů obrany u funkcionářů, kteří si je osvojili v minulé praxi a urychlenou přípravu velitelů, štábů vojsk, včetně přípravy posluchačů vojenských škol, v duchu **požadavků moderní operace**, kterými jsou iniciativa, součinnost, pružnost, manévr, efektivní velení, řízení a spojení.

■ **Iniciativou** se rozumí schopnost vytvářet nebo měnit průběh bojové činnosti: Vyžaduje schopnost předvídat činnost protivníka i vlastních vojsk a maximálně ji rozvinout v příznivých podmínkách. Má přímou vazbu na součinnost, pružnost a manévr a vyjadřuje připravenost působit v podmínkách nejistoty. V činnosti velitelů se iniciativa projevuje zejména decentralizací velení, samostatným rozhodováním podřízených podle celkového zámyslu nadřízeného a optimálním rozdělením prostředků vedení boje (vojsk a zbraní). V činnosti vojsk má iniciativa vytvořit situaci, ve které protivník ztrácí možnost ovlivňovat bojovou činnost. Z hlediska vedení obranné operace bude velice důležité, ba přímo žádoucí, aby velitelé, štáby správně vytyčili tzv. kulminací bod, tj. místo, nebo okamžik, kdy síla útočníka již dále nepřevyšuje sílu obránce a za nímž útočníkovi hrozí rozmělnění a postupná porážka, jestliže obránce převezme iniciativu do vlastních rukou.

■ **Součinností** se rozumí sladění činnosti na bojišti co do času, prostoru a cílů k dosažení maximální relativní bojové síly v rozhodujícím místě. Jedná se o nejsložitější princip a to jak z hlediska pochopení, tak i realizace. Součinnost neznamena pouhou koordinaci činnosti nebo koncentraci sil, ale spojení účinků jednotlivých činností v optimálním čase a místě.

Jedním z výsledků součinnosti je zvýšení pružnosti. **Pružností** se rozumí schopnost působit rychleji než protivník a tím snížit vyčerpávání vlastních vojsk. Pružnost vyžaduje nepřetržitý průzkum, a schopnost vést bojovou činnost při nedostatku informací, standardizaci metodik rychlého přijetí rozhodnutí, rychlý přenos informací podřízenému a vytvoření optimální organizace vojsk v průběhu boje.

Podstata **manévru** v obraně spočívá v nahrazení nedostatku sil (vzhledem k převahující síle útočníka) pohybem a pomocí manévru soustředění úsilí v daném okamžiku v potřebném prostoru obrany a naopak v případě potřeby provedení dekoncentrace sil ve snaze vyhnout se střetnutí v nevýhodných podmínkách. Zatím co v pozici obraně o výsledku boje rozhoduje odpor a hromadná (ve smyslu množství) palba, v manévrované obraně pak rozhodující je přesná (selektivní) palba. Dobře připravený a včas provedený manévr umožňuje soustředit síly a

prostředky v rozhodujícím místě s cílem dosáhnout překvapení, psychologického šoku, prostorového rozmachu a morální převahy a tím porazit i silnějšího protivníka.

Manévr v tomto pojetí svým významem přesahuje rámec pohybu, který je pouze prostředkem realizace manévru. Skutečným manévrem se pohyb stává pouze v případě, že je veden s cílem porazit, nebo zničit protivníka. Manévr tedy není způsobem pohybu, ale je především způsobem myšlení. Podstatou takového manévru je zjištění nebo vytvoření slabých míst v sestavě protivníka, jejich rychlé využití a zlomení vůle protivníka vést bojovou činnost. Vyžaduje tedy vysokou účinnost průzkumu velení, řízení a spojení, tedy opak toho, čím se vyznačovala dřívější doktrína vedení obrany.

■ **Velení, řízení a spojení** má vytvářet podmínky pro volnost jednání, delegování pravomocí a velení z jakéhokoli místa na bojišti. Rozhodujícím měřítkem jeho účinnosti je, zda naše vojska působí účinněji a rychleji než protivník. K současným nedostatkům velení, řízení a spojení patří bohužel vysoký podíl řízení a nízká účinnost částí prostředků velení.

Vysoký podíl řízení je spojen s omezenou volností jednání podřízených, rozsáhlostí (velkou početností) míst velení a nejasností kompetencí jednotlivých stupňů velení. Nedostatkem je rovněž vysoká redundance a nízká rychlost předávání informací. K hlavním nedostatkům spojení pak patří častá ztráta spojení, nekompatibilita a nízká účinnost spojovacích systémů jednotlivých stupňů.

Důležitou součástí moderní obranné operace je **palebná podpora**.

Palebná podpora se bezprostředně podílí na ničení protivníka a vytváří předpoklady pro účinný manévr. Na stupni armádního sboru musí představovat společné a koordinované použití dělostřelectva, bitevních vrtulníků, taktického letectva a prostředků REB. Z hlediska své decentralizace, resp. centralizace se dělí na palebnou podporu vojsk v příkrytí, palebnou podporu boje o taktické pásmo obrany, palebnou podporu sborového protiúderu a palebnou podporu boje v hloubce.

Rozhodujícím prostředkem této palebné podpory armádního sboru je dělostřelectvo.

Taktické letectvo se podílí na palebné podpoře armádního sboru přímou leteckou podporou a vzdušnou izolací prostoru bojové činnosti. Hlavní jeho předností je možnost použít různé druhy zbraní v rozhodujícím čase a místě. Za optimální způsob přímé letecké podpory se přitom považuje (na základě zkušenosti z války v Perském zálivu) společné nasazení letounů a vrtulníků, jehož účinnost je údajně třikrát vyšší a ztráty dvakrát nižší než samostatné použití jednotlivých typů letadel a bitevních vrtulníků.

K dalším rozhodujícím odlišnostem moderní obranné operace oproti starému pojetí obrany bude patřit:

- nasazení pozemního vojska v rámci operačního kontinua (spektra konfliktů),
- vedení společných a meziresortních operací,
- vedení nelineárních operací,
- vedení bojové činnosti v rámci operačního cyklu.

Operační kontinuum s algoritmem základních strategických, operačních a taktických činností

STRATEGICKÁ OBRANA ČR		OPERAČNÍ ČINNOST VOJSK ARMÁDY ČR				TAKTICKÁ ČINNOST VOJSK
CIL POLITIKY	STAV	OPATŘENÍ STRATEGICKÉ OBRANY (HMŮ)	STUPEŇ POUŽITÍ SILY NEBO SIL		OPATŘENÍ OPERAČNÍHO CHARAKTERU	ČINNOST VOJSK
VÉST VÁLKU, OBNOVIT SUVERENITU, ÚZEMNÍ CELISTVOST, NEZÁVISLOST ČR	VÁLKA <					

■ **Operační kontinuum** představuje spektrum konfliktů, při kterých se počítá s nasazením ozbrojených sil (zejména pozemního vojska). Zahrnuje v podstatě období míru, krize (konfliktů) a války.

■ **Společné a meziresortní operace** se považují za nezbytné pro dosažení stanovených cílů v celém operačním kontinuu. Společné operace vyjadřují růst vzájemné závislosti jednotlivých druhů ozbrojených sil. Je třeba zdůvodnit, že na operačním stupni velení bude pozemní vojsko vždy působit společně s ostatními druhy vojsk a proto i nová operační doktrína musí respektovat společnou bojovou činnost pozemního vojska, taktického letectva, vojska PVO. Vzhledem ke skutečným počtům našeho taktického letectva a vojska PVO není reálné plánovat jejich samostatnou činnost.

■ **Meziresortní operace** budou zahrnovat společnou činnost vojsk AČR s Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem vnitra a dalšími součástmi *krizového managementu ČR* v době narůstání krize a jiných, zejména nevojenských ohrožení. Tzv. vnitrostátní podpůrné společné operace mohou zahrnovat operace při katastrofách a vnitrostátních výjimečných stavech, při plnění ekologických úkolů, při veřejné pomoci a operacích při prosazování zákonnosti. Příkladem takové vnitrostátní operace bylo zabezpečení měnové odluky v únoru 1993.

■ **Nelineární operace** se stanou nutností v důsledku změn v charakteru ohrožení, snižování početního stavu armády a zvyšováním účinnosti výzbroje.

Budou charakteristické větší iniciativou a zaměřením na ničení protivníka, méně již na obsazení terénu. Vyznačovat se budou nižší hustotou sil a prostředků, méně zřetelným průběhem předního okraje, rozsáhlými mezerami v operační a bojové sestavě a vysokou ničivostí.

Nelineární operace budou vedeny na jednotném rozšířeném bojišti (toto zahrnuje: oblast společného průzkumu, leteckých a palebných úderů, oblast společného boje, oblast usměrnění boje, oblast blízkého boje, oblast boje v hloubce, oblast rozptýlení a oblast týlu). Struktura tohoto bojiště bude záviset na konkrétní situaci. V některých případech nemusí být určitá oblast tohoto bojiště vytvářena, jindy se mohou vzájemně překrývat.

Na jednotném bojišti může být vedena lineární, nelineární nebo kombinovaná bojová činnost. Nelineární bojová činnost bude vedena zejména na operačním stupni v horních oblastech operačního kontinua. Na taktickém stupni se předpokládá vedení nelineární a lineární bojové činnosti. V nižších oblastech operačního kontinua bude nelineární bojová činnost pravidlem.

Rozhodující význam v lineární a nelineární bojové činnosti má manévr. Snahou by mělo být vytvářet nelineární podmínky již na nejnižších stupních velení. Jednotky (rota, prapor) však budou vést zpravidla lineární boj a vytvářet podmínky pro operační manévr svazků (brigád) a svazů (armádních sborů).

■ **Operační cyklus** zahrnuje období průzkumu a přípravy operace, vytvoření podmínek pro obrannou operaci, vedení operace a rekonstrukce. Využíván bude zejména na operačním, částečně na taktickém stupni velení.

Rekonstituci jsou chápána opatření nezbytná pro přípravu následující bojové činnosti a udržení její nepřetržitosti.

Závěrem chci říci, že urychlené vypracování, přijetí a zavedení nové operační doktríny lze chápat jako jeden z rozhodujících kroků k postupné kompatibilitě s armádami členských zemí NATO, jako jeden velice vážný krok k postupné integraci České republiky do evropských bezpečnostních struktur.

Podplukovník Ing. Vojtěch Máje k

PRINCIPY POUŽITÍ VOJENSKÉHO LETECTVA A PVO

Vojenské letectvo a vojsko protivzdušné obrany je jedním ze základních druhů ozbrojených sil. Rostoucí význam operací vedených ve vzdušném prostoru (třetí dimenzi) a neoddělitelnost ofenzivní a defenzivní činnosti v tomto prostoru slučují obě základní složky letectvo a PVO v jednotný centrálně řízený systém.

Vojenské letectvo a PVO tvoří pružný strategickooperační systém určený k vedení samostatných vzdušných nebo kombinovaných vzdušných a pozemních operací. Tyto operace jsou založeny na soudobé třírozměrné technologii operační činnosti, tj. technologii schopné zbavit protivníka výhod iniciativy vyplývající z obranné podstaty vojenské doktríny.

Vysoká operační výkonnost vojenského letectva a PVO vyplývá z jejich čtyř základních vlastností tj.:

- z velkého dosahu při vysoké operační rychlosti,
- dostačující palebné účinnosti,
- vysoké pohotovosti,
- relativní nezávislosti na vlivu terénu (především letectvo).

Na základě těchto vlastností tvoří letectvo a PVO hlavní údernou sílu na válčišti a v počátečním období ozbrojeného konfliktu střední a vysoké intenzity vytváří, spolu s aktivovatelnými a mobilními pozemními vojsky, první strategický sled.

Operační použití každého systému i letectva a PVO musí odpovídat plněnému strategickooperačnímu úkolu na válčišti.

Žádaného úspěchu je možné dosáhnout jen jsou-li respektovány tyto základní principy operačního použití:

a) Závislost výsledku konfliktu a úspěšného vedení operací pozemních vojsk na vzdušné převaze.

Z uvedené závislosti vyplývá, že boj o vzdušnou převahu, i když nedosáhne žádaný cíl, musí být organizován a veden tak, aby způsobil protivníkovi takové ztráty, jejichž hodnota převyší jím očekávaný zisk, to jest, že i jeho potenciální vítězství ve vzdušném sražení nesplní podmínku agrese.

Proto musí mít boj o vzdušnou převahu za každé situace prioritu, musí být dotován maximálním úsilím a jeho účinnost zajištěna výběrem odpovídajících cílů a způsobů činnosti.

Zvýšený význam nabývá tento boj v počátečním období konfliktu, kdy pozemní vojska nemusí být vždy plně rozvinuta a boj musí vést vojenské letectvo a PVO v relativním osamocení.

Jakkoliv je, zvláště v podmínkách konvenčního boje, převaha ve vzduchu žádaným cílem, nemusí být vždy uskutečnitelná nebo ekonomicky dostupná. Nedá-li se vybojovat celková převaha ve vzduchu, musí být cílem letectva a vojska PVO vybojovat a udržet alespoň jistý stupeň převahy omezený v čase a prostoru.

Stupeň požadované vzdušné převahy určuje velitel vojenského letectva a PVO na válčišti a je na jeho rozhodnutí, jako úsilí, prostředky a způsoby proti jakým cílům v daném boji použije.

b) Pružnost použití je nejvýraznějším principem operační použitelnosti letectva a PVO v třírozměrných operacích.

Spočívá především v možnosti rychle překonávat velké vzdálenosti a účinně ničit strategicky významné cíle podle potřeby situace kdekoli na válčišti.

Dále spočívá ve schopnosti stupňovat v souladu se situací úsilí, alternovat používané prostředky ničení i způsoby jejich použití a rychle přenášet úsilí jak do ohrožených prostorů, tak do prostorů z vlastního zájmu výhodných.

Nejvýraznější přednost pružnosti však vždy spočívá v možnosti současně vést obranné i útočné operace a měnit poměr jejich váhy a rozsahu podle situace na válčišti se zvláštním zřetelem na existující poměr sil a stupeň existující převahy.

c) Soustředění sil a jednota úsilí je princip závazný i pro vojenské letectvo a PVO. Nezdvoudnitelný rozptyl sil a prostředků může možný úspěch ohrozit. Různé druhy činností se musí navzájem doplňovat a směřovat k dosažení společného cíle. Splnění těchto požadavků je umožněno především velením a řízením z nejvyšší aplikovatelné úrovně velitelského stupně, účelným spojením centralizovaného velení a decentralizovaného vedení bojové činnosti, utajováním příprav

k neočekávanému požití nových způsobů vedení bojové činnosti a jejich překvapivým použitím při ničení protivníka, velitelského stupně.

d) **Ofenzivní charakter činnosti** zajišťuje získání iniciativy a jejím prostřednictvím i potřebné převahy umožňující ofenzivní nasazení druhých a dalších operačních sledů, stupňování úsilí a útočnosti.

e) **Hospodárnost úsilí** je charakterizována využíváním jen toho úsilí, které vyžaduje dosažení stanoveného cíle. Toho lze dosáhnout správným výběrem a použitím prostředků, jejich uskupením do optimálních sestav, vysokou produktivitou jejich činnosti, racionálním rozložením sil v čase a prostoru.

f) **Účinná ochrana a vysoká odolnost** omezuje účinky úderů protivníka a vyvolává potřebu jejich opakování. Tím snižuje jeho celkově dosažitelný operační úspěch. Spolu s kvalitní organizací velení umožňuje plné využití bojové síly a pružnosti letectva a PVO k dosažení úspěchu. Vysoké odolnosti se dosahuje především včasnými manévry silami a prostředky a tvorbou smíšených bojových sestav. V podmínkách třírozměrného boje bude ochrana systému letectva a PVO zajišťována i pozemními vojsky, které musí vojenskému letectvu a PVO k udržení jejich výkonnosti zajistit po stanovený čas bezpečný operační prostor.

Principy použití letectva a PVO v sobě zahrnují základní ustanovení, nejdůležitější doporučení k plánování a vedení bojové činnosti vojenského letectva a PVO a lze je považovat za výsledek lidského poznání zákonitostí bojové činnosti.

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a

K ÚKOLŮM VOJSKA ÚZEMNÍ OBRANY

Ohlas na článek plk. Ing. J. Vlasáka „Možné použití vojska územní obrany“ - VR č. 9/93

V koncepci výstavby Armády ČR do roku 1996 (uveřejněné v zhuštěné podobě ve VR č. 7/93) je stanoveno, že: „**Vojsko územní obrany bude určeno k obraně a ochraně důležitých objektů a prostorů, správních a hospodářských středisek a k vedení boje s diverzními, průzkumnými skupinami a výsadky protivníka. Bude působit samostatně nebo v součinnosti s polním vojskem.**“ Již na první pohled jde o úkoly obsahově široké a z hlediska plnění náročné.

V článku genmjr. Antušáka „Zásady výstavby a použití vojsk územní obrany“ (VR č. 4/93) je vyjmenováno 7 hlavních (prioritních) úkolů (a pod písmenem h je uvedena možnost plnění dalších nepředvídatelných úkolů). Ve VR č. 9/93 plk. Vlasák v článku „Možné použití vojska územní obrany“ popisuje některé další úkoly, které by vojsko územní obrany (dále VÚO) mohlo v obranné operaci plnit. Naskytá se otázka, **zda smysl vzniku vojska územní obrany jako jednoho z druhů pozemního vojska koresponduje s těmito předpokládanými úkoly** (nebo jinak, zda právě z důvodů možností plnění těchto úkolů bylo VÚO vytvořeno). Domnívám se, že se při vytvoření koncepce výstavby a použití VÚO nevzaly v úvahu všechny okolnosti. Zvláště ekonomické myšlení by v současnosti mělo být doménou funkcionářů, kteří mají o strategicky významných skutečnostech rozhodovat. Mimo jiné to předpokládá správně volený postup od cílů, kterých má být dosaženo, přes specifikaci úkolů, které k naplnění cílů vedou, až k tvorbě organizačních struktur vojsk. Celý proces by měl být završen transformací stávajících nebo vytvořením nových orgánů velení. Nejsem si jist, zda v případě konstituování VÚO byly stanoveny **reálné úkoly** a následně reálné organizační struktury. Systém velení tomuto vojsku není důsledně dořešen dodnes.

Zatímco článek ve VR č. 4/93 považuji za určitý vstup do dané problematiky, článek ve VR č. 9/93 je jistou snahou konkretizovat způsob plnění stanovených v „konceptu“. Autor článku popisuje v první části možné použití VÚO **při obraně státní hranice**. Pozorný čtenář však nemohl přehlédnout, že o zásadách použití VÚO k překrytí státní hranice se nedověděl vlastně nic. Přitom problematika použití VÚO při plnění tohoto operačního úkolu (podle situace může mít i strategický význam) přináší řadu problémů v případě napadení státu s překvapením nebo po

krátkém období krize (tedy z našeho hlediska po krátkém období přípravy). Uvedu jen některé momenty, které autor nevzpomenul:

a) **čas** potřebný k mobilizačnímu rozvinování nedoplněných VÚO, jejich základnímu stmelení a zaujetí obrany by pravděpodobně překročil potřebnou normu, která by zaručovala zachování podstaty příkrytí státní hranice,

b) nedomyšlená **dislokace** (prapor nebo dokonce i dva prapory v jedné posádce), způsob mobilizačního rozvinování a následné operační nebo bojové rozvinování do bojových sestav na státní hranici vytváří předpoklady k tomu, že již v době přípravy mohou nastat komplikace v důsledku provádění poměrně četných přesunů a manévřů,

c) **bojový potenciál** pěších i smíšených praporů VÚO by pravděpodobně byl nesrovnatelně nižší v porovnání s protivníkem, který se odhodlal k napadení našeho státu, čímž by ani na vedlejších směrech nebyly vytvořeny předpoklady k dosažení úspěchu v obraně,

d) omezené **možnosti pohybu** (manévru) VÚO nevytvářejí podmínky k vedení pružné a manévrovací obrany, atd.

Tyto, a daly by se najít další skutečnosti, by mohly **zpochybnit** realnost použití VÚO k **obraně prostorů a směrů** v příhraničních oblastech.

V další části článku je popisováno použití VÚO v **hloubce teritoria** (nebo také v hloubce operační sestavy armádního sboru). Kromě toho, že celá část na mne působí dojmem neuspořádanosti, mám připomínky k věcnému obsahu vyjmenovaných variant. Zvláště **budování a bránění důležitých klíčových prostorů operačního významu** (str. 64) nebo **budování prostorů obrany (čáry) pro polní vojska přisunující se z hloubky nebo ta, která vedou bojovou činnost s protivníkem** jsou podle mého názoru těžko obhajitelné. Rovněž ničení výsadků a diverzních skupin v hloubce teritoria je diskutabilní ve variantě zahájené napadení s překvapením nebo po krátkém období příprav. Důvody k zpochybnění realnosti plnění těchto úkolů by mohly být obdobné jako v případě obrany na státní hranici. Intenzivnější způsob zabezpečování pořádku v součinnosti s Policií ČR v porovnání s plněním úkolů v míru (str. 67) se do článku zřejmě dostalo nedopatřením. V míru se nepředpokládá plnit VÚO jakékoli úkoly.

Jsem toho názoru, že úkoly pro VÚO stanovené koncepcí výstavby a nekriticky rozvedené v článku plk. Vlasáka **jsou rozsáhlejší, než je schopen tento druh vojska „unést“**. Předpokládaná výzbroj, nulová mírová naplněnost, nedomyšlená dislokace a systém mobilizačního rozvinování, jakož i velení nevytváří vhodné výchozí podmínky pro plnění **rovnocenných úkolů**, které plní polní vojsko. Těmito rovnocennými úkoly jsou všechny úkoly související s vedením bojové činnosti v prostorech obrany. nebylo by nasazení VÚO na jeden z nejsložitějších úkolů bojové činnosti hazardem a zbytečnou obětí? Vždyť pružnou a manévrovou obranu je schopno vést pouze dobře vycvičené, na potřebné úrovni vyzbrojené, v krátkých časových lhůtách dosažitelné a dostatečně mobilně vybavené polní vojsko a síly rychlého nasazení. Tendence využívat brigády územní obrany (se smíšeným praporem) po celém teritoriu armádního sboru právě k těmto nejsložitějším úkolům, obranu mne vede k názoru, že je z těchto brigád vytvářeno **další polní vojsko**

(„druhé kategorie“), které s původním smyslem vzniku VÚO, založeného na územním principu výstavby, výcviku, doplňování, ale i bojového použití má málo společného.

Otázka velení VÚO není dořešena do důsledků a ani plk. Vlasák tento problém nenastoluje. Proklamovaný požadavek **tříštupňového** velení (hlavní místo velení - armádní sbor - brigáda) není realizován v případě brigád územní obrany podřízených vyššímu doplňovacímu velitelství (VDV). Naskýtá se však toto možné řešení:

- v rámci transformace Armády ČR převést VDV a místní vojenské správy (OVS a MěVS) právě na tato velitelství brigád, praporů (rot a čet) vojska územní obrany,
- tato velitelství by v míru i za války mohla plnit stejné funkce jako plní nyní VDV a MVS a navíc úkoly výcviku a za války velet vojskům na daném území,
- tento systém by pravděpodobně vyžadoval posílení současných VDV a MVS velitelskými a štábními pracovníky (místo zamýšlených nově vytvářených velitelství brigád a praporů) a částečnou úpravu struktury na hlavním místě velení a velitelství armádních sborů.

Jeví se mi docela reálné, aby byly vytvořeny:

- ◆ v bývalých krajích **brigády územní obrany** s velitelstvím vzniklým transformací VDV,

- ◆ v současných okresech **prapory** (samostatné rotý nebo skupiny) **územní obrany** s velitelstvím vzniklým z OVS nebo MěVS,

- ◆ ve vybraných obcích **jednotky** (čety, družstva nebo skupiny) v čele se starostou (zde pravděpodobně jen za branné pohotovosti státu).

Své úvahy bych shrnul do těchto navrhovaných opatření:

① „Ubrat“ vojsku územní obrany úkol - **vést obranu směrů a prostorů**, což vyřeší:

- dalšími mobilizačně vytvářenými svazky a útvary „B“ polního vojska (výzbroj a technika by musela být zřejmě vzata z počtů VÚO), nebo
- převedením brigád územní obrany (se smíšenými prapory) do polního vojska.

② Úkoly obrany (ochrany) plněné VÚO uvažovat jen v rozsahu ochrany a obrany objektů (i v příhraničních prostorech), obrany osad (i v příhraničních prostorech), správních ekonomických center, budování zátarasů všeho druhu na „svém“ teritoriu, obrany spádových území před diverzními skupinami (**ne proti výsadbům, protivníka**).

③ Na úkor polního vojska mít i v míru VÚO **částečně naplněné**, a to v závislosti na konkrétních podmínkách daného teritoria okresu, kraje nebo teritoria armádního sboru. Tím vytvořit i předpoklady pro potřebné udržování výzbroje a techniky, výcvik vojsk a přípravu orgánů velení VÚO v případě jakéhokoli nevojenského i vojenského ohrožení.

④ Územní princip aplikovat důsledně i na vybudování celého systému velení (od generálního štábu Armády ČR až po nejnižší taktické stupně), k čemuž využít existujících a dosti početných VDV a MVS.

⑤ Tento princip uplatnit i v systému mobilizačního rozvinování VÚO s cílem jasně vymezit hranice odpovědnosti za přípravu a použití VÚO mezi orgány velení polního vojska a VÚO.

* * *

V článku jsem se zaměřil na nejsložitější úkoly, které by mělo VÚO plnit a které, podle mého názoru, nekriticky ve svém článku plk. Vlasák interpretoval. Návrhy, které uvádím, jsou bezesporu polemické, ale mou snahou je upozornit na některé problémy, jejichž neřešení by v budoucnu mohlo znamenat ztráty, a to nejen ekonomické.

Podplukovník Ing. Luděk H o d b o d', CSc.

VOJSKO ÚZEMNÍ OBRANY - TEORIE A PRAXE

Reakce na článek plk. Ing. J. Vlasáka „Možné použití vojska územní obrany“ - VR č. 9/93

V posledních měsících se ve vojenském odborném tisku, tj. především ve Vojenských rozhledech, ale i v jiných materiálech poměrně často řeší problematiku použití vojska územní obrany (VÚO). Uvedený článek mne přiměl k zareagování (podobně jako ve VR č. 7/93 článek plk. prof. Ing. K. Novotného, CSc.), protože v jeho obsahu se prolínají názory na použití VÚO s úkoly pozemního vojska v celku (např. VR 9/93 s. 65 a 66) a uvádí víceméně obecná tvrzení bez jejich potřebné konkretizace.

* * *

Domnívám se, že základním problémem téměř všech těchto materiálů je skutečnost, že problematika VÚO (stejně jako u celého pozemního vojska) je řeše-

na „od konce“. Nejdříve byla vytvořena organizační struktura svazků, útvarů a jednotek, určena jejich dislokace (ne podle požadavků zabezpečení obrany státu a potřeb armády, ale často v závislosti na souhlasu nebo nesouhlasu představitelů státní správy v různých místech a úrovních s rozmístěním vojenských posádek a útvarů), byly stanoveny mírové a válečné počty (s přihlédnutím k limitům zbraní a bojové techniky) a teprve potom se začaly formulovat úkoly, jaké by měly nově vytvořené organizační celky v případě ohrožení nebo napadení státu plnit. Zvláště patrné je to právě u vojska územní obrany, protože v jeho případě se na jedné straně mezi uvažovanými úkoly velmi často objevují takové, které by mělo VÚO plnit už v době míru nebo ohrožení státu (aniž by jejich autoři respektovali skutečnost, že se zatím předpokládá mírové VÚO nevytvářet) a na druhé straně úkoly, které VÚO zase vzhledem ke své výzbroji a přepravní technice není schopno plnit (i když lze připustit, že za cenu neúměrných ztrát lze plnit ledacos, nejen bojové úkoly).

Systémový přístup by měl být asi opačný. Nejdříve je nutno analyzovat:

- * **možná ohrožení státu** včetně posouzení síly ozbrojených sil potenciálního protivníka,

- * **eventuální způsoby zahájení ozbrojeného (lokálního) konfliktu** (jehož cílem nemusí být zničení celého státu, ale např. pouze ovládnutí sporné části státního území),

- * **možnosti státu** zabezpečit obranu své nedotknutelnosti a celistvosti, především vzhledem ke svým ekonomickým podmínkám,

- * **schopnosti armády** odrazit případný útok protivníka vzhledem k stanoveným limitům zbraní a bojové techniky a teprve potom na základě takovýchto a dalších podkladů stanovit **úkoly jednotlivých druhů ozbrojených sil** (tzn. i součástí pozemního vojska), jejich **organizační strukturu, dislokaci, mírové a válečné počty** i způsob jejich rozvinutí v případě ohrožení státu.

O tom, že se takto skutečně nepostupovalo svědčí mj. to, že není dosud zformulována ani vojenská doktrína ČR, ani strategie obrany státu, která pravděpodobně vojenskou doktrínu nahradí. Dalším negativním důsledkem této nesystematičnosti je skutečnost, že i základní operační a taktické předpisy pro činnost vojsk v poli jsou zpracovány bez vymezení strategických úkolů, tzn., že v nich nelze konkrétně reagovat na koncepci obrany státu, a tak musí být buď v obecnější podobě, nebo budou muset být po přijetí strategie obrany upravovány.

Nedodržení uvedené posloupnosti se projevuje v tom, že se nyní řeší dilema, jak splnit úkoly obrany státu s těmi organizačními strukturami, které byly vytvořeny. Že došlo k omylům a chybám, se pokusím ukázat právě na některých z uvažovaných úkolů vojska územní obrany.

Základní myšlenkou, která vedla ke vzniku vojska ÚO, byl požadavek **bránit určenou část teritoria státu, na němž by byly svazky a útvary územní obrany rozmístěny.**

Jako **hlavní úkoly** vojska ÚO jsou zpravidla uváděny následující:

- **pro brigády ÚO se smpr** (tj. „na bázi“ mechanizovaných brigád):

- **přikrývat státní hranici (SH) na ohroženém směru** v součinnosti s polním vojskem nebo samostatně,
- aktivizovat a využívat k obraně vybrané objekty stálého opevnění na státní hranici,
- bránit postavení (pásmo) obrany v hloubce a na bocích hlavního uskupení polního vojska,
- budovat postavení v hloubce obrany podle zplánovaného systému obrany,
- **pro ostatní brigády ÚO:**
 - budovat záseky a zátarasy na pravděpodobných směrech útoku protivníka,
 - podílet se na provádění pořádkové služby k zabezpečení přesunů polního vojska při zaujímání operační sestavy a na zabezpečení přepravy vojsk přes vodní toky a po komunikacích,
 - bránit důležitá správní centra, ekonomické prostory a komunikační uzly, objekty zvláštního významu pro obranu ČR a bezpečnost obyvatelstva,
 - bránit svěřená území proti činnosti výsadek protivníka, jeho diverzních a teroristických skupin,
 - uchránit a udržovat spoje, komunikace, ropovody a jiné objekty významné pro obranu,
 - provádět záchranné a vyprošťovací práce společně s jednotkami civilní ochrany a plnit další úkoly v součinnosti s CO ČR (3).

Zastavím se u prvního z těchto VÚO, tj. **přikrytí SH**. Základním problémem a současně **úkollem pozemního vojska** je být připraven odrazit nenadále napadení protivníka, udržet příhraniční prostor a vytvořit podmínky pro přechod státu a ozbrojených sil na válečné podmínky. Proto **přikrytí státní hranice** patří k nejdůležitějším úkolům armády, má strategický význam a rozhodujícím způsobem ovlivňuje vývoj, průběh a trvání konfliktu. Přitom je zřejmé, že **k přikrytí SH dochází zpravidla v době, kdy vlastní síly nejsou plně rozvinuty, nemají zaujatou obranu a z činnosti protivníka vyplývá bezprostřední nebezpečí ohrožení (napadení) státu**. Tzn., že na přikrytí SH má vliv zejména **způsob zahájení a vedení agrese** protivníkem, konkrétní situace vlastních ozbrojených sil, charakter terénu a **doba**, kterou potřebují vyčleněné síly k přikrytí SH a hlavní síly k zaujetí obrany (1).

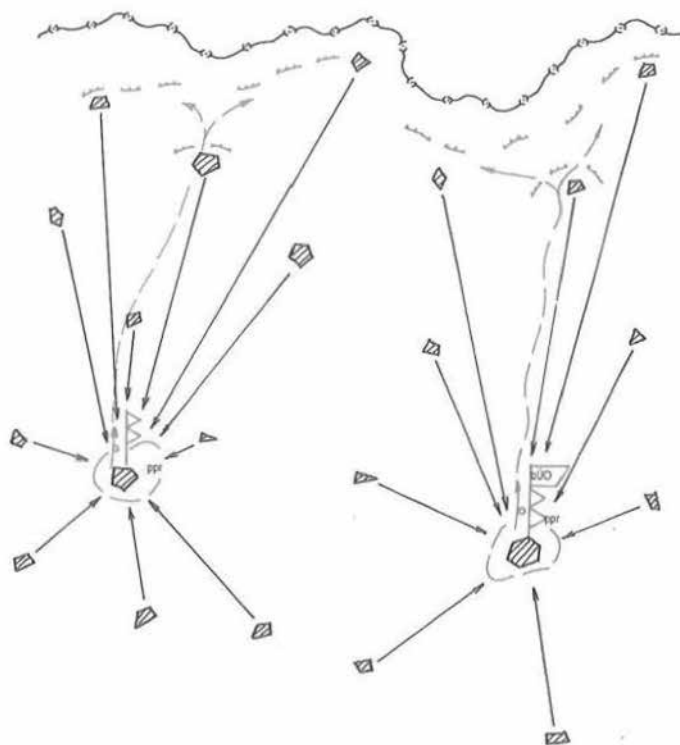
Použití VÚO při přikrytí SH bude mj. závislé na situaci, jaká bude napadení ze strany protivníka předcházet, tj. na tom, zda k agresi dojde

- po náhlém zhoršení situace, překvapivě,
- po období zhoršování vztahů a provedení příprav.

Rozpor mezi uvedenými požadavky na přikrytí SH a **možnostmi VÚO** spočívá v tom, že VÚO v míru v podstatě neexistuje a má se rozvinout až při uvádění Armády ČR do vyšších stupňů připravenosti, přičemž ale **lhůty rozvinutí VÚO jsou výrazně delší než u polního vojska**. To ve svém důsledku znamená, že při náhlém vzniku ohrožení státu se nemůže VÚO na přikrytí SH podílet a tento úkol bude muset plnit část sil polní vojsko mechanizovanými útvary a svazky, čímž ale dojde k jeho rozptýlení, oslabení jeho sil a možnosti při vlastním vedení boje (operace).

Podobné rozporné důsledky na plnění úkolu přikrytí SH a obranu určené části teritoria státu má i **dislokace a způsob rozvíjení VÚO v příhraniční oblasti**.

Dislokace a způsob rozvinování VÚO v příhraniční oblasti - varianta 1

Obr. 1

Legenda:

- směry přesunů povolancých záloh (z osad do posádek)
- - - - -→ přesun k zajištění opěrných bodů
- ~~~~~ opěrné body jednotek ÚO

Povoláváním záloh do omezeného počtu posádek, v nichž jsou rozvíjeny prapory a brigády ÚO v podstatě znamená, že na **určitou dobu** (potřebnou na přesun do posádky, vystrojení, zařazení, počáteční stmelení a přesun zpět do příhraničního prostoru - viz **obr. 1**), trvajících řádově několik dní, jsou v podstatě síly a prostředky potřebné k obraně příhraničního prostoru **odvedeny mimo něj**, a to vše navíc v době, kdy může být za určitých okolností každá hodina drahá.

Domnívám se, že řešení uvedeného rozporu bylo a je možné, ale znamená změnit některé zásady vytváření VÚO. V první řadě by mělo VÚO existovat (být rozvinuto) v omezené míře již v míru, a to právě v **příhraničním prostoru**, neboť kde jinde a jak jinak lze uplatnit zásadu, že se má VÚO podílet na obraně té části teritoria, na které působí. Vzhledem k uvažovaným mírovým počtům AČR to pochopitelně znamená, že to bude muset být na úkor části sil polního (tj. mechanizovaného) vojska. Za další by měly být, a opět zvláště v příhraničním prostoru, jednotky VÚO **rozvíjeny přímo v místech svého předpokládaného působení**, tj. v **obcích**, po četách a rotách v přímé závislosti na velikosti těchto obcí a počtech záložníků v nich žijících (viz **obr. 2**).

Výhody uvedeného řešení:

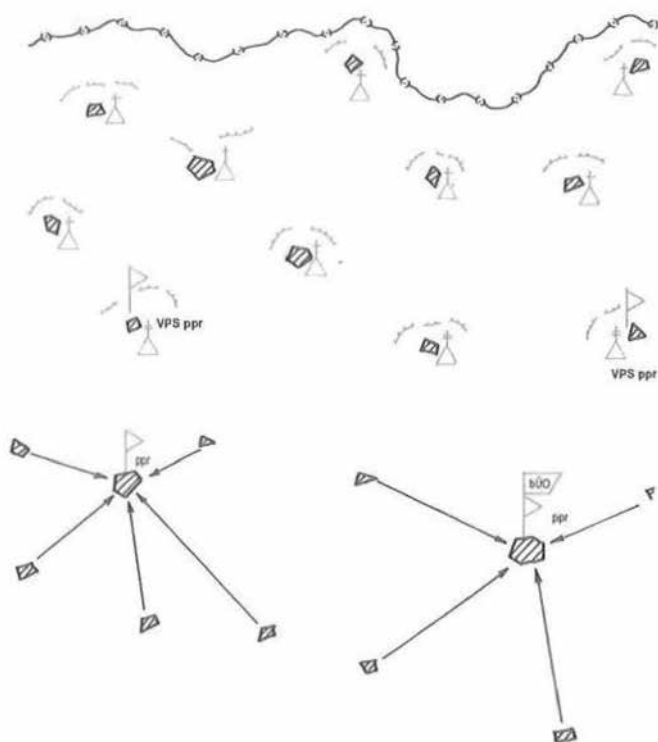
- zkrácení doby potřebné k rozvinutí sil určených k obraně příhraničního prostoru,
- skutečné, a ne formální uplatňování zásady, že VÚO a tím i jeho příslušníci se podílejí na obraně té části teritoria, v níž žijí,
- vytvoření podmínek pro použití polního vojska k plnění rozhodujících úkolů obrany svrchovanosti státu a nerozptylování jeho sil v počátečním období konfliktu při obraně příhraničního prostoru.
- vytvoření podmínek k tomu, aby v případě potřeby a nebezpečí z prodlení (např. živelné pohromy aj.) měli v přesně legislativně vymezených situacích určené funkcionáři státní správy (starosta, přednosta okresního úřadu ap.) právo shromáždit a úkolovat tyto jednotky územní obrany vytvářené přímo v ohrožených místech v zájmu záchrany života osob a jejich majetku.

Nevýhody a problémy spočívají především v nutnosti:

- * řešit způsob uložení a zabezpečení výzbroje a výstroje pro jednotky vytvářené v místech (např. u policejních stanic),
- * připravit a vycvičit v místech rozvíjení jednotek osoby (velitele jednotek) schopné řídit a úkolovat činnost svých podřízených v závislosti na situaci,
- * řešit otázku spojení z každého obecního úřadu k nejbližšímu vojenskému útvaru (vojenské správě) k zabezpečení možnosti vzájemné informovanosti o situaci (což by snad zas až tak velký problém být neměl).

Dalším z úkolů, které jsou „stavěny“ před VÚO, je požadavek **bránit postavení** (pásmo) obrany **v hloubce a na bocích** hlavního uskupení polního vojska. Při jeho realizaci v současné podobě VÚO opět vzniká řada problémů a rozporů:

Dislokace a způsob rozvinování VÚO v příhraniční oblasti - varianta 2

Obr. 2

Legenda:

směry přesunů povolaných záloh (z osad do posádek)

opěrné body jednotek ÚO

- Vzhledem k výzbroji (ruční zbraně, ruční protitankové zbraně), i předpokládané nižší úrovni výcviku (s přihlédnutím k mírovému nenaplnění) je méně vhodné počítat s použitím VÚO k obraně proti útočícímu protivníkovi v otevřeném terénu, byť na vedlejším směru, protože není schopno ničit obrněné cíle protivníka na dostatečnou vzdálenost (dostřel ručních PTZ je do 500 m, což na druhé straně umožňuje obrněným cílům protivníka z bezpečné vzdálenosti ničit obranné postavení jednotek ÚO). Kromě toho vzhledem ke své dopravní technice (převážně NA) VÚO v podstatě **není schopno včas a bez velkých ztrát bráněná postavení v případě potřeby opustit a odejít** na další postavení v hloubce. Proto je jejich použití na směrech útoku protivníka méně vhodné,

- V podstatě „jednotypové“ brigády ÚO plní bojový úkol v terénu **značně rozdílného charakteru** (horský, zalesněný a relativně málo zastavěný terén v příhraničním prostoru oproti málo členitému, málo zalesněnému a relativně odkrytému terénu se značnou hustotou zástavby v jiných částech území státu), přičemž se ale tato skutečnost vůbec nepromítla do organizační struktury a druhů výzbroje.

- Bojový úkol nemusí brigáda ÚO (zvláště bÚO se smpr) plnit v prostoru, v kterém je dislokována, ale v jiném podle potřeby polních vojsk, což je v určitém rozporu s proklamanou zásadou bránit určenou část teritoria, k níž mají příslušníci ÚO osobní vztah.

Domnívám se, že ke zvýšení „využitelnosti“ VÚO je nutno řešit jejich naplněnost především protitankovými prostředky umožňujícími ničit obrněné cíle protivníka na vzdálenost odpovídající dostřelu zbraní jak tanků a BVP a současně zabezpečit potřebnou úroveň vycvičenosti VÚO (např. pravidelná krátkodobá soustředění v průběhu roku, stmelovací cvičení ap.).

V opačném případě je málo vhodné předpokládat použití VÚO v otevřeném (být obranném) boji proti dobře připraveným a vyzbrojeným jednotkám a útvarům útočníka (tvořeným mechanizovanými, tankovými a aeromobilními jednotkami usilujícími využít své převahy k **rychlému dosažení úspěchu**), protože výsledkem takového střetnutí mohou být jen neúměrné ztráty lidí. Trochu to připomíná použití iránských republikánských gard v iránsko-irácké válce, pochopitelně se všemi důsledky pro jejich příslušníky.

Podobně by bylo možno se postupně zabývat i řadou dalších předpokládaných, ale přitom velice sporných úkolů VÚO. Např.:

- Jakou hodnotou (silou) vojsk ÚO bude nutno ničit vzdušné výsadky protivníka, jestliže ještě v nedávné době se kalkulovalo, že k zničení výsadku v síle roty je nutné použít minimálně trojnásobné převahy, tj. **mechanizovaný prapor** a přitom je zřejmé, že bojová hodnota pěšího praporu ÚO je mnohem nižší?
- Jakou naději provést úspěšný manévra do hloubky (např. při vedení manévrové obrany v pásmu přikrytí SH) má **rota nebo prapor ÚO na nákladních automobilech** (které musí být rozmístěny vzhledem ke své zranitelnosti **ve skrytech mimo opěrné body**, což znamená, že při nasednutí na ně musí pšší jednotky ÚO překonat určitou vzdálenost **pěšky**), když je známo, že **nezbytnou**

podmínkou úspěchu manévru obránce je schopnost provést tento manévr rychleji než útočník?

- Jakou bojovou hodnotu (bojový potenciál) má brigáda ÚO se smpr, o níž se s velkou dávkou nadsázky tvrdí, že je postavena „na bázi“ mechanizované brigády a může tudíž plnit obranné úkoly při boji s protivníkem, byť na vedlejších směrech? Kolik obrněných cílů je schopna zničit, aniž by sama neztratila bojeschopnost?
- Jakou část VÚO odčerpá požadované plnění úkolů, jakými jsou např. pořádková služba při přesunech na teritoriu, ochrana a udržování spojů, komunikací, ropovodů a jiných objektů významných pro obranu nebo provádění záchranných a vyprošťovacích prací společně s jednotkami civilní ochrany a kolik sil pak zůstane k vlastní obraně teritoria, střežení a ochraně důležitých objektů a ničení výsadek protivníka?
- Jak organizovat velení vojskům ÚO?

Při uplatnění zásady „Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody“ jsou uváděné problémy postupem času (pochopitelně ne ihned) řešitelné. Rozhodně je ale lepší řešit problémy už od počátku koncepčně, s výhledem do budoucnosti, než krátkozrace s perspektivou a potřebou v krátké době vynakládat další prostředky na změnu toho, co bylo nepromyšleně vytvořeno. Už je asi načase poučit se z akcí konaných v uplynulých letech „hurá-stylem“, o nichž by příslušníci řady útvarů možná mohli napsat příběhy k smíchu i k pláči.

Nemívám v úmyslu jen poukazovat na nedostatky, jichž se případně dopustili jiní. Mnohem raději se podílím na konstruktivním řešení problémů. Považoval jsem ale za nutné upozornit na některé neřešené problémy.

Těchto se totiž začíná projevovat více - dalším z nich je např. problematika velení svazkům polních vojsk a svazkům VÚO na teritoriu armádního sboru, zvláště jestliže by na teritoriu sboru měly působit další síly a prostředky druhého sboru. To už je ale námět pro další článek, kterým bych chtěl stejně jako tímto vyvolat diskusi a výměnu názorů k uvedeným i dalším problémům.

Literatura:

- [1] Plk. Ing. Jiří Vlasák: Možné použití vojska územní obrany. VR č. 9/93
- [2] Plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc.: Teritoriální vojsko v systému obrany státu. VR č. 7/1993.
- [3] Přednáška „Místo, úloha a zásady bojového použití brigád územní obrany v nové organizační struktuře AČR“. VVS Olomouc 1993.

TEORIE MASKOVÁNÍ V AČR A V ARMÁDÁCH STÁTŮ NATO

Maskování je jednou z činností, jejíž efektivnost je zpravidla doceněna až v průběhu ozbrojeného konfliktu. Možná právě proto byla u nás teorii maskování a jejímu uplatňování věnována v posledních letech tak malá pozornost, a to zejména na operačním stupni. Protože jde „pouze“ o jeden z druhů operačního zabezpečení, vstupovali velitelé do procesu tvorby Plánu operačního maskování pouze výjimečně a problémy spojené s realizací naplánovaných opatření pak nikdo neřešil a nebyla proto zhodnocena jejich reálnost. Tento přístup přetrvává dodnes. Bylo možné se o tom přesvědčit na prováděných štábních nácvičích VVS v Olomouci v letech 1992 a 1993.

Lze říci, že máme v tomto směru obdobné problémy jako armády států NATO. Existuje však jeden rozdíl: V naší armádě je teorie maskování rozpracována, není pouze uplatňována, zatímco v armádách států NATO se o zpracování teorie maskování snaží teprve od roku 1985 a současné výsledky představují utříděné zhodnocení historických zkušeností. Doposud vydané služební předpisy (FM 90-2, FC 90-2) nemají podle západních odborníků potřebnou kvalitu.

Možné způsoby klamání jsou v armádách NATO vyvozeny z analýzy historických příkladů (od biblických dob až po současnost) a z jejich kombinací s doporučením, pro který stupeň velení jsou vhodnější. Možné způsoby maskování nejsou zpravidla jednoznačně pojmenovány, jako je tomu u nás, ale jsou podány opisem, zpravidla doprovázeny příkladem a je zdůrazněna možnost jejich kombinace. M. Dewar popisuje ve své knize následující metody a způsoby maskování (deception):

- Odvedení protivníkovy pozornosti od hlavního na alternativní plán.
- Vábění - dát protivníkovi příležitost, kterou by mohl „moudře“ využít.
- Opakovaný proces.
- Dvojitý klamání.
- „Neúmyslná“ chyba - předstírání úniku informací v důsledku nedostatků v utajení, nedbalosti nebo neschopnosti.
- „Smůla“ - fingování nepředvídané situace, díky které protivník získá „důležité“ informace.
- Záměna - jako zdánlivě falešnou provádět skutečnou činnost.

● Přestrojení vojáků do uniforem protivníka.

Metody a způsoby maskování jsou v armádách NATO kategorizovány také podle toho, na které smyslové orgány působí:

* Maskování před vizuálním pozorováním - jde o kamufláž a skrytí.

* Simulace zvuků.

* Simulace pachů.

* Podvržení věcných důkazů.

* Simulace chutí - je zvažována a není perspektivně vyloučena.

Velmi významné v celé teorii maskování je stanovení cíle maskování. V armádách NATO je za nejobecnější cíl maskování při plánování klamných operací považováno vytvoření momentu překvapení. Stanovení takového cíle vychází z následující teze: „Existuje pouze jeden způsob vytvoření překvapení a to je utajení záměrů. Existuje pouze jeden způsob utajení záměrů a to je použití nějaké formy klamání.“ Dále k tomu Michael Dewar poznamenává: „Překvapení má největší účinek na taktickém stupni v průběhu vedení boje. Vojáci jsou zmateni, velitelé unaveni, technika bez pohonných hmot. Tyto problémy se kumulují a trvají v čase. Překvapení jednou vytvořené na této úrovni, může vést rychle ke kolapsu.“

Maskování je tedy v armádách NATO chápáno jako prostředek k vytvoření falešného obrazu skutečnosti, který napomáhá k naplnění jednoho z principů válečného umění, tj. vytvoření momentu překvapení, a hlavním principem maskování je utajení.

Dalšími principy maskování v armádách NATO jsou:

- centralizované řízení a koordinace,
- nepřetržitý sběr informací a důkladná příprava,
- věrohodnost,
- podvržené informace musí být adresné, musí pocházet z několika nezávislých zdrojů a nesmí vzbudit podezření.

Pro srovnání uvedu principy maskování uplatňované v naší armádě. Jsou to:

- aktivnost,
- nepřetržitost,
- přesvědčivost
- mnohotvárnost,
- komplexnost,
- utajení (je uváděno pouze v nejnovější literatuře).

Hlavní rozdíl mezi naším pojetím maskování a pojetím maskování v armádách států NATO spočívá v tom, že my chápeme maskování jako nepřetržitý proces, který je různými způsoby uskutečňován současně na všech stupních velení, kdežto v armádách NATO je maskování chápáno jako výčet možných způsobů, které mohou podle svého uvážení jednotliví velitelé uplatňovat, a to i přes to, že jako jeden z principů je uváděno centralizované řízení a koordinace. Tato skutečnost vyplývá z toho, že velitelé všech stupňů jsou v armádách NATO ve svém rozho-

dování mnohem méně svazování předpisy a nařízeními nadřízených a je jim ponechávána poměrně značná samostatnost v jednání. To je hlavní důvod, proč v armádách NATO nebyla teorie maskování po druhé světové válce důsledně rozpracována. Teprve v poslední době je zejména v britské armádě snaha o zavádění formalizovaných instrukcí pro velitele sborů a divízi.

Výsledky studia sovětské Maskirovky západními odborníky byly v 80. letech jedním z podnětů k zahájení práce na tvorbě teorie maskování, k vydání nových služebních předpisů řešících problematiku maskování a k zavedení předmětu maskování do studijních programů na vojenských školách. V průběhu tohoto procesu hledají armády států NATO poučení i v sovětských zkušenostech, ale tyto mechanicky nepřejímají, ale snaží se je přizpůsobit vlastním podmínkám a pozvednout na kvalitativně vyšší úroveň a to zejména tím, že se na této práci podílejí ve Spojených státech kromě vojenských specialistů také sociologové, psychologové a odborníci dalších vědních oborů.

Srovnání obsahu a struktury pojmů

Vzhledem k možnému přidružení AČR k NATO je nezbytné zajímat se o obsah a strukturu pojmů jednotlivých oblastí vojenství na obou stranách, protože bez dorozumění není spolupráce myslitelná. Jak tedy vypadá srovnání obsahu a struktury pojmů v teoriích maskování zmíněných stran?

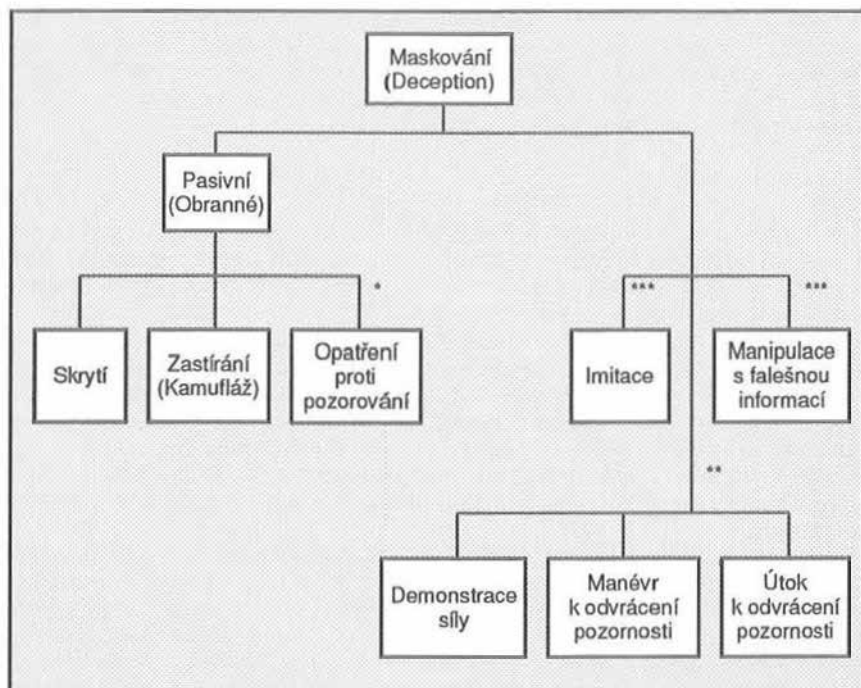
V armádách států NATO není v teorii maskování (deception) uplatňováno takové dělení, na jaké jsme zvyklí v AČR. Porovnání struktury a obsahu pojmů je z tohoto důvodu obtížné. Pomocí může srovnání způsobů sovětské Maskirovky a Deception NATO, které provedli západní odborníci: „... Sověti uplatňují Maskirovku čtyřmi způsoby, z nichž dva jsou ryze rutinní a ve větší či menší míře jsou používány i v západních armádách a dva, které ovšem nejsou rutinní a Sověti jsou v nich zvláště dobří. První dva jsou kamufláž a imitace, druhé dva jsou demonstrační činnost a dezinformace.“

Analogicky tedy lze stanovit, že způsoby, kterými je v armádách NATO maskování (deception) prováděno, jsou: concealment (skrytí), camouflage (maskování, nebo také zastírání) a imitation (imitační činnost). Vystává otázka, proč demonstrační činnost a dezinformace nejsou také uvedeny jako způsoby maskování armád NATO, když existuje řada příkladů jejich použití a demonstrační činnost (demonstration) je v NATO dokonce definována. Důvodem je především skutečnost, že demonstrační činnost (demonstration) armád NATO, tak jak je definována, se svým obsahem liší od pojetí sovětského a tedy i našeho a nelze ji označit za rovnocennou. Za rovnocenný našemu pojmu demonstrační činnost lze označit souhrn významů pojmů demonstration (demonstrace síly), diversion (manévr k odvrácení pozornosti) a diversionary attack (útok k odvrácení pozornosti).

Dezinformace byla v sovětském pojetí prováděna nepřetržitě a na strategické úrovni zejména v době míru. Tento přístup je pro armády států NATO nepřijatelný zejména proto, že v demokratické společnosti ho vlastně není možné realizovat. V armádách NATO je používán pojem falešná informace (false information). Manipulace s takovými informacemi je prováděna zejména na operačním stupni, ale i

na taktickém, a to při realizaci opatření k maskování výše popsanými způsoby jako jejich součást. Podrobnější posouzení tohoto problému by vyžadovalo analýzu obsahu psychologických operací a propagandy a jejich vztahu k maskování.

Z definic jednotlivých pojmů maskování armád NATO by schématické znázornění hlavních způsobů maskování armád států NATO vypadalo tak, jak je to ukázáno na obrázku.

Obr.

LEGENDA

- * Všechna opatření, aktivní nebo pasivní, která působí proti nepřátelskému pozorování a vyhledávání.
- ** Způsoby, které lze v jejich souhrnu označit za demonstrační činnost v našem pojetí.
- *** Způsoby, které nejsou v NATO definovány, ale jsou v praxi používány.

Z obr. je patrné, že maskování je v NATO prováděno obdobnými metodami jako v naší armádě. *Metody, které jsou u nich označovány jako pasivní nebo obranné, u nás zahrnujeme pod pojem skrytí* (viz. Všeob-Ř-1), ale setkáváme se také s pojmem zastírání (viz. Oper-1-4, Žen-2-9), který v daném případě zahrnuje skrytí. Kdybychom v naší teorii maskování definovali skrytí pouze jako využití přírodního prostředí a zastírání jako využití technických a výpomocných prostředků, pak se oba způsoby dělení stanou téměř identickými. K formálnímu zvýraznění podobnosti můžeme místo slova zastírání použít slovo *kamufláž*.

Plánování a organizace

V Armádě ČR, stejně jako v armádách NATO, se předpokládá provádění maskování jak na taktickém, tak na operačním stupni. Vzhledem k tomu, že pro taktický stupeň není forma a obsah plánování a organizace maskování stanoven, bude vhodnější zabývat se porovnáním této problematiky na operačním stupni.

V Armádě ČR je jak teorie, tak i plánování a organizace maskování na operačním stupni rozpracována ve služebním předpisu Oper-1-4 (Operační maskování), který byl vydán v roce 1969 s prozatímní platností, ale který je doposud platný. Uvedený předpis dává podrobný návod, jak maskování na operačním stupni plánovat a organizovat. Stanovuje hlavní zásady této činnosti, odpovědnost jednotlivých funkcí, podíl druhů vojsk, formu i obsah zpracovávaných dokumentů. Vzhledem k tomu, že problematice maskování na operačním stupni byla v uplynulých letech věnována jen velmi malá pozornost, nebyl předpis doposud překonán a je možné řídit se i nadále jeho ustanoveními, která vyžadují pouze minimální novelizace, vyplývající zejména ze změn v organizační struktuře Armády ČR. Popsaný mechanismus činnosti velitele a štábu v průběhu plánování, organizace a realizace maskování na operačním stupni může být ponechán prakticky beze změn, stejně jako forma a obsah předepsaných dokumentů.

V publikacích, které se zabývají maskováním v armádách NATO jsem se doposud nesetkal s tak precizním popisem procesu plánování a organizace maskování na operačním stupni, jak je tomu právě ve služebním předpisu AČR Oper-1-4.

Poznatky o provádění maskování v armádě USA jsou shrnuty v předpisu FM 90-2 (Tactical Deception). Tento předpis poskytuje jen velmi malé množství praktických rad nebo použitelných informací a velmi nejasně doporučuje zahrnout opatření k maskování do každého bojového rozkazu.

V roce 1986 byl v USA vydán prozatímní předpis FC 90-2 (Deception Operations Planning Guide), který poskytuje určité informace o tom jak realizuje maskování protivník, ale více než o maskování hovoří o utajení operací, což není návodem k naplnění cílů maskování.

V rámci Zpravodajského a školícího střediska armády USA (US Army Intelligence Centre and School - USAICS) ve Fort Huachuca v Arizoně byl v roce 1986 založen Úřad k řešení problematiky maskování na bojišti (Battlefield Deception Office - BAO), který měl za úkol zpracovat a publikovat pojmy, teorii a výcvikové programy maskování. V říjnu 1987 byla na základě výsledků práce BAO publikována novelizovaná verze předpisu FC 90-2. Tato verze detailněji rozpracovává teorii a praxi maskování na bojišti a zvláště možné způsoby realizace maskovacích opatření.

USAICS zpracovalo instrukce pro všechny vojenské školy a výcviková střediska a výcvik v maskování je nyní plánován a prováděn ve větším rozsahu. Dále zpracovalo plány ke zřízení týmů k plánování maskování a to v síle 12 osob na úrovni sboru a v síle 19 osob na divizní úrovni. Tyto týmy by měly mít plánovací a operační sekci, spojovací skupinu, materiální skupinu a skupinu elektronického maskování. Činnost těchto týmů měla v armádě USA přispět také ke zlepšení vztahu štábů k problematice maskování. Zda tyto týmy byly skutečně zřízeny a jak se osvědčily není bohužel známo.

Když Michael Dewar psal svou knihu, hovořil s důstojníky ze Staff College v Camberley a s důstojníky štábu 3. armádního sboru USA i o tom, jak ve štábech probíhá plánování opatření k maskování. Zkušenost těchto důstojníků je taková, že potřeba plánu maskování je sice zdůrazňována, ale jen zřídka se podaří integrovat opatření k maskování do plánu operace, protože plán maskování je pouze přílohou plánu operace a je velmi málo příležitostí, aby se někdo nad obsahem plánu maskování zamyslel. Podle jejich názoru by se řešení této problematiky nemělo příliš lišit od řešení bývalé sovětské armády, kde jsou úkoly k maskování součástí první části všech operačních nařízeních a je současně řešena i otázka možností a materiálního zabezpečení.

Podle polního řádu armády USA FM 100-5 z roku 1986 je plán maskování nedílnou součástí každého plánu tažení nebo velké operace. Plán maskování sestavuje náčelník operačního oddělení.

Základem pro zpracování plánu maskování je legenda (deception story), která je vlastně obdobou našeho zámyslu. Plán maskování stanovuje jak a kým bude legenda prezentována protivníkovi. Cílem je oklamat velitele protivníka a jeho zpravodajský štáb a vytvořit u něho falešnou představu o vlastních možnostech a záměrech.

Ve svém článku jsem si nekladal za cíl navrhnout nový pojmový aparát teorie maskování, jeho obsah, strukturu a hierarchii, ale podrobit kritice ty navrhované způsoby řešení, které celou problematiku velmi zjednodušují a podle mého názoru nás vedou do slepé uličky.

Možné přičlenění Armády ČR k NATO je aktuální záležitostí, která se nutně promítne v celé řadě oblastí vojenskosti. Bude vyžadovat změny v dosavadních přístupech k řešení problémů a pravděpodobně i v dosavadním způsobu uvažování. To ovšem neznamená, že všechna naše dosavadní řešení byla špatná a že je nutno je zavrhnout. Porovnání dosažené úrovně v oblasti maskování vyznívá podle mého názoru v náš prospěch a pomineme-li úroveň technických prostředků, máme v probíhajícím dialogu s vojenskými odborníky států NATO v této oblasti co nabídnout.

Použitá literatura:

- Bečka, J. V.: Slovník synonym a frazeologismů. Vydavatelství Novinář, II. vydání, Praha 1979.
- Dewar, M.: The Art of Deception in Warfare, David & Charles Publishers plc, Velká Británie 1989.

Plukovník Ing. Aleš K o m á r

LOGISTIKA ARMÁDY v odpadovém hospodářství

Jedna z definic označuje logistiku jako tvorbu, řízení, regulaci a realizaci celkového toku energie, informací, osob a především látek (materiály, výrobky) uvnitř systému a mezi systémy navzájem. Všechno, co podléhá v daném vojenském úseku operativnímu nebo koncepčnímu plánování, je součástí celkové logistické koncepce.

Za část logistického zabezpečení armády je nutné považovat systematické **zpracování koncepce odpadového hospodářství**. Vytváří prioritní předpoklady k omezování neúčelného a vzniku jen nezbytného (minimalizovaného) výskytu odpadů, včetně způsobů systému sběru, separování jednotlivých druhů a přípravy odpadů k surovinovému a energetickému využití, uskladnění a skládkování. Nezbytné se jeví zajištění toku informací a vazeb mezi účastníky tohoto zabezpečení. Užitečnou pomůckou jsou grafická znázornění s uváděním materiálových toků, které logistiku v odpadovém hospodářství umožňují názorně sledovat. Je samozřejmé, že sem patří i ekonomika celého systému, a proto lze k jednotlivým blokům materiálně-technického zabezpečení a informačních vazeb přiřadit i finanční toky. **Velmi význačnou úlohu, doslova s předurčujícím výsledkem, má v systému logistické minimalizace etapa akvizice.** Nezastupitelné místo má při vyhledávání materiálů ekologicky nezávadných, přátelských k životnímu prostředí, nevyžadujících vysoké či zvýšené náklady na odpadové hospodářství a těch dodavatelско-odběratelských vztahů, při kterých jsou řešeny vratné toky a garantováno úplné technické zabezpečení dodávek. **Ekologická akvizice je základem úspěšného řešení logistiky v odpadovém hospodářství.**

Až do 70. let postačovaly k charakterizování logistiky klasické procesní pojmy: přeprava - manipulace - skladování. Brzy však bylo zřejmé, že logistika, jež má za cíl pouze propojení těchto procesů, má příliš omezený dosah a nedostačuje požadavkům kladeným na optimální organizaci pochodů. A tak se do poloviny 80. let přeměnila logistika z pojmu „proces“ na pojem „systém“. Logistické myšlení již není určováno jen přiřazováním izolovaných funkcí, jako je přeprava, manipulace a skladování, ale posuzování souhrnu vztahů mezi všemi funkcemi.

V rámci logistického systému zabezpečení se plní úkoly na různých úrovních:

- * Na operativní probíhají všechny činnosti, tedy operace, mezi které patří např. přeprava, manipulace, skladování, balení, prodej apod.
- * V nadřazené řídicí úrovni jsou operace shrnovány do plánovacích a dispozičních funkcí, které ovlivňují vlastní cíle logistiky, jako např. doby průběhu, dodržování termínů, dodavatelský servis apod. Rozhodujícím faktorem přitom je kvalita informací. Proto získává stále více na významu organizační složka, zajišťující management a plánování.

Ještě komplexnějšími se stávají úkoly logistiky tím, že se mění tržní struktury a technologie výroby a armáda se musí přizpůsobovat stále novým situacím. Dnes nejde již o známých pět P logistiky - poskytnout příslušné množství zboží, v příslušném složení a kvalitě, v příslušném okamžiku, na příslušném místě a za příslušnou cenu. Musí plnit navíc úkoly koordinace mezi různými dílčími oblastmi, pro něž je díky svému charakteristickému systematickému myšlení a soustavnému toku informací určena. Komplexní logistické koncepce musí ve své integrující podobě zahrnovat i zabezpečení odpadového hospodářství, jeho řízení a organizaci. Tomuto propojení (obdobně i propojení na výrobu a odbyt) nebyla dříve věnována pozornost. Protože otázka odpadů hrála dlouho podřadnou úlohu a logistické zkoumání a logistická praxe je vzaly na vědomí relativně pozdě, nelze poskytnout žádný všeobecně platný návod na koncepci logistického zabezpečení odpadů pro jednotlivé prvky materiálových toků. V armádě budou muset hospodáři s materiálovou působností přistoupit, na základě obecných principů, k individuálním řešením.

Deficit logistiky v oblasti hospodaření s odpady lze snad vysvětlit tím, že technika zneškodňování byla v tradičních představách omezena na odpadní vody (přítok - odtok vody). Sběr a přeprava odpadů, tedy podstatné součásti logistiky odpadů, podléhají však zcela jiným zákonům, protože pohyb odpadů, jejich uložení či zpracování vyžaduje mnohem větší míru inteligence a kreativity (pozn.: akvizice je z tohoto hlediska nejnáročnější etapou).

Protože komplex logistiky odpadového hospodářství v armádě je řešen v kontextu hospodaření s odpady vůbec, je celý problém značně zjednodušen. Armádu by neměly zajímat např. otázky zneškodňování odpadů a zneškodňovacích zařízení ve výzkumu, vývoji a dokonce i v provozu, protože by neměly být součástí její činnosti.

Efektivní komplexní systém vyžaduje v armádě především logistiku v managementu a na operativní úrovni. Stroje a zařízení, materiály a výrobky a popřípadě i služby, které jsou v systému materiálně-technického zabezpečení dodávány, je třeba chápat jako integrované části systému, jejichž konstrukci a využívání je třeba podřídit hlediskům logistiky odpadového hospodářství. Prosazování logistických poznatků do praxe hospodaření s odpady však dnes ztroskotává již na chybějících technických, personálních a organizačních předpokladech. Zatímco základní postupy pro logistiku v zásobování jsou prakticky zpracovány, začíná logistika hospodaření s odpady teprve první větší samostatné krůčky.

Při hospodaření s odpady by měl být popsán jejich předpokládaný druh a objem, včetně navrhovaných způsobů zneškodnění a vstupů do prostředí. Za odpad se považují všechny zbytkové materiály, včetně kapalných a plyných (emise).

Rovněž je potřeba mezi odpady v logistické koncepci zahrnovat i odpadní energie a teplo, hluk atd. Měly by být uvedeny způsoby, podle nichž se navrhuje zacházet s odpady a zneškodňovat je, popřípadě způsoby (cesty), jimiž by měly být odstraněny z prostředí. Úvahy by měly být doloženy metodami použitými při získání odhadu vzniklých zbytků a odpadů a případně uveden interval spolehlivosti odhadu.

Příkaz k předcházení vzniku odpadů a jejich hospodaření s nimi, zakotvený v zákoně č. 238/1991 Sb., o odpadech jasně stanoví ekologickopolitický cíl, kterému se musí logistika v armádě podřídit (viz též Zákl-1). Zatím však existují pochyby, zda již byly v plném rozsahu poznány důsledky, které z toho vyplývají pro právě vytvářenou logistiku AČR.

Musí-li se co možná nejvíce předcházet vzniku odpadů při činnostech armády, získává logistika hospodaření s odpady na významu již při posuzování celkové koncepce armády. Neboť všude tam, kde při jednotlivých operacích vznikají odpadní látky, je na místě otázka, zda nemůže být tento proces optimalizován z hlediska předcházení jejich vzniku.

Zřejmá je i potřeba koncepčního posouzení stávajících objektů, zařízení a technologií, zda přispívají k neškodnému a optimálnímu provozu při vzniku odpadů, jejich manipulaci a skladování.

Ještě zřejmější je role logistiky v oblasti zhodnocování a zneškodňování odpadů. Vracení produktů k recyklaci vyžaduje jednotné posuzování z hlediska techniky a systému odpadového hospodářství a rozhodnutí plánování a managementu činností v armádě. Jde o to ukázat cesty k hospodaření s odpady, jejich evidenci a nakládání s nimi na úrovni operativního i strategického systému logistiky. Logistika zneškodňování musí být spojena do jedné koncepce s tržním hospodářstvím.

Toto vše není samozřejmě možné bez kvalifikovaných pracovníků. Velké nedostatky jsou zatím v oblasti vzdělávání. Obsahově musí být kladen největší důraz na výchovu k systematickému myšlení a na znázornění logistických souvislostí.

Významným praktickým krokem ke zvládnutí problému je separovaný sběr odpadů a jeho transport z vojenských objektů. Modelový návrh v oblasti malého toxického odpadu (garážové a drobné chem. látky) se však nesetkal u jeho posuzovatelů s příliš kladným ohlasem. Dnes není v AČR, (kromě sběru ropných odpadů, nemocničních a veterinárních odpadů, zaoilejovaných kalů z mycích zařízení, sběru odpadu z části jídelen a tuhých komunálních odpadů, které obsahují veškeré jiné odpady z kasáren) dostatečně zabezpečeno odpadové hospodářství. Také tomuto nekoncepčnímu přístupu původců jednotlivých odpadů může dobrá logistická koncepce zabránit. Opatření musí být zahrnuta již ve fázi plánování, protože jiná řešení vyžadují dodatečně vysoké finanční nároky.

Základním cílem je umožňování jen takových činností armády, kde je zajištěno hospodaření s odpady a kde jsou již v době průběhu (povolování) činnosti dostatečně **transparentní náklady na hospodaření s odpady**. Právě zde poskytuje logistika nejcennější nástroj, s nímž je možno díky integraci do celkové koncepce udržet na co nejnižší úrovni jak vznikající náklady, tak i zatížení životního prostředí.

Literatura:

Kol.: Der Abfall, EDELHOFF, Iserlohn, 1988.

Lee, N., Colley, R.: Reviewing the Quality of Environmental Statements, University of Manchester, 1993.

Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč

RAKOUSKO-UHERSKÝ NÁSTUPNÍ PLÁN V ROCE 1914

Po porážce s Pruskem (1866) a vzniku německé říše (1871) pochopila vídeňská vláda, že její někdejší vliv v německých zemích patří nenávratné minulosti. Zamířila i jakoukoliv expanzi na svých severovýchodních hranicích z obavy před střetnutím se s Ruskem a orientovala se na jih, na Balkán. Bylo to velmi lákavé. Turecká hegemonie zde postupně slábla a nově vzniklé malé, vesměs slovanské státy, tísněné z jedné strany Tureckem, těžko odolávaly tlaku podunajské monarchie ze severu. Ale i zde se Rakousko-Uhersko střetlo s ruskými zájmy, a proto ve své politice nutně potřebovalo krýt svá záda. Sblížilo se s Německem, které vzalo na vědomí, že se Vídeň již nebude vměšovat do záležitostí nové německé říše.

V září 1872 došlo sice v Berlíně k ujednání spolku tří císařů (německého, ruského a rakousko-uherského), který měl garantovat jejich mocenské zájmy, ale v následujících letech vztahy s Ruskem ochladly. Německo a Rakousko-Uhersko se proto v roce 1879 dohodly na užší a tajné tzv. dvouspolkové smlouvě, v podstatě namířené proti Francii a Rusku. V roce 1882 se k Německu a Rakousko-Uhersku připojila Itálie, čímž vznikl tak zvaný Trojspolek, o rok později i s účastí Rumunska. Trojspolek pak existoval až do vzniku první světové války, kdy Itálie a Rumunsko odmítly bojovat po boku Německa a Rakousko-Uherska a později vystoupily na straně Dohody.

Na počátku 20. století poklesl vliv podunajské monarchie na Balkáně, kde zejména Srbsko začalo prosazovat svoji nezávislou zahraniční politiku s ruskou a částečně i francouzskou orientací. Někteří radikální jihoslovanští politikové v Rakousko-Uhersku, ale také v Srbsku, se netajili cílem sjednotit všechny jihoslovanské národy v jednom státním celku, který kromě Srbska by zahrnoval Bosnu a Hercegovinu, Dalmacii, Chorvatsko i Slovinsko, náležející rakousko-uherské říši. Srbská vláda se od těchto snah poněkud distancovala, ale napětí mezi Vídní a Bělehradem tím nezamezila. Vzájemné vztahy se neobyčejně zostřily v roce 1908 po rakousko-uherské anexi Bosny a Hercegoviny, které byly berlínským kongresem (1878) přiřknuty do správy podunajské monarchie. Anexi Bosny a Hercegoviny považovala srbská vláda za nepřijatelnou. K ozbrojené konfrontaci sice tentokrát nedošlo, ale její vznik byl jen otázkou krátkého času.

Mnohonárodnostní Rakousko-Uhersko bylo také od druhé poloviny 19. století zeslabováno svými vnitřními národnostními problémy, které nedokázalo uspokojivě

řešit. V této dualistické říši, čítající přes 50 milionů obyvatel, ovládalo 24 % Němců a 20 % Maďarů, 48 % slovanského, 6 % rumunského, 1,5 % italského a jiného obyvatelstva. Tyto jiné než německé a maďarské národy a národnosti, tvořící většinu obyvatelstva říše, se domáhaly svých práv, která jim byla poskytována jen skoupě. Vídeňské vládnoucí kruhy, zejména vojenské, spatřovaly východisko z daných vážných národnostních problémů v nastávající možné a samozřejmě i vítězné omezené válce s některým ze svých slabších sousedů, nejlépe se Srbskem, možná i s Itálií. Jedním z vážných prosazovatelů takové preventivní války byl náčelník generálního štábu generál Conrad von Hötzendorf. Často se setkáváme i s tvrzením, že v čele této vídeňské válečné strany stál, vzhledem ke svým těsným stykům s německým císařem Vilémem II., rakousko-uherský následník trůnu František Ferdinand d'Este. Výstřely v Sarajevě (28. 6. 1914), znamenající jeho smrt, včetně jeho manželky, byly pak vítaným důvodem k vyhlášení války Srbsku a ve svých dalších důsledcích k zahájení první světové války. Naproti tomu stárnoucí císař František Josef I. (1830-1916), poučen řadou vojenských i politických neúspěchů z předcházejících let své vlády, se až do sarajevského atentátu stavěl proti jakýmkoli změnám ve své zahraniční politice a preventivním válkám.

Bližší styky rakousko-uherského generálního štábu s německým vojenským velením nastaly již v roce 1882 po vzniku Trojspolku z berlínského podnětu. Za německý generální štáb se jednání zúčastnil zástupce maršála von Moltke, generál Alfred von Waldersee, z Vídně přijel šéf generálního štábu generál Friedrich von Beck. První střetnutí měla jen informativní ráz, ale již v dalším průběhu přerostla v konkrétní součinnost pro řešení možného konfliktu s Francií a Ruskem. Tyto styky však byly v polovině devadesátých let přerušeny, když náčelníkem německého generálního štábu se stal (1891) generál Alfred von Schlieffen. Von Beck se nemohl ztotožnit se Schlieffenovými operačními závěry společného vedení války proti Rusku, stejně tak jako s jeho přezíravými názory o bojeschopnosti rakousko-uherské armády.

K navázání nových vztahů došlo až v lednu 1909 v souvislosti s balkánskou krizí, vzniklou rakousko-uherskou anexí Bosny a Hercegoviny. Iniciativa vzešla tentokrát z Vídně a i podmínky byly příznivé. Na místech šéfů obou generálních štábů došlo v roce 1906 ke změnám. V Berlíně se jím stal generál Helmuth von Moltke-mladší, ve Vídni generál Franz Conrad von Hötzendorf. Možnost vzniku evropského válečného konfliktu si vynucovala upřesnění vojenských příprav a hlavně nástupních plánů států Trojspolku. Jednání byla častá, prakticky až do vypuknutí první světové války, později i s účastí představitelů italského generálního štábu (s Rumunskem se téměř vůbec nepočítalo vzhledem k jeho nepočetným a technicky zaostávajícím ozbrojeným silám a i jeho zahraniční politice s profrancouzskou tendencí), ale v nejužším slova smyslu pouze mezi generálem von Moltkem-mladším a generálem Conradem a to i se souhlasem jejich panovníků. Vedlo to k zpřesnění nástupních plánů Německa a Rakousko-Uherska.

Conradovi se dostalo německého ubezpečení o pomoci proti Srbsku i v případě zásahu Ruska do vojenského konfliktu. Von Moltke-mladší přislíbil zvýšení počtu německých divizí na východní frontě proti Rusům a Conrad se zase zavázal nést tíhu boje proti Rusku do té doby, než německá vojska ukončí v několika týdnech své vítězné tažení na západní frontě, aby pak mohla po přesunu na východ spolu

s rakousko-uherskými silami, rozhodnout o vítězném zakončení války. Tato ujednání mohl sice generál Conrad považovat pro sebe jako úspěšná, ale přece jen jej nutila řešit i jiný závažný problém, jímž bylo jeho dávné přání vojensky zdeptat Srbsko při současném zasazení svých hlavních sil na haličské frontě proti Rusku. Rakousko-uherská monarchie zrovna neoplývala takovými početnými vojenskými silami, aby na obou frontách, balkánské a ruské, mohla úspěšně působit. Conrad však věřil, že se mu to pečlivě připravenými variantami svého nástupního plánu podaří.

Generál pěchoty a později polní maršál Franz Conrad von Hötzendorf (1852-1925) je bezpochyby význačnou vojenskou osobností konečného období rakousko-uherské říše. Pocházel z důstojnické rodiny a s výtečným prospěchem absolvoval kadetní školu, vojenskou akademii i válečnou školu. Byl stejně schopným štábním důstojníkem a učitelem na válečné škole, jako velitelem. Po úspěšném velení pluku v Opavě převzal jako generálmajor v roce 1899 velení pěší brigády v Terstu a o čtyři roky později, v hodnosti polního podmaršála (generálporučík) se stal velitelem pěší divize v Innsbrucku.

Příznačné jsou u něj vysoké odborné znalosti a pro rakouského důstojníka či generála, nezvyklé pracovní a intelektuální schopnosti. V době svého působení v generálním štábu a na vídeňské válečné škole, napsal celou řadu aktuálních pojednání z teorie soudobé taktiky. Kromě záliby v malířství vynikal i jazykovými schopnostmi. Ovládal bezpečně franštinu i italštinu a dokázal se domluvit téměř ve všech jazycích podunajské monarchie. Ve funkcích velitele vyšších stupňů pečoval nejen o odborný růst podřízeného velitelského sboru, ale dovedl při taktických cvičeních uplatňovat moderní požadavky výcviku vojsk. Po penzionování přestárlého generála von Becka (1830-1920) prosadil jej v roce 1906 arcivévoda František Ferdinand d'Este do čela generálního štábu.

Ve své nové funkci to neměl Conrad lehké, chybělo mu ono politické postavení ve vládě, jímž disponoval, nyní sice již poněkud omezeně, jeho německý kolega. Měl požadavky na zvýšení vojenského rozpočtu k modernizaci armády, prosazoval i preventivní válku se Srbskem a Itálií, ale neuspěl. Stárnoucí císař František Josef I. sice uznával Conradovy vojenské přednosti, ale zásadně odmítal jeho radikální pojetí při řešení všech vojensko-politických problémů. Conrada čekal osamocení boj, protože arcivévoda František Ferdinand, následník trůnu a jeho obhájce, neměl tu potřebnou moc k jeho podpoře. *V roce 1908 byla podle Conradova mínění ztracena vhodná příležitost k válce se Srbskem* (balkánská krize v souvislosti s rakousko-uherskou anexí Bosny a Hercegoviny) a v roce 1911 se dostal do vážného sporu s ministrem zahraničí Aehrenthalem v italské otázce. Itálie v té době vedla válku s Tureckem a Conrad chtěl této příležitosti využít k vojenskému vystoupení proti ní. Bylo mu v tom nejen zabráněno, ale musel dokonce opustit generální štáb; vrátil se tam opět po roce, až po Aehrenthalově smrti.

V průběhu první poloviny první světové války byl Conrad náčelníkem štábu rakousko-uherského vrchního vojenského velitele, jímž byl jmenován arcivévoda Bedřich. Z této funkce řídil v podstatě veškeré operační použití celé rakousko-uherské armády. Nový císař Karel začal záhy po svém nástupu na trůn (21. 11. 1916) vyvíjet různosměrné snahy o záchranu svého dědictví a arcivévoda Bedřich i Conrad mu v tomto mírovém úsilí překáželi. Již po několika měsících se však proje-

vílo, že tyto císařské neobratné snahy se setkaly s nezdarem. Začátkem roku 1917 převzal císař Karel funkci vrchního velitele (arcivévoda Bedřich byl penzionován) a Conrad, povýšený na polního maršála, musel převzít místo velitele italské fronty a jeho předcházející funkci převzal generál von Arz. Conradovo působení na italské frontě v závěru války nebylo již nijak úspěšné a tak na své postavení v červenci 1918 resignoval. Byl převelen do Vídně jako velitel císařských gard. Po ukončení války měl značné obavy, aby nebyl vítěznými mocnostmi souzen za svoji někdejší činnost v prosazování preventivních válek. K tomu však nedošlo a tak se mohl až do své smrti v roce 1925 věnovat psaní svých memoárů, které však nedokončil. V pojetí bývalé rakousko-uherské monarchie je maršálovi Conradovi přisuzována, snad i právem, značná vojenská velikost, vyjádřená dnešním návštěvníkovi vídeňského vojenského musea v „Arsenálu“ zvláštním expozé o jeho osobnosti.

Rakousko-uherský nástupní plán, uskutečněný v roce 1914, řešil v podstatě závazky podunajské monarchie v nastávající válce s Ruskem na haličské frontě, ale i potřebu vojensky se vyrovnat se Srbskem a jeho černošskými spojenci. Mobilizovaná vojska, na rozdíl do Německa, mohla být k bojovým akcím použita poněkud opožděně. K jejich konečnému soustředění ve výchozích prostorech na obou bojištích bylo nutné počítat s dobou nejméně dvou týdnů od vyhlášení všeobecné mobilizace. K uskutečnění plánovaných akcí byla vytvářena následující operační uskupení:

1. **A** (generál jízdy Dankl): 1., 5. a 10. as, 3. jezdecká a 10. pěší divize, sedm dalších samostatných pěších zeměbranceckých a pochodových brigád;
 2. **A** (generál jízdy Böhm-Ermolli): 4., 7., 18. as, 10. jezdecká a 7. pěší divize, 23. zeměbrancecká pěší divize a jedna pochodová pěší brigáda;
 3. **A** (generál jízdy Brudermann): 11. a 14. as, 4. jezdecká a 11. honvédská pěší divize, sedm dalších pěších zeměbranceckých a pochodových brigád;
 4. **A** (generál pěchoty Auffenberg): 2., 6., 9. a 17. as, 6. a 11. jezdecká divize a jedna pěší pochodová brigáda;
 5. **A** (generál pěchoty Frank): 8. a 13. as, čtyři další pěší zeměbrancecké a pochodové brigády;
 6. **A** (polní zbrojmistr Potiorek): 15. 16. as, 40. honvédská pěší divize a jedna pěší zeměbrancecká brigáda, dále pak posádky pevností Arad, Bileča, Kalinovnik, Kotor, Mostar, Stolac a Sarajevo v počtu asi dvaceti pěších praporů;
- armádní skupina generála pěchoty Kövesse:** 3. a 12. as, 1., 8. a 5. honvédská jezdecká a 11. pěší divize, pět dalších pěších zeměbranceckých a pochodových brigád;
- armádní skupina generála jízdy Kummera:** 7. pd, 95. zeměbrancecká pd, 106. zeměbrancecká pd a 100. zeměbrancecká pěší brigáda.

S použitím těchto sil pak generál Conrad zpracoval dvě základní varianty svého nástupního plánu:

- **Variantu B (Fall B)** pro balkánské bojiště proti Srbsku a Černé Hoře ve dvou verzích:

Rakousko-uherský nástup na balkánské frontě (12. srpen 1914)

Obr. 1

● maximální řešila vojenskou konfrontaci omezenou na monarchii, Srbsko a Černou Horu s použitím 2., 5. a 6. A;

● minimální vycházela ze současné války s Ruskem a omezovala rakousko-uherské vojenské síly na balkánské frontě pouze na použití 5. a 6. A.

- **Varianta R (Fall R)** zabezpečovala bojovou činnost proti Rusku na haličské frontě silami 1., 2., 3. a 4. A, včetně armádních skupin generálů Kövesse a Kummera.

Z operačního předurčení armád a armádních skupin postřehneme, že 2. A, plánovaná pro haličské bojiště, mohla být za určitých okolností použita i na srbské frontě (v případě omezené války bez účasti Ruska). Proto 1., 3., 4., 5. a 6. A, včetně obou armádních skupin, označil Conrad jako uskupení A (Staffel A) a 2. A, vzhledem k jejímu variantnímu použití, jako uskupení B (Staffel B).

Do čela rakousko-uherského AOK (Armeeoberkommando) byl předurčen arcivévoda Bedřich (Petr Bezruč jej nazývá krvavým těšínským „markýzem Gero“) a generál Conrad se stal náčelníkem jeho štábu a tím i prakticky rozhodujícím vojenským činitelem. Vojskům na balkánské frontě měl velel polní zbrojmistr Oskar Potiorek, současně i velitel 6. A, podřízený AOK. Pro VS AOK byl předurčen Přemyšl, Potiorkův hlavní stan byl v Sarajevu.

Generálovi Conradovi je možné jistě připsat k dobru i jeho vysoké pracovní úsilí. Kromě uvedených variant proti Rusku a Srbsku měl v roce 1914 připraveny i jiné. Proti Itálii (Fall I) a Rumunsku (Fall Ru), ty však při zahájení první světové války nebyly již aktuální. V tomto případě se nabízí zajímavé srovnání. Francouzský náčelník generálního štábu, generál Joffre, v době, kdy připravoval svůj Plán-17, důsledně dodržoval požadavek své vlády o nutnosti respektovat neutralitu Belgie a i když věděl o možnosti německého pronikání belgickým územím, nepřipravil se ani variantně k tomu, aby této německé hrozbě čelil. Naproti tomu generál Conrad měl připraveny plány proti Itálii a Rumunsku, i když oba státy byly de facto spojenecké, svojí účastí v Trojspolku. Conradovi není tím jistě možné upřít rys značné vojenské prozíravosti, což nic nemění na tom, že ve svých plánech, jak uvidíme, se dopustil řady omylů a chyb.

Při rozpracování svých variant generál Conrad sice nezpochybňoval význam haličského bojiště proti Rusku, kde v souladu s ujednáním s Němci měly působit hlavní rakousko-uherské síly, ale nicméně trval současně na provedení trestné výpravy proti Srbsku a Černé Hoře. Úspěch v Haliči mu měla umožnit dlouhodobá ruská mobilizace (40 dnů) s předstihujícím úderem svých vojsk, na balkánské frontě pak dosažení počáteční převahy sil a prostředků - což se stalo pak výchozí rakousko-uherskou strategickou myšlenkou.

Na haličském bojišti se měly hlavní síly podunajské monarchie (1., 2., 4. A) rozvíjet podél dolního toku řeky San a předstihujícím úderem pronikat ve směru na Lublin a Varšavu (za příznivých podmínek pro Němce se předpokládalo jejich pronikání na Varšavu z Východního Pruska). Část sil (3. A a armádní skupina Kövess) byla určena ke krytí pravého boku hlavního uskupení a k úderu ve směru na Proskurov. Ostrahu prostoru Krakov měla zabezpečit armádní skupina Kummer ve spojení se severně působícím německým armádním sborem generála Woyersche.

Vojeenské operace proti Srbsku podmiňovala stávající státní hranice s ním, vytvářená řekami Drinou, dolní Sávou a od Bělehradu pak Dunajem, který šířkou svého toku mohl být vážnou překážkou jeho násilného přechodu.

Maximální varianta B předpokládala provedení rakousko-uherského hlavního úderu proti Srbsku silami 5. A od řeky Driny na Valjevo. Divize 2. A, rozmístěné severně dolního toku Sávy a Dunaje, se měly svým pravým křídlem připojit k akcím hlavních sil v prostoru Mitrovice a Šabac ve směru na Valjevo a také působit přes Bělehrad do nitra Srbska. Pravokřídelní 6. A byla určena svými hlavními silami (16. as) k proniknutí do Černé Hory, částí (15. as) podpořit úder 5. A proti Srbsku svým zásahem od Višegradu na Valjevo. Provedení sbíhavých úderů mělo vytvořit podmínky k obklíčení hlavního srbského uskupení v prostoru Valjevo a tím i prakticky rozhodnout o průběhu celého tažení. V minimální variantě B (bez účasti 2. A, použité proti Rusku) zůstávaly úkoly 5. a 6. A beze změn; severně dolního toku Sávy a Dunaje se předpokládalo jen přikrytí státní hranice s omezenou demonstrační činností.

S vyhlášením války Srbsku (28. července 1914) se generál Conrad dostal do nepříjemné situace. Jsa ujistěn ministrem zahraničních věcí, hrabětem Berchtoldem, že k válce s Ruskem v nejbližší době nedojde, rozhodl se realizovat proti Srbsku a Černé Hoře svoji připravenou maximální variantu B. Ale již za týden (5. srpna 1914) byla podunajská monarchie ve válečném stavu s Ruskem. Bylo to v době, kdy mobilizované divize 2. A zahájily železniční přesuny do východích prostorů severně dolního toku Sávy a Dunaje. Pro Conrada to byla nezáviděníhodná skutečnost, když si svůj omyl uvědomil. Již 6. srpna 1914 vyrozuměl velitele balkánského bojiště, generála Potiorka, o nutnosti přemáněvovat 2. A na haličské bojiště. Aby se zabránilo chaosu v železniční přepravě, bylo to možné uskutečnit až po 11. srpnu, po vyložení sil 2. A na balkánské frontě. Generál Potiorek sice dosáhl toho, aby zde 7. a 29. pd (skupina generála Tersztyanského) zůstaly k provedení úderu z prostoru Šabac, nemilé však bylo, když zbývající divize 2. A dorazily do Haliče až koncem srpna a začátkem září, aniž by již mohly ovlivnit všeobecný ústup rakousko-uherských vojsk.

Na haličské frontě zahájilo po 22. srpnu 1914 hlavní císařské uskupení (1. a 4. A) útočné akce ve směru na Lublin. Předstihující úder mu skutečně umožnil v krátké době proniknout 30 až 60 km do hloubky ruského území, včetně úspěchu v bitvách u Krasniku a Komarowa. Pravokřídelní 3A se skupinou generála Kövesse vyrazily na proskurovském směru poněkud opožděně, ale ještě před dosažením státní hranice byl jejich postup zastaven přicházejícími ruskými armádami (3. a 8. A). Začátkem září se na bojišti, zvláště v prostoru Lublin, začaly objevovat postupně mobilizované ruské síly, změnivší stávající poměr sil postupně v neprospěch vojsk podunajské monarchie. Navíc začalo ruské vrchní velení využívat odkrytých boků a vzniklých mezer v sestavě protivníka, takže Conradovi nezbylo, než nařídít ústup svých vojsk. I přes různá a aktivní Conradova opatření ovládli Rusové do konce září 1914 karpatské hřebeny (některé čelní jednotky dosáhly Chustu a Mukačeva a stanuli před Krakovem).

Na balkánské frontě zahájily rakousko-uherské síly 12. srpna 1914 útočné akce násilným přechodem Driny (5. A) a dolní Sávy (skupina generála Tersztyanského), současně i s úderem proti Černé Hoře (části 6. A). Jejich malé počáteční útočné

Rakousko-uherský nástup na haličském bojišti (22. srpen 1914)

Obr. 2

Legenda:

- AOK (Armee Oberkommando) - hlavní stan rakousko-uherského vrchního vojenského velení,
- Železniční transporty hlavních sil 2. A z balkánské fronty směřovaly do prostoru jižně LVOVA (v podstatě severně karpatských vrchů), kde byly v průběhu 23. 8. až 9. 9. 1914 vykládány.

tempo na srbském bojišti způsoboval zdlouhavý násilný přechod obou pohraničních řek i odpor srbských vojsk krytu státní hranice. V prvních sedmi dnech pronikla císařská vojska několik desítek kilometrů na srbské území, menšího úspěchu dosáhla na černoohorské státní hranici. V té době srbské vrchní velení, očekávající hlavní úder nepřitele od Bělehradu, přesunulo odtud postupně své hlavní síly na ohrožený severozápadní směr. K 19. srpnu 1914 byly Potiorekovy divize ve svém postupu zastaveny a již následujícího dne přešli Srbové do útočné činnosti. Potiorek však nedisponoval již žádnými zálohami, jimiž by mohl nepříznivé situaci čelit a rozhodl proto o všeobecném ústupu. V průběhu 21. až 24. srpna vyklidila vojska rakousko-uherské monarchie s velkými ztrátami srbské a černoohorské území.

Generál Potiorek se na podzim 1914 ještě jednou pokusil o úspěch na balkánské frontě. Zmocnil se do začátku prosince značné části severozápadního Srbska, včetně Bělehradu, když mu srbský vojvoda Putnik svým nečekaným protiúderem způsobil nové nemilé překvapení. V polovině prosince 1914 byly císařské divize opět donuceny opustit Srbsko a generál Potiorek byl penzionován. K pokoření Srbska a Černé Hory došlo až o rok později s vydatnou německou a bulharskou pomocí.

Krátce vylíčený průběh počátečních operací na haličském i balkánském bojišti po zahájení první světové války potvrzuje, že **plány generála Conrada vzaly za své po prvních deseti až čtrnácti dnech od zahájení bojových akcí.** I u něj se projevilo předpokládání o krátkodobosti nastávající války jako chybné, zejména proti Srbsku a Černé Hoře. Snad by to nepředstavovalo tak závažnou katastrofu, když v tomto směru nebyly u nikoho v Evropě nástupní plány reálnější. *Nepříznivé však bylo, že se nepředpokládalo se zvratem v plánovaných útočných akcích a tím i s nutností kritickou situaci eliminovat, například vytvořenými zálohami,* což bylo velkou předností, včetně nevšední akceschopnosti, francouzského vrchního velitele generála Joffrea. V tomto směru však generál Conrad zklamal, k projevované aktivitě mu chyběly účinné prostředky.

Rakousko-uherský a stejně tak i německý nástupní plán měly ve vínku působivou skutečnost, již byla jejich předcházející vzájemná koordinace. To bylo na tu dobu významnou předností, o níž se doslova mohlo generálním štábům dohodových mocností jen snít. Překvapuje promyšlené rozdělení úkolů armád obou císařství pro nastávající západní i východní frontu, stejně tak jako *pochybná německá představa o dosažení vítězství nad Francií v šesti týdnech s následujícím přesunem německých vojsk na východ,* kde pak mělo být o celé válce v Evropě rozhodnuto. To však bylo základní motivací obou nástupních plánů a také nebezpečným rizikem v případě, jestliže se Němcům v krátké době úspěch na západní frontě nepodaří. **Němci však utrpěli v září 1914 porážku na Marne a spolu s Rakousko-Uherskem, později i s Tureckem a Bulharskem, jim bylo nutno dlouhodobě bojovat proti početně, ekonomicky a morálně silnějším dohodovým mocnostem, čímž ztratili počáteční vojenskou převahu a tím i naději na pozdější vítězství.** Vnitřní slabost podunajské monarchie a její nedostatečnost k vedení takovéto války se projevila již po prvních dvou letech a proto jsou snadno pochopitelné snahy nového a ne příliš zdatného císaře Karla I., když záhy po svém nástupu na trůn (21. 11. 1916) hledal možnosti k záchraně monarchie tajnými mírovými jednáními.

V plánování nastávající války bylo pro generála Conrada, stejně tak jako pro německý generální štáb, nutné řešit problém vedení války na dvou frontách - haličské a balkánské - což není tou nejpriznivější skutečností, s jakou se může kterýkoliv vrchní velitel setkat. Již v první polovině 19. století se touto otázkou zabýval francouzský teoretik v ruských službách, generál Henry Jomini (1779-1869) a stanovil řadu zásad k dosažení úspěchu i za této situace. V podstatě se může uspět tehdy, máme-li převahu sil a prostředků na obou válčících. Jinak se musíme uchýlit k tomu, abychom proti jednomu z protivníků dosáhli vítězství získanou převahou, zatímco druhého poutáme omezenými prostředky a obracíme se proti němu se vším důrazem až po porážce toho prvního. Omezili jsme se pouze na podstatu celé věci, protože těch možných variant je více.

Generál Conrad se sice zavázal nést tíhu bojové činnosti v počátečním období války proti Rusku, ale nadále setrval ve svých představách o nutnosti úspěšné testné výpravy k zdeptání Srbska i při skutečnosti, kdy se mu nedostávalo dostatek sil a prostředků k získání potřebné převahy na obou bojištích. Domníval se, že k vyřešení dané situace budou postačovat na haličské frontě síly 1., 2., 3. a 4. A spolu s armádními skupinami generálů Kövesse a Kummera v počtu 42 pěších, 9 jezdeckých divizí a asi 24 samostatných pěších brigád - v souhrnu asi 50 pěších a 9 jezdeckých divizí. Na balkánském frontě pak při maximální variantě B uskupení 2., 5. a 6. A s 15 pěšími a 1 jezdeckou divizí, včetně asi 10 samostatných pěších brigád, představujících sílu asi 18 pěších a 1 jezdecké divize. V uváděné kalkulaci nelze plně srovnávat divize rakousko-uherské s ruskými a srbskými (v černohorské armádě divizní stupeň organizace neexistoval), lišícími se svými počty i organickou výzbrojí. V podstatě lze však říci, že mezi rakousko-uherskými a ruskými divizemi nebylo zásadního rozdílu, srbské divize byly však početně slabší a se značně menším počtem organického dělostřelectva a kulometů.

Za dané situace mohl Conrad při prvním střetnutí na haličském bojišti kalkulovat s poměrně menšími ruskými silami (koncem srpna 1914 zde bylo 38 pěších a 14 jezdeckých divizí), stejně tak i se srbskými a černohorskými (v polovině srpna 1914 dosáhly počtu 12 až 13 pěších a 1 jezdecké divize). V žádném případě to však nenaznačovalo dosažení naprosté převahy alespoň na jednom z válčících.

To všechno se ale změnilo při zahájení války Conradovým chybným manévrováním silami 2. A. Pro haličskou frontu znamenala nepřítomnost 2. A úbytek 6 pěších a 1 jezdecké divize, nemluvě o několika samostatných pěších brigádách; na balkánském bojišti se snížil počet rakousko-uherských sil o 4 pěší, 1 jezdeckou divizi a několik samostatných brigád. Tím vším se vzájemné poměry sil na obou bojištích začaly poněkud vyrovnávat a pokud Conrad dosáhl počátečního úspěchu v Haliči ve směru na Lublin, pak jen díky svému předstihujícímu úderu.

Začátkem září, zasazením hlavních sil 2. A a německého armádního sboru generála Woyersche, dosáhlo rakousko-uherské AOK na ruské frontě sice počtu asi 50 pěších, 9 jezdeckých divizí, ale to již zde Rusové přísunutím dalších mobilizovaných svazků disponovali 56 pěšími a 20 jezdeckými divizemi s dalším jejich možným nárůstem, zatímco možnosti podunajské monarchie byly v tomto směru prozatím vyčerpány. Srbské území bylo v této době již vyklizeno a v Haliči čekal Conrada velký ústup ke Karpatům a Krakovu. Při nedostatku potřebné všeobecné převahy

na obou bojištích a podstatné nezvýhodnění jednoho z nich mohlo vést pouze k všeobecnému neúspěchu.

Plán útočné operace proti Srbsku nepostrádal logické úvahy. Soustředěné údery se vyhnuly těžko překonatelnému toku Dunaje a předpokládaly obklíčení hlavních sil nepřítele v severozápadní části jeho země. I zde se však generálovi Potiorkovi nedostávalo potřebné převahy sil a prostředků - zvláště po absenci většiny divizí 2. A - k dosažení úspěchu proti Srbům a současně i Černohorcům. I v tomto případě bylo zřejmě nutné černoohorskou státní hranici pouze přikrývat a proti Srbsku zasadit převážnou většinu vojsk. Síly 5. a 6. A (od této armády pouze jedna pěší divize) a skupina generála Tersztyanského o celkovém počtu asi 9 až 10 pěších divizí sotva skýtaly naději k vítěznému prosazení se proti postupně zasazovaným srbským 9 pěším a jedné jezdecké divizi. Také se zdá být v tomto smyslu neopodstatněné zaměstnávat převážnou většinu sil 6 A (3 pěší divize a 5 samostatných pěších brigád) proti Černohorcům (20 až 25 tisíc mužů) a srbském uskupení (pěší divize), bojujícímu poblíž černoohorské státní hranice.

Zcela postřehnutelné nedostatky jsou v Conradových plánovaných útočných operacích na východní frontě. Zvolený směr hlavního úderného uskupení na Lublin (1., 4. a zřejmě i 2. A) má své opodstatnění, nemluvě o možnosti německého vstředního úderu z východních Prus ve směru na Varšavu, s nímž však Němci příliš nepočítali. Rakousko-uherské hlavní uskupení bylo také koncem srpna 1914 při zahájení útočných akcí oslabeno nepřítomností sil 2. A. V rozporu s ústřední myšlenkou plánu, kdy hlavní uskupení je směřováno na sever (Lublin), je však nelogické použití druhého uskupení (3. A a armádní skupina generála Kövessse) východním směrem (Proskurov), čímž se obě skupiny musely naprosto operačně osamostatnit. Pramenily pak z toho pozdější nepřijemné následky:

- Celá operačně-strategická sestava vojsk svým rozdělením na dvě části ztratila svoji kompaktnost i společnou údernou sílu jako předpoklad úspěchu.

- Právě uskupení nemělo podmínky k zabezpečování boku hlavních sil, tak jak to bylo jeho úkolem.

- Současným postupem vpřed na rozdílných směrech musela mezi oběma uskupeními nutně vznikat ničím nekrytá mezera, již pak mohli Rusové využít k pronikání do jejich boků a týlu, izolovat je, obklíčovat a postupně ničit.

Ruské velení Jihozápadního frontu (generál Nikolaj Judovič Ivanov) těchto slabin v září 1914 úspěšně využívalo. Jen dosahované malé útočné tempo a nedůsledné pronásledování, zapříčiněné nedostatky v systému velení a materiálního zabezpečení ruských vojsk, umožnilo generálovi Conradovi uskutečnit všeobecný ústup rakousko-uherských divizí, byť i za cenu velkých ztrát.

Je až překvapivé, kolika závažných operačních chyb se jinak zdatný Conrad ve svých plánech dopustil. Vedle jiných příčin vedly pak ve svých důsledcích k počátečním porážkám na Balkáně i proti Rusku a také k nepřijemnému poznání, že bez německé pomoci podunajská monarchie ve válce vojensky neobstojí. Počínaje rokem 1915 Němci prosadili své vrchní velení na východním i balkánském bojišti, čemuž se Conrad, ač nerad, musel podřídít. Německo tím postupně začalo získávat svůj rozhodující politický i vojenský vliv v rámci trojspolkové koalice, nazývajících se po přechodu Itálie na stranu Dohody (1915) ústředními mocnostmi.

O OBRANNÉM PRŮMYSLU

Redakčně zpracovaný a upravený článek plukovníka Ryszarda Dziedzice z Myśli Wojskowe 2/93 si dovoluujeme předložit svým čtenářům, neboť otázky obranného, respektive zbrojního průmyslu, jsou i v našem státě stále aktuální.

Jedním z nejdůležitějších prvků, které rozhodují o obranných možnostech státu je výzbroj a technika umožňující uskutečňovat obranné úkoly. V souladu s politickými předpoklady má obranyschopnost státu všeobecný charakter, což znamená, že úkol zabezpečení obrany spočívá na všech obyvatelích. Takovéto posuzování obrany má úzkou souvislost s ohrožením, přesto však základní povinnosti v této oblasti plní vedení resortu národní obrany a ozbrojené síly. Resort národní obrany zodpovídá za přípravu státu k obraně, přičemž se musí řídit jak potřebami, tak i ekonomickými možnostmi. Vykonává rozdělení vojenského rozpočtu na oblast zbrojení, zvláště stanoví požadavky na oblast výzbroje, uskutečňuje výběr výrobce ať již domácího nebo zahraničního.

Výrobce (prodejce) lze zvolit v libovolné etapě výrobního procesu, například tak, že:

- je možné se účastnit na výrobě prototypu technologickou etapovou a cenově náročnou kontrolou;
- jsou předkládány při výrobním procesu návrhy technologických změn výrobku;
- je uskutečňován výběr hotových výrobků z předkládaných návrhů.

To je výjimečně složitá otázka, jejíž řešení vyžaduje zohlednit zájmy a možnosti národního hospodářství i zabezpečení jeho bezpečnosti. Je také nezbytné rozhodnout, co vyrábět v tuzemsku, co dovážet, jaké oblasti považovat za provádě, jak rozvíjet vědeckovýzkumnou základnu.

Přijetí rozhodnutí k řešení se uskutečňuje nikoli na základě přesných údajů, ale pouze hodnotových hodnocení a prognóz ohrožení, hospodářského rozvoje a finančních možností státu, strategie obrany, rozvoje techniky atd. Důsledkem těchto hodnocení jsou rozhodnutí, v nichž jde o rozvoj úseku obrany. Například v meziválečném období byl v Polsku vybudován zcela od základu obranný průmysl v Ústřední průmyslové oblasti (LOP) v prvním pořadí důležitosti.

Také pokrok dosahovaný v mnoha oblastech je stimulován vojenskými potřebami.

Ve Spojených státech amerických jsou vypracována podrobná hlášení, která vytyčují směry rozvoje obranyschopnosti státu. V těchto hlášeních jsou hierarchicky seřazeny ty oblasti vědy a techniky, které jsou významné dle důležitosti pro obranyschopnost USA. Pokud jsou vzaty v úvahu rysy, kterými se má vyznačovat výzbroj, rozdělují se do tří skupin, a to: odstrašující, vojenské, ekonomické. Každá skupina obsahuje soubor podrobných operačních, kvalitativních a kvantitativních požadavků. Na základě analýzy těchto rysů bylo učiněno **rozdělení oblastí vědy a techniky, které mají vliv na stav obranyschopnosti státu**, na oblasti nejvyššího prvořadého zájmu, které jsou podpůrné i v rozvoji.

Toto rozdělení vzniklo v úzkém spojení s požadavky hospodářského rozvoje státu a exportními možnostmi.

Tyto otázky zaujímají v politice Spojených států amerických důležité postavení. Jedním z cílů plánu restrukturalizace ozbrojených sil USA, tak jak byly navrhovány senátorem Al Gorem (současným viceprezidentem USA), je posílení těch prvků, jejichž zásluhou jsou ozbrojené síly Spojených států amerických nejlepší na světě. Těmito prvky je vysoká kvalifikovanost vojenského personálu a technická převaha výzbroje.

V rozhovoru poskytnutém časopisu Defense News (26. 10. 1992) současný prezident Spojených států amerických (tehdy senátor) Bill Clinton poukazyval na důležitost průmyslové obranné základny jako jednoho z činitelů národní bezpečnosti. *To neznamená mít a vydržovat nezbytně každou výrobní linku a veškeré možné laboratoře, ale zachovat si odpovídající výrobní možnosti*, které jsou z bezpečnostního hlediska nepostradatelné.

Průmyslová obranná strategie dle B. Clintona musí obsahovat pět základních prvků:

1. Modernizaci ozbrojených sil a objednávky obranných systémů, které jsou nepostradatelné pro zajištění bezpečnosti Spojených států amerických. To vyžaduje se zaměřit na program zvýšení pohyblivosti vojsk, včetně výroby letounu C-17 k uskutečňování strategických přesunů, letounu V-22 s kolmým startem i přistáním, stíhacího letounu F-22 a dalších zbraní nové generace.

2. Přizpůsobení průmyslové základny obranným potřebám, vytyčení směrů a hledání možností výroby takových výrobků, které budou vytvářet základ rozvoje výzbroje. Zvláštní pozornost je třeba zaměřit na výrobky, které nemají v civilním hospodářství obdoby (motory do ponorek, tanky, hlavně děl atd.).

3. Stanovení priorit výzkumných a vývojových prací, které umožní získat moderní technologie k obrannému použití.

4. Vytvoření relací mezi Pentagonem a průmyslem: moderní zákazník - moderní prodejce. To vyžaduje snížit zbytečný, zbyrokratizovaný nákupní aparát, podpořit technologie dvojnásobného (podvojného) použití (mírového a obranného), zvýšit společné nákupy pro všechny druhy ozbrojených sil, vyloučit procedury, které oddělují obranné záležitosti od obchodu. Například nepotřebná příliš podrobná vojenská pravidla.

5. Příspěvek ekonomiky Spojených států amerických světové soutěži 21. století. Proto je nezbytné pomáhat firmám, které vyrábějí obrannou techniku, i jejich zaměstnancům, aby se přizpůsobily trhům, využít k tomu prostředky, které byly uspořeny na obranných výdajích. Tyto úspory by také měly být určeny na uskutečňování nových programů rozvoje infrastruktury (rychlodráhy, síť národní informace, technologie k ochraně prostředí). Dle názorů Billa Clintona, musí být ozbrojené síly USA nejlépe vycvičené, nejlépe vybavené a mít nejlepší zabezpečení na světě - v souladu s názorem, že o vítězství v poli rozhodují laboratoře s odborníky nejvyšší kvality, zbrojní továrny a ozbrojené síly.

V uvedeném interview poukazuje B. Clinton na novou politickou situaci ve světě v souvislosti s pádem komunismu ve východní Evropě a rozpadem Sovětského svazu. Myšlenky svobody, demokracie, nezávislosti a práv člověka zvítězily nad totalitou a diktaturou ve většině komunistických zemí. Byla ukončena éra studené války, a proto je nezbytné přehodnotit úlohu a velikost amerických ozbrojených sil i odpovědnost osob, které zastávají nejdůležitější státní funkce. Prezident stanoví druhy ohrožení bezpečnosti, definuje úkol ozbrojených sil, které mají za cíl odrazit nebezpečí, odpovídá za vytvoření podmínek pro přípravu ozbrojených sil: výcvik, technologické a zpravodajské zabezpečení.

Není nejdůležitější, oč se sníží vojenský rozpočet, ale k jakým ohrožením národní bezpečnosti může v příštích letech dojít a jaké ozbrojené síly budou nezbytné k odrazení těchto nebezpečí.

Je nezbytné systematicky uskutečňovat hodnocení nebezpečí, která by mohla ohrozit zájmy státu a vyžadovaly by si použití síly. K takovým nebezpečím B. Clinton počítá:

- ohrožení ze strany republik bývalého Sovětského svazu,
- rozšiřování zbraní hromadného ničení,
- historická napětí v různých oblastech, zvláště na Korejském poloostrově a Středním východě,
- nebezpečí teroristických útoků,
- nárůst spektra střetů etnického, fundamentalistického a separatistického charakteru.

V souvislosti s těmito novými ohroženími navrhl Al Gore pětiletý plán pro resort obrany, který umožní restrukturalizaci amerických ozbrojených sil. Cíle tohoto plánu vyjádřil takto:

- v rámci přetváření charakteru NATO je nezbytné přetvořit konvenční síly USA obranně zaměřené proti sovětské invazi do západní Evropy na sílu, která je schopna zabezpečit obranu životně důležitých amerických zájmů;

- posílit dva faktory, které způsobují, že ozbrojené síly Spojených států amerických jsou nejlepší na světě, a to: vysokou kvalifikaci vojenského personálu a neoddiskutovatelnou převahu technologie výzbroje;

- dokončit změnu politiky vůči jaderným zbraním, působit proti narůstajícímu rozšiřování jaderných zbraní a nedocenění ohrožení hromadného útoku ze strany bývalého Sovětského svazu.

- Uvedené názory přesvědčivě svědčí o té roli, kterou má v oblasti obranyschopnosti průmysl. „Nelze plně americké zkušenosti přenést do polských podmínek,“ říká autor, „ale propojení výsledků bojové činnosti s výzkumnými laboratoři a obranným průmyslem si zaslouží pozornost.“

Hlavním zdrojem vybavení ozbrojených sil musí být vlastní zbrojní průmysl. Nelze totiž vždy spoléhat výhradně na nákup ze zahraničí a na těchto předpokladech stavět celou kostru obrany.

Změny, k nimž dochází v polském (ale i našem) hospodářství, vyžadují novou politiku také v oblasti zbrojení. Měla by spočívat v tom, že **obránné úkoly vytyčují směry rozvoje obranného průmyslu**. Ozbrojené síly musí mít možnost uzavírat svolně smlouvy s výrobci dle zásad volného trhu a konkurence.

Bylo by však vhodné co nejrychleji přijmout za své některé myšlenky amerických politiků majících vztah k:

- přizpůsobení zbrojní výroby potřebám, které vycházejí z obranných úkolů;
- stanovení směrů vědeckovýzkumných prací a usměrnění těch, které cílí ke zdokonalování zbrojního průmyslu;
- stanovení vzájemného poměru mezi zbrojním průmyslem a odběrateli jeho výrobků (především resortem obrany) dle ekonomických zásad.

V této oblasti byl již v Polsku učiněn krok vpřed. Byla vyhotovena „Zpráva o stavu polského obranného průmyslu a možnostech jeho restrukturalizace“. Ve zprávě byly stanoveny podmínky, dle nichž je možné dohodnout výši objednávek výrobků zbrojního průmyslu, zvláště finanční rozpočet státu na nejbližší roky, omezení daná vídeňskými jednáními, výsledky výzkumu poptávky na trhu po jednotlivých výrobcích. Také byly stanoveny druhy používaných technologií (odpovídajících obranným úkolům) a velké množství podniků (asi třicet), které mají rozhodující význam pro obranyschopnost Polska.

Výzkum obranného průmyslu umožnil stanovit následující zjištění, jež mají platnost pro podniky v tomto průmyslovém odvětví:

- dobré technické vybavení podniků s vysokými technickými standardy,
- u většiny podniků chybí vhodné struktury a marketinkoví odborníci,
- slabé informační systémy vedoucích, s výjimkou údajů o výrobě,
- nejednotné finanční podmínky,
- většina zkoumaných podniků zahájila uspořádání právních otázek, především majetkoprávních.

Autoři zprávy uvádějí a zdůrazňují účelnost i nezbytnost uskutečnit restrukturalizaci a financování obranného průmyslu, upozorňují na následující podmínky:

- **politické**, které spočívají v tom, že v nejbližší době nedojde k zásadním politickým změnám, ani ke změnám v současném rozložení sil, v souvislosti s tím nebude přerušena proces přizpůsobování se podniků potřebám trhu náhlým požadavkem zavést metody přímého řízení tohoto sektoru;

- **vojenské**, chápané jako požadovaná úroveň obranných záloh, jež je funkcí změn v mezinárodní politice a přijaté strategii obrany;

- **ekonomicko-finanční**, spočívající v zabezpečení prostředků k průběžnému plnění úkolů, které plní ozbrojené síly a na uskutečňování restrukturalizačních plánů jednotlivých podniků.

V závislosti na těchto podmínkách jsou vyhotoveny tři podrobné verze restrukturalizačních činností:

- nulová verze - žádná činnost,
- minimální verze - zahájení omezené činnosti,
- verze komplexní činnosti - vytváření holdingových společností a uskutečnění restrukturalizace podniků, které do nich náležejí.

Druhá a třetí verze předpokládá privatizaci podniků jakožto důsledek strukturálních změn, které byly přijaty v těchto podnicích. Politiku těchto podniků by utvářel stát, který by účastí ve společnostech stahoval z trhu volný kapitál.

Zpráva o stavu obranného průmyslu se může stát základem pro zahájení restrukturalizačních opatření v této obranné oblasti.

Uvedené názory hlavních politiků supervelmocí, včetně historických zkušeností jsou dle názoru autora dostatečnými argumenty podporujícími myšlenku uskutečnění změn v obranném průmyslu.

-JM-

Plukovník Ing. Egon Kratochvíl

AFCEA

Aktivita a plány České pobočky

Česká pobočka AFCEA (Armed Forces Communication and Electronics Association) zahájila bezprostředně po svém mezinárodním uznání a následné registraci Ministerstvem vnitra ČR konkrétní realizaci svého programového prohlášení, zveřejněného v září 1993 (viz VR č. 9/93). Vzhledem k tomu, že uskutečňování většiny bodů programového prohlášení vyznívá ve prospěch armády, považujeme za užitečné informovat širší vojenskou veřejnost jak o akcích již provedených, tak i o akcích, plánovaných na první pololetí t. r. Je určitou zvláštností, že česká pobočka se představila mezinárodní veřejnosti dříve než veřejnosti domácí. Ve dnech 27. až 29. října 1993 se totiž v Bruselu konalo pravidelné, v pořadí již 14. sympozium spojené s výstavou, organizované vedením

evropského centra asociace. Generální ředitel AFCEA Europe pozval na toto sympozium rovněž tři představitele České pobočky AFCEA.

Sympozium i výstava se konaly pod heslem „Interoperabilita prostřednictvím otevřených systémů - technologická výzva“.

V rámci sympozia byly diskutovány tyto problémové okruhy:

- operační požadavky okolí na otevřené systémy;
- standardy podporující návrh a zavádění otevřených systémů;
- aplikace zobrazovacích systémů;
- realizace požadavků na funkcionalitu přenosů v sítích pomocí otevřených systémů;
- promítnutí konceptu otevřených systémů do požadavků NATO na velení a řízení.

O významu sympozia svědčí mj. i jeho návštěvnost. Akce se zúčastnilo 290 registrovaných účastníků z 15 zemí. Z tohoto počtu bylo 49 % zástupců soukromých firem, 25 % představitelů štábů a organizací NATO, 20 % zástupců vládních a vojenských organizací mimo NATO a 6 % funkcionářů AFCEA.

Součástí sympozia bylo rovněž setkání regionálních viceprezidentů a prezidentů evropských poboček. V současné době pracuje v Evropě 29 poboček o celkovém počtu více než 4500 členů. Proti loňskému roku zanikla pobočka ve východní Anglii a tři nové vznikly (česká, bulharská a islandská). Přijetí české pobočky do „rodiny“ evropských poboček bylo velice srdečné. Pozornost vzbudilo Programové prohlášení České pobočky AFCEA, které bylo vydáno v anglickém překladu tiskem a rozšířeno mezi účastníky sympozia. Představitelé České pobočky byli během jednání nejednou ubezpečeni o podpoře a pomoci ze strany evropských poboček i evropského centra. Sborník, nesporně zajímavých a pro nás i užitečných přednášek pronesených na sympoziu, bude distribuován dodatečně a po jeho obdržení bude zpřístupněn za účelem studia.

České veřejnosti se pobočka představila poprvé 16. 12. 1993 seminářem, pořádaným společně se sponzorem akce, společností Tesla Telekomunikace s. r. o., na téma: „Český průmysl a elektronická zařízení a komunikační prostředky pro armádu a státní správu“.

Cílem semináře, nad kterým převzal záštitu ředitel Hlavního úřadu materiálně technického zabezpečení MO, bylo seznámit účastníky s hlavními záměry českého průmyslu v oblasti modernizace elektronických zařízení a komunikačních prostředků, využitelných v AČR a ve státní správě. Kromě toho byl seminář využit rovněž k prezentaci názorů vojenských odborníků na potenciální potřeby naší armády v oblasti elektronických a telekomunikačních zařízení v období nadcházející transformace AČR.

Projednávanou problematiku uvedl zástupce Ministerstva průmyslu a obchodu ČR Ing. Jarabica. Za armádu vystoupili náčelník odboru spojovacího vojska GŠ plk. gšt. Ing. Rýc, náčelník VTÚ 060, plk. Ing. Staněk a zástupce VTÚ 030. Názory a náměty představitelů českého elektronického a telekomunikačního průmyslu tlumočili Ing. Říčař, Ing. Šelep (Tesla Telekomunikace), Ing. Barák (HTT Tesla Pardubice) a Ing. Konečný (Tesla Hloubětín).

Semináře se zúčastnilo celkem 82 osob, z toho 30 příslušníků AČR.

Pro první polovinu roku 1994 připravila Česká pobočka AFCEA čtyři významné akce. Semináře o vzdělávání, o informatizaci v resortu MO a ve státní správě a mezinárodní konferenci věnovanou významu a důsledkům invaze Spojenců do Evropy, jejíž 50. výročí si letos připomeneme.

Seminář, věnovaný problematice **vzdělávání a rekvalifikace** proběhl pod záštitou rektora Vysoké školy ekonomické 25. ledna.

První část semináře uvedl ředitel personálního odboru MO, Ing. V. Cuhra, informací o průběhu rekvalifikace v AČR. Referát Ing. J. Sovy (ECOS) pojednával o organizaci a racionálních metodách používaných při rekvalifikaci. O možnostech umísťování rekvalifikovaných bývalých příslušníků armády v civilním sektoru hovořil PhDr. B. Holub.

Jádrum semináře byla jeho druhá část, ve které se formou panelové diskuse řešily aktuální otázky, spojené s možností vysokých škol, **působit ve vzdělávacím procesu na vytváření a posilování pozitivního vztahu studentů k vlastenectví a k případné obraně vlasti.**

Česká pobočka AFCEA se hodlá na **posilování pozitivního vztahu studentů a vědeckovýzkumných pracovníků k armádě a k obraně vlasti přímo a aktivně podílet.** Za tím účelem vyhlásila soutěž o nejlepší diplomovou, doktorskou popř. jinou vědeckou či výzkumnou práci z oblasti systémů C3I. Zasláné práce budou jednou ročně posouzeny odbornou porotou. Autoři tří nejlepších prací budou jednak odměněni, jednak přihlášení do evropského, popř. světového kola obdobných soutěží, organizovaných AFCEA. Pobočka chce působit také na to, aby se zvýšil počet diplomových prací, zabývajících se problematikou systémů C3I.

Dvě významné akce pobočka připravila na březen a duben. 23. března se konal, pod záštitou náčelníka GŠ AČR celodenní seminář, zabývajících se stěžejními otázkami **informatizace resortu MO.** Byl určen jednak pro armádní odbornou veřejnost, jednak pro pracovníky civilních organizací, které spolupracují, popř. hodlají spolupracovat s armádou na poli informatizace.

Cílem semináře bylo:

- seznámit účastníky se záměrem rozvoje informatizace ve správní části resortu MO i v AČR,
- definovat základní podmínky pro dosažení interoperability AČR s armádami NATO v oblasti C4I systémů,
- získat poznatky o standardech závazných pro členské armády NATO v oblasti informatizace a o metodologii projektování, používané v NATO,
- umožnit představitelům podniků vyjádřit své názory na jejich účast při informatizaci AČR,
- spojit konání semináře s výstavkou (předváděním) techniky, programových produktů či informačních technologií přispívajících k informatizaci AČR.

K aktivní účasti na přednáškách byli pozváni specialisté z agentury pro komunikaci a informační systémy NATO-NACISA.

Obdobný seminář, týkající se **automatizace základních prvků informačního systému státní správy,** pořádaný ve spolupráci s ministerstvy hospodářství a vnitra, připravuje pobočka na duben.

Na červen t. r. připadá významné výročí - 50 let od invaze spojeneckých vojsk na evropský kontinent, které se aktivně zúčastnily i čs. ozbrojené síly, dislokované ve Velké Británii. Česká pobočka AFCEA hodlá společně s MO a Ústavem pro zahraniční vztahy připomenout české veřejnosti tuto událost uspořádáním **mezinárodní konference** pod heslem „*Partnerství pro mír tehdy i dnes*“. Cílem konference je zhodnotit z vojenského, historického i politického hlediska význam invaze, včetně důsledků, které z ní vyplývají pro současnou politiku ČR a její armádu. Konference by se měla rovněž věnovat konkrétním otázkám, které jsou spojeny s rozvojem systémů C4I v souvislosti s přijatým projektem „*Partnerství pro mír*“. Na konferenci bude navazovat široký výběr doprovodných programů pro odbornou i širokou veřejnost.

Na druhou polovinu roku se připravuje řada akcí, umožňující předním hardwarovým i softwarovým firmám prezentaci svých produktů, použitelných v armádě a ve státní správě.

Kromě uvedených akcí se začíná při České pobočce AFCEA konstituovat pracovní skupina, zaměřená na problematiku *ochrany informací v počítačových systémech*.

Cílem této skupiny je:

- ▲ shromažďovat informace o způsobech zabezpečení informačních systémů;
- ▲ doporučovat vhodné technologie ochrany informací pro jednotlivé typy aplikací, popř. testovat a ověřovat nové, v praxi dosud nerozšířené metody;
- ▲ školit auditory a správce informačních systémů v oblasti ochrany dat;
- ▲ poskytovat odborné podklady pro legislativu v oblasti ochrany informací.

Závěrem ještě několik slov pro čtenáře, které dosavadní činnost pobočky včetně plánovaných akcí natolik zaujala, že by se chtěli na práci pobočky aktivně podílet.

Členství v české pobočce je otevřeno všem osobám a organizacím, které souhlasí s cíli a stanovami AFCEA International a české pobočky, zaplatí členské příspěvky a jsou ochotny se aktivně zapojit do její činnosti. Vedení pobočky uvítá ve svých řadách vojáky z povolání i občanské pracovníky, kteří mají o problematiku projednávanou v AFCEA zájem, chtějí si rozšířit svůj obzor v oblasti elektroniky a informace, popř. navázat kontakty s osobami z armády či civilního sektoru, majícími obdobné zájmy.

Členové pobočky jsou automaticky zváni na všechny akce pobočky a každý měsíc je jim doručován časopis asociace SIGNAL, který je považován za jedno z nejprestižnějších světových periodik v oblasti systémů C4I. Roční členský příspěvek činí 750 Kč. Formulář členské přihlášky lze získat u autora článku. V současné době má Česká pobočka AFCEA více jak 80 členů.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

geopolitické postavení - bezpečnostní souvislosti

Redakce našeho časopisu Vám nabízí článek J. Čurdy, převzatý z časopisu Apolónia č. 4/1993, vydávaného Velitelstvem Armády Slovenskej republiky.

Konstituování nového geopolitického činitele je vždy nesmírně komplikovaný proces, který probíhá na horizontu hlubších mocensko-politických přeměn celé oblasti. Přináší nejen přehodnocení mocenských vlivů, změněnou geografii prostoru, ale i potřebu radikální přestavby existující bezpečnostní architektury. Tyto souvislosti dotvářejí i podmínky vzniku samostatné Slovenské republiky. Její geopolitické postavení a rovněž bezpečnostní situace se po rozdělení evidentně zkomplikovaly. Pro názornost je možné uvést tyto skutečnosti:

● Slovensko dosud nikdy, kromě krátkého období, neexistovalo jako samostatný státně-politický celek, jako geopolitický činitel s vlastními mocensko-politickými zájmy, s možností samostatně je formulovat. Všechny klíčové geopolitické vazby se tak tvoří od počátku, případně vznikají revizí předcházejících vztahů, které fungovaly ve zcela odlišných podmínkách. Jde jak o vztahy k sousedním státům, tak i k rozhodujícím velmocím.

● Rozdělením ČSFR se vytvořila nová geopolitická situace, která je ve svých důsledcích velmi těžko prognózovatelná. Dochází ke změně stavu, mocensko-politické organizace prostoru, utvořeného nejen po druhé, ale i po první světové válce. Odstartoval se tak proces, respektive jedna z etap procesu hlubokých geopolitických změn, v souvislosti s pohyby na východě a jihu kontinentu, které jsou klíčovými z hlediska jeho uspořádání po roce 2000. Paradoxně se v nich střetávají různorodé integrační a dezintegrační trendy.

● „Sametový rozchod“ ČSFR současně paradoxně dokumentoval možnosti mírové změny hranic v Evropě. Je to v souladu s mezinárodním právem i s politikou určitých subjektů odmítajících garantovat neměnnost poválečného uspořádání. Proklamačně vylučují násilné změny hranic, ale do jisté míry počítají s „mírovým řešením“.

● Území Slovenské republiky bylo dlouhodobě připravováno, v souladu s předcházející doktrínou, jako víceméně týlový prostor, ve kterém chybí rozsáhlá a nákladná vojenská infrastruktura. To přirozeně snižuje, současně s dalšími faktory v dlouhodobé perspektivě, funkčnost Armády Slovenské republiky a její efektivní zapojení do systému bezpečnosti státu.

● Poměrně významnými přeměnami prochází i takový geopolitický faktor, jako jsou hranice a způsob jejich zabezpečení. Z tohoto pohledu se zvýšila faktická délka hranic, výrazněji se změnila jejich geopolitická charakteristika a požadavky na technické zajištění. Nové geopolitické postavení se promítá do bezpečnosti Slovenské republiky v celé řadě souvislostí.

Mezi hlavní patří:

■ **Za první,** bezpečnost Slovenské republiky (bezpečnostní situace, místo v bezpečnostních strukturách atd.) bude záviset na celkovém geopolitickém uspořádání středoevropského prostoru.

Mezi základní varianty řešení středoevropského geopolitického hlavolamu patří:

- most východ - západ,
- nárazníková zóna,
- sféra regionálního mocenského vlivu Německa,
- geopolitický zlom,
- neutrální pásmo,
- centrum mocensko-politického vlivu.

Způsob tohoto uspořádání, respektive jeho převažující varianty, budou do značné míry vytvářet pro Slovenskou republiku a její armádu objektivní limity. Uspořádání střední Evropy, její geopolitická tvář, byla tradičně (a bude i v současnosti) záležitostí velmocí, výsledkem střetu jejich zájmů, dohod, vzájemného akceptování sfér vlivu (přírozeně ne automaticky a ne se železnou nevyhnutelností). I když v geopolitickém chaosu dvacátého století se vnitřně mění i možnosti a limity politiky velmocí, je tento prostor příliš významný na to, aby jeho uspořádání bylo záležitostí jen domácí proveniencce.

Na druhé straně je možné tento pohyb do jisté míry předvídat a už v současnosti sledovat jisté prosazující se trendy formování tohoto geopolitického prostoru. Stále jasněji se objevují kontury nárazníkového pásma a geopolitického zlomu, které zde byly v moderní historii nejčastěji uplatněny. Tím se postupně utváří i rámec nejen pro zapojení Slovenské republiky do bezpečnostních struktur, ale i platforma pro výstavbu, zapojení do systému bezpečnosti státu a vůbec funkční použití Armády Slovenské republiky.

■ **Za druhé,** v důsledku geopolitických změn se mění i vojenská struktura tohoto geopolitického prostoru.

Rozpad blokového uspořádání v Evropě kromě jiného způsobil i vznik rozsáhlých vojensky nestabilních oblastí, ve kterých se v širším měřítku mění vojensko-politické vztahy. Slovenská republika se nachází na hranicích této „stability“ a „nestability“. Je v jejím bezpečnostním zájmu tento prostor vojensko-politicky „vyplnit“, garantovat jeho stabilitu na úrovni evropských standardů. Znamená to otevřeně formulovat své odhodlání bránit svoji suverenitu a územní celistvost, respektovat specifiku tohoto regionu a programově směřovat do evropských bezpečnostních struktur. Současně to v tomto přechodném období vyžaduje docenit „pacifikaci“ tohoto prostoru, jeho stabilitu (ne vakuum) s vyrovnanými vztahy k mocenským

centrům. Je to cesta vojenské stability prostoru, cesta bez vnitřního sociálního, národnostního a jiného napětí, při respektování zájmů Západu i Východu.

Dotváření vojenské struktury prostoru si vyžaduje i postupné dobudování „klasické“ vojenské infrastruktury, včetně systému brannosti, řízení a koordinace obranného úsilí z pohledu celého státu. Aktuálním problémem je i efektivní přeorientování zbrojní výroby tak, aby odpovídala potřebám obrany státu, i koncepci doplňování vojenské techniky v následujícím období. V současnosti se řeší problémy snižování počtů zbraní a bojových prostředků, perspektivy přezbrojení. Zavádění nových zbraňových systémů je otázka nejen vojenská, ale i politická. Otevírá se nový potenciální trh se zbraněmi, který umožňuje i následný mocensko-politický vliv. Existuje však i reálná obava, aby „staré železo“ z Východu nebylo nahrazené něčím podobným ze Západu.

Vojenskou strukturu prostoru dotváří systém vzájemných smluv a dohod vojensko-politického charakteru, především se sousedními státy. Jejich formy mohou být různorodé (dvoustranná spolupráce, visegrádská skupina, konzultativní skupina NATO, KBSE aj.); rozhodující však je obsah, který bude garantovat vzájemné přátelské vztahy a utvářet mechanismy eliminující napětí a nedorozumění.

■ **Za třetí,** Armáda Slovenské republiky bude představovat specifický geopolitický typ armády.

Pojetí Armády Slovenské republiky, jako geopolitického typu armády (její struktura, výstavba a fungování atd.) umožňuje řídit její konstituování jako ozbrojené síly působící v konkrétních geografických a politicko-mocenských podmínkách. Znamená to respektovat při její výstavbě terénní a klimatické podmínky, ve kterých reálně působí, i typologii ohrožení, kterému v rámci zajištění bezpečnosti státu musí čelit.

Z tohoto hlediska je potřebné i při porovnání Armády Slovenské republiky s malými armádami západních států vzít v úvahu větší efektivnost jejich vojenské výstavby a funkční úkoly, které plní v rámci spojenecké aliance. Armáda Slovenské republiky naproti tomu představuje typ armády malého státu v střední Evropě na hranicích relativní vojensko-politické stability a nestability, kdy je nezbytné samostatně vojenskými prostředky garantovat vlastní státní bezpečnost.

Těmto geopolitickým realitám potom odpovídá i filozofie její výstavby a funkční určení. Souhrnně je to možné vyjádřit v následujících úlohách: garance hranic, obrana státní suverenity v konfliktu s protivníkem stejné kategorie, polyfunkčnost z hlediska zapojení do evropských bezpečnostních struktur, řízení krizí, předcházení konfliktům, mírové mise, plnění perspektivních aliančních úkolů mimo státní území, reálné odstrašení na platformě obranné dostatečnosti aj.

Je otázkou, nakolik jsou tyto úlohy reálné, či jsou protichůdné a současně přiměřené faktickým ekonomickým možnostem státu.

Geopolitické souvislosti velmi významně vstupují do problematiky státní bezpečnosti. Nejsou jediným determinantem, ale představují důležitý faktor především ve vztahu k vojenským problémům. Záležitostí praktické politiky je, jak bude jejich poznáváním a respektováním přispívat k zajišťování bezpečnosti Slovenské republiky v kontextu středoevropského geopolitického prostoru.

K VÝKLADU POJMŮ teorie maskování armád států NATO

Vzhledem k těsnějším kontaktům AČR s armádami států NATO a s přístupem ke stále většímu počtu zahraničních vojenskoodborných publikací vyvstává potřeba ujednacení výkladu jednotlivých odborných pojmů vojenské terminologie.

Snaha o jejich správné chápání a používání při překladech vedla autory článku k pokusu o objasnění nejpoužívanějších definovaných pojmů teorie maskování armád států NATO pomocí srovnání jejich významu a obsahu s pojmy používanými v teorii maskování AČR.

Maskování (Deception) je v současnosti v armádách NATO charakterizováno jako hlavní součást bojové činnosti, která napomáhá k dosažení překvapení protivníka [1].

„Maskování (Deception) se uskutečňuje manipulováním, překrucováním nebo falšováním skutečností, je prováděno s cílem oklamat protivníka a přimět ho, aby reagoval proti svým vlastním zájmům.“ (Deception - Those measures designed to mislead the enemy by manipulation, distortion or falsification of evidence to induce him to react in a manner prejudicial to his interests [2].)

V armádách NATO je při maskování uplatňována zásada, že je lépe protivníka utvrzovat v jeho mylném přesvědčení, než se snažit jeho mínění měnit [3].

Stejně jako u nás, setkáváme se v teorii maskování armád států NATO s celou řadou pojmů.

- ▲ Významným pojmem v teorii maskování armád států NATO je **Deception**. Tento pojem se používá k označení celé oblasti teorie maskování a jeví se proto vhodné tento pojem překládat do češtiny pojmem **maskování**. Musíme si být ovšem vědomi, že pojem Deception má užší význam než náš pojem maskování.
- ▲ Vedle toho je pojem *deception* (psáno zpravidla s malým písmenem) používán v armádách NATO pro označení zvláštní metody maskování, kterou u nás nazýváme klamáním. Tato skutečnost může vést k záměně významu tohoto pojmu a v praxi se často setkáváme s tím, že celá oblast teorie maskování je označována jako **Battlefield camouflage, concealment and deception (CCD)** [4].

To souvisí s celkovým přístupem k maskování v armádách NATO, ale nemá to podstatný vliv na obsah daného pojmu.

Frekventovanými pojmy v teorii maskování jsou ty, které označují jednotlivé metody a způsoby maskování, neboť jsou nástrojem v rukou velitele k naplnění cílů maskování.

Další skupinu tvoří pojmy používané při popisu procesu plánování a organizace maskování.

Abychom mohli jednotlivým pojmům teorie maskování armád států NATO přiřadit český ekvivalent, je třeba znát definice jednotlivých pojmů, případně přesný význam slov, kterých daná teorie používá.

Překlad a význam pojmů teorie maskování armád států NATO

V teorii maskování AČR se zahrnuje pod jediný pojem **skrytí** všechny metody a způsoby maskování, které využívají přírodního prostředí, technických, výpomocných i speciálních prostředků k úplnému, případně částečnému potlačení demaskujících příznaků. V teorii maskování armád států NATO lze za ekvivalentní považovat pojmy camouflage (zastírání, maskování, kamufláž), concealment (skrytí) a countersurveillance (opatření proti pozorování).

Uvedené pojmy jsou v teorii maskování armád států NATO definovány takto [5]:

- **Camouflage** - The process of making a person or object blend with the background. (Činnost, kterou přizpůsobujeme osobu nebo objekt pozadí - rozuměj bezprostřední okolí i různě vzdálené pozadí.)
- **Concealment** - The protection from observation or surveillance. (Ochrana před pozorováním.)
- **Countersurveillance** - All measures, active or passive, taken to counteract hostile surveillance. (Všechna opatření, aktivní nebo pasivní, působící proti pozorování protivníkem.)

Pro bližší pochopení těchto definic si M. Dewar bere na pomoc ještě význam slova camouflage, jak je definován v renomovaném britském slovníku *Oxford English Dictionary* [6]:

■ **Camouflage** - The disguising of an object used in war by means of paint, smoke screens, etc in such a way as to conceal it from the enemy. (Zastírání objektu, používané ve válce, pomocí barvy, dýmové clony, atd. takovým způsobem, aby byl skryt protivníkovi.)

Pro ucelenost srovnání uvádíme výklad slova camouflage i ze *slovníku americké angličtiny* [7]:

■ **camouflage** - 1: the disguising esp. of military equipment or installations with paint, nets, or foliage; also: the disguise so applied. 2 a: concealment by means of disguise, b: behavior or artifice designed to deceive or hide.

1: zastírání, zejména vojenské techniky nebo materiálu, nátěrem, sítěmi nebo přírodními prostředky (listím); také: použití zastírání.

2 a: skrytí (utajení) pomocí prostředků zastírání, b: jednání nebo dovednost (lest), prováděná za účelem oklamání nebo ukrytí.

Při respektování struktury a hierarchie pojmového aparátu teorie maskování AČR můžeme usuzovat, že nejvhodnějším významově blízkým překladem slova camouflage je české slovo **zastírání** a slova concealment české slovo **skrytí**. Pojmy zastírání a skrývání jsou v teorii maskování AČR definovány, v určité shodě s definicemi teorie maskování armád států NATO, služebním předpisem Žen-2-9 Ženíjní práce všech druhů vojsk z roku 1981. V tomto předpisu je uvedeno: „Zastírání . . . uskutečňuje se skrýváním, nakrýváním přírodním nebo umělým maskovacím materiálem, zkresením nebo vizuálně optickou deformací tvaru objektu. . . Skrývání spočívá ve využití maskovacích vlastností terénu, pomocí nichž lze skryt nebo znesnadnit zjištění vojsk i bojové techniky.“

Co se týká pojmu **countersurveillance**, zdá se s ohledem na jeho definici nejvhodnější opisný překlad: **opatření proti pozorování protivníkem**. Mezi opatřeními proti pozorování protivníkem lze zařadit například i protiradiolokační maskování, použití dýmů, rozskvrnění terénu, pyrotechnické maskování apod.

Ve skupině pojmů, které označují způsoby maskování používané při klamání, způsobuje největší problém začlenění a tedy i překládání pojmů **demonstration** (demonstrace), **diversion** (odvedení pozornosti) a **diversionary attack** (útok k odvedení pozornosti). To z toho důvodu, že v naší teorii maskování používáme pouze jeden obecnější pojem a tím je demonstrační činnost a při překladu není snadné rozlišit drobné rozdíly v obsahu uvedených pojmů armád států NATO. Podívejme se blíže na definice jednotlivých pojmů [8]:

● **Demonstration** - An attack or show of force on front where a decision is not sought, made with the aim of deceiving the enemy. (Útok nebo demonstrace síly na frontě. Cílem je oklamání protivníka o hlavním směru útoku.)

● **Diversion** - The act of drawing the attention and forces of an enemy from the point of the principal operation; an attack, alarm, or feint which diverts attention. (Akce, přitahující pozornost a síly protivníka; útok, přepadení nebo klamný manévř, který odvede pozornost protivníka od skutečného záměru akce.)

● **Diversionary attack** - An attack wherein a force attacks, or threatens to attack, a target other than the main target for the purpose of drawing enemy defences away from the main effort. (Útok, při kterém vojska útočí, nebo hrozí útočit na vedlejším směru, aby bylo dosaženo oslabení obrany protivníka na směru hlavního úsilí.)

Náš pojem demonstrační činnost je definován v bojovém řádu Všeob-Ř-1 z roku 1984 na straně 519: „Demonstrační činnost spočívá v záměrné klamné činnosti skutečných útvarů (jednotek) při přesunech, soustředování a vedení bojové činnosti.“

Lze uvažovat, že v tomto případě je možné označit demonstration, diversion a diversionary attack za způsoby demonstrační činnosti a používat spíše doslovného překladu uvedených slov, tedy demonstration - demonstrace, diversion - manévř k odvrácení pozornosti a diversionary attack - útok k odvrácení pozornosti.

Při provádění imitační činnosti je v armádách států NATO, stejně jako u nás, uvažováno s použitím maket a s budováním klamných objektů (prostorů). Makety a další prostředky klamání jsou v armádách států NATO označovány pojmy **decoy** a **dummy**.

● **Decoy/Dummy** - An imitation in any sense of a person, object or phenomenon which is intended to deceive enemy surveillance devices or mislead enemy evaluation [9]. (Imitace osoby, předmětu nebo jevu, jejímž cílem je oklamání průzkumných /pozorovacích/ prostředků protivníka, případně ovlivnění jeho hodnocení situace.)

● **Decoy (2)** - A device or contrivance designed to attract the enemy's attention, forces or fire [10]. (Prostředek nebo přístroj určený k upoutání pozornosti protivníka, jeho sil nebo palby.)

Slovo **dummy**, překládáno jako substantivum, je používáno k označování jednoduchých, zpravidla z výpomocného materiálu zhotovených, maket bojové techniky (**dummy tank** - maketa tanku), týlových, technických a jiných zařízení (**dummy pillbox** - maketa pevnůstky) [11]. Ve slovním spojení může být překládáno jako adjektivum. Pak je tímto slovem vyjádřeno, že jde o klamný objekt, například **dummy pumphouse and water reservoir** - klamná čerpací stanice a klamná vodní nádrž [12]. Při překladu tedy vycházíme z kontextu sdělení a pod pojmem **dummy** rozumíme jednoduchou maketu nebo klamný objekt.

Jak vyplývá z definice pojmu **decoy**, jde o takové zařízení, které nemá jen pasivně znázorňovat určitý objekt, zpravidla zjistitelný pouze vizuálně optickým pozorováním, ale má být schopné imitovat některé důležité funkce či demaskující příznaky napodobovaného objektu (teplo, odraz elektromagnetických vln v různých oblastech spektra apod.). Takové zařízení musí být schopné přilákat pozornost protivníka, jeho síly nebo palbu. Například nafukovací maketa tanku Abrams je označována jako **decoy**, protože ji lze zjistit nejen prostředky vizuálního, ale i tepelného průzkumu, neboť je vybavena tepelným imitátorem. Pojem **decoy** je tedy možné překládat do češtiny buď jako maketa, imitační prostředek, nebo jako vábníčka. Existuje celá řada dalších způsobů, kterými se v armádách států NATO klamání realizuje, ale autorům článku nejsou známy jejich oficiální definice. Pro úplnost je však potřebné se zmínit alespoň o některých z nich [13].

● **Lure (vábení)** - jeho podstatou je vyprovokování protivníka k neuváženému činu. Příkladem je vylákání protivníka z dobře vybudovaných obranných postavení předstíraným ústupem.

● **Repetitive process** (opakovaná činnost) - mnohokrát se opakujícími klamnými akcemi provokativního charakteru, směřujícími k vyčerpání a ukořelení ostražitosti protivníka, se u něj vytvoří falešný pocit bezpečí, využitý pro moment překvapení při skutečném útoku.

● **Double bluff** (dvojitý klamání) - spočívá v tom, že protivníkovi, který očekává klamání, úmyslně odhalíme pravdu takovým způsobem, že jí nebude ochoten uvěřit. Zřídíme například klamné bojové postavení s použitím maket bojové techniky. Až si protivník prověří, že jde skutečně o klamný prostor, zamění se makety

(případně část z nich) za skutečnou bojovou techniku. Existuje celá řada příkladů, kdy byl stejný způsob klamání použit úspěšně i vícekrát. Protivník sice zjistí, že jde o trik, ale protože nevěří v opětovné použití stejného triku, je opětovně oklamán.

● **Unintentional mistake** („neúmyslná“ chyba) - jde o předstírání úniku informací v důsledku nedostatků v utajení, nedbalosti nebo neschopnosti.

● **Piece of bad luck** („smůla“) - spočívá v rozehrání nepředvídané situace, díky které protivník získá zdánlivě důležité informace.

● **Substitution** (záměna) - spočívá v tom, že jako zdánlivě klamná je prováděna skutečná činnost.

Při překladu uvedených termínů je nutná opatrnost, protože ne vždy se při shodném překladu obsahově shodují s naším pojetím. Například dvojí klamání, které je obsaženo i v naší teorii maskování, nelze chápat jako totožný způsob klamání, protože náš způsob označovaný jako dvojí klamání je v armádách států NATO nazýván záměnou (substitution).

Z pojmů používaných v procesu plánování a organizace maskování v armádách států NATO se lze nejčastěji setkat s následujícími:

● **Deception story** - A brief statement of the false information that is to be given to the deception target and which will provide him with a false impression of our capabilities and intentions. (Stručně formulovaná falešná informace, která má být předána objektu klamání a která u něho vytvoří falešnou představu o našich možnostech a záměrech.)

● **Deception target** - The enemy commander and his intelligence staff. (Nepřátelský velitel a jeho zpravodajský štáb.)

● **Deception plan** - The plan that states how, and by whom, the deception story is to be presented to the deception target. (Plán, který stanoví jak a kým má být falešná informace - legenda - prezentována objektu klamání.)

Definice těchto pojmů uvádí ve své knize [14] Michael Dewar, ale neoznačuje je jako oficiální definice maskování armád států NATO. Pro orientaci v dané problematice jsou však postačující a lze si na jejich základě vytvořit představu o obsahu a průběhu procesu plánování a organizace maskování.

Pojem **deception story** (legenda) odpovídá svým účelem a obsahem našemu zámyslu.

Pojem **deception target** (objekt klamání; ten kdo má být oklamán) je pojmem, který v naší teorii maskování nemá svoji obdobu, ale je velice významný. Služební předpis Oper-1-4 Operační maskování na str. 5 uvádí, že „... maskování je namířeno proti nepřátelskému průzkumu“. Tento přístup svádí naše velitele jednotlivých stupňů organizovat zejména taková opatření k maskování, která znesnadňují zjištění důležitých objektů, bojových postavení a prostorů rozmístění útvarů a jednotek, zmnožují cíle, ale vytrácí se idea, která by tuto jejich činnost usměrňovala k naplnění hlavního cíle, tj. ke svedení velitele (štábu) protivníka k nesprávnému zhodnocení situace a k přijetí chybného rozhodnutí. Přitom se často zapomíná, že musí být

naprosto jasné, kterou úroveň velení protivníka chceme oklamat a jakým způsobem.

Pojem **deception plan** označuje dokument, který stanovuje, jak a kým má být legenda (deception story) prezentována.

V naší armádě jsou podle doposud platných předpisů zaužívány pro označení obdobných dokumentů pojmy **plán maskování** (pro taktický stupeň) a **plán operačního maskování** (pro operační stupeň). Pro plán operačního maskování je v současné době navrhován nový pojem - plán klamně činnosti. Vzhledem k tomu, že v armádách států NATO je pro všechny stupně používán stejný pojem (deception plan), bude pro volbu správného překladu rozhodující, zda půjde o činnost na taktickém či vyšším stupni velení. Současně si myslíme, že nebude chybou, když bude obecně používán překlad plán maskování, protože jde o pojem tak široký, že obsáhne všechny složky činnosti při realizaci maskování. Pro uvedené pojetí hovoří i skutečnost, že žádný plán maskování nevyužívá pouze jednu metodu či způsob maskování (např. jen skrytí nebo klamání), ale vždy jde o variace a kombinace jednotlivých metod a způsobů, jejich vzájemné prolínání na různých úrovních velení.

* * *

Na základě studia a porovnání pojmů teorie maskování armád států NATO a AČR navrhuje používat tyto překladové ekvivalenty - termíny:

camouflage	- zastírání
concealment	- skrytí
countersurveillance	- opatření proti pozorování
deception	- maskování, klamání
deception plan	- plán maskování
deception story	- zámysl maskování
deception target	- objekt klamání
decoy	- imitační prostředek, vábnička, maketa
demonstration	- demonstrace
diversion	- manévr k odvrácení pozornosti
diversionary attack	- útok k odvrácení pozornosti
dummy	- maketa, klamný objekt

Poznámky:

- [1] FM 100-5, Vedení bojové činnosti. [Upravený překlad polního řádu armády USA z roku 1986]. Praha 1990, s. 36.
- [2] Dewar, M.: The Art of Deception in Warfare, David & Charles Publishers plc, I. vydání, Velká Británie 1989, s. 218.
- [3] Tamtéž, s. 39.

- [4] Hammick, M., The Invisible Art of Camouflage, International Defense Review 8/1992, s. 749-754.
- [5] Dewar, M.: The Art of Deception in Warfare, David & Charles Publishers plc, I. vydání, Velká Británie 1989, s. 218.
- [6] Tamtéž.
- [7] Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, Merriam - Webster Inc., USA, 1986.
- [8] Dewar, M.: The Art of Deception in Warfare, David & Charles Publishers plc, I. vydání, Velká Británie 1989, s. 218.
- [9] Tamtéž.
- [10] Tamtéž.
- [11] Tamtéž, s. 50.
- [12] Tamtéž, s. 60.
- [13] Tamtéž, s. 16-17.
- [14] Tamtéž, s. 218.

ZE „ZÁKAZNÍKA“ BEZPEČNOSTI „HRANIČNÍ“ ZEMÍ

Itálie, její ozbrojené síly a tvorba vojenské doktríny

Česká republika má za sebou první rok své existence. Podstatně zmenšené území, oddělení se od dunajského prostoru a stále se měnící situace v Evropě i ve světě nutí vojenské teoretiky i představitele armády hledat optimální bezpečnostní model a s ním spjatou i linii výstavby armády. Bývalé Československo vidělo hlavní záruku své bezpečnosti v procesu KBSE, diplomacie České republiky však věnuje KBSE minimální pozornost a soustřeďuje se na klepání na dveře NATO, i když je jasné, že vstup do této organizace nebude nijak snadný a ani nijak brzký. Zdá se, že jedinou reálnou šancí na postupné vytvoření bezpečné zóny v Evropě je Partnerství pro mír. Ale nejen Česká republika hledá své místo v bezpečnostním systému Evropy. Ve značně změněné situaci se nachází například také Itálie, která v současné době přistupuje k realizaci dlouhodobého plánu reorganizace svých ozbrojených sil, jenž byl přijat italským parlamentem pod názvem „Nový model obrany 2000“. Výzkumný tým prominentních italských vojenských analytiků (vedoucí Stefano Silvestri) vypracoval studii zabývající se italskou (ale i obecně světovou) bezpečnostní situací, která by měla poskytnout námět k diskusi o definici italského obranného modelu v příštích letech a jejíž podstatnou část přinášíme v

nezkráceném, nepatrně upraveném překladu. Podobné studie by měly i u nás napomoci při tvorbě a zavádění nové vojenské doktríny Armády České republiky.

Itálie: výchozí charakteristika

Itálie je významná země jižní Evropy. Rozkládá se na Apeninském poloostrově, který vbíhá do Středozemního moře. Pevninskou hranici má pouze na severu, kde probíhá na hřebenech Alp. Sousedí s Francií, Švýcarskem, Rakouskem a Jugoslávií a má rozlohu 301 225 km². Svým počtem obyvatel 58 milionů je čtvrtou nejlidnatější zemí Evropy. Hlavou Italské republiky je prezident volený na sedmileté funkční období. Zákonodárným orgánem je dvoukomorový parlament, složený z poslanecké sněmovny a senátu, výkonným orgánem je vláda.

Italské ozbrojené síly

V čele ozbrojených sil stojí prezident, který velí vojskům prostřednictvím rady ministrů a nejvyšší rady obrany (viz obr.). Ozbrojené síly jsou bezprostředně řízeny italským ministrem obrany (a jeho ministerstvem), nejvyšší radou ozbrojených sil, generálním štábem, štáby hlavních druhů vojsk: pozemních, vojenského námořnictva, letectva a výborem náčelníků hlavních štábů druhů vojsk.

■ Operační síly

* **Pozemní vojsko.** Je tvořeno třemi armádními sbory, z nichž je jeden Alpský. Dělí se na velké jednotky na úrovni brigády (tankové, mechanizované, motorizované, horské, výsadkové, raketové) a na jednotky na úrovni pluku a taktické i logistické podpory. K pozemnímu vojsku rovněž patří.

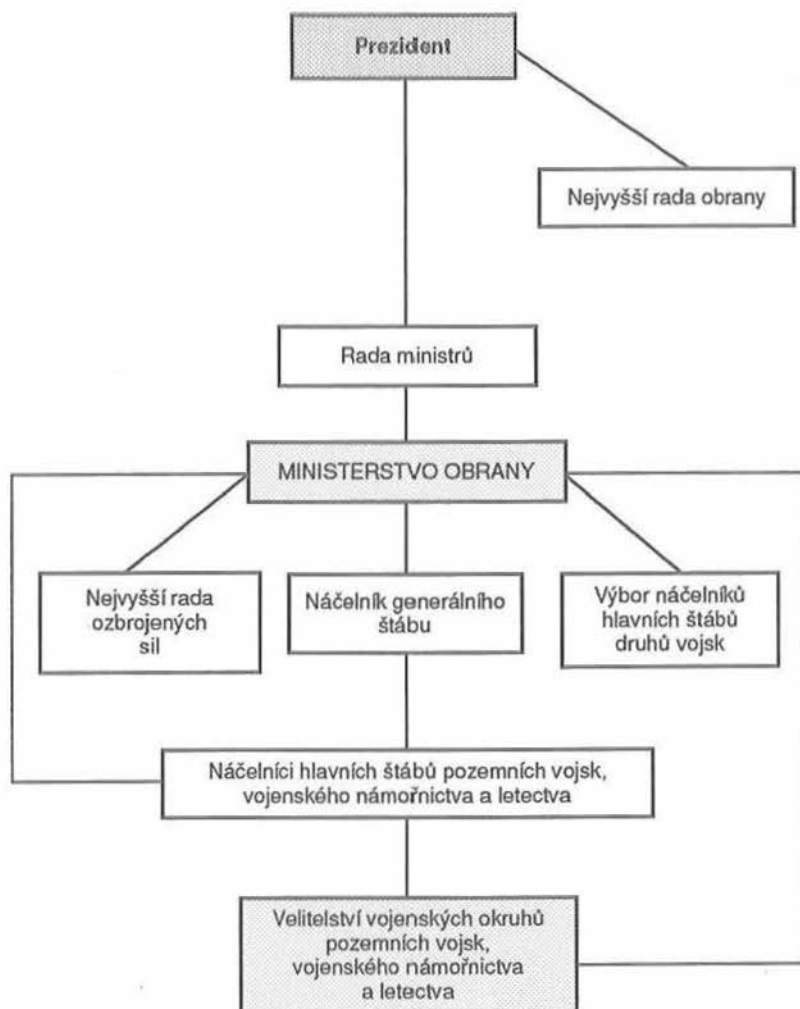
- **síly rychlého reagování** (italsky „rychlé intervence“), které podléhají spojenému velení jednotlivých druhů vojsk a zabývají se preventivními opatřeními a úkoly proti nepřátelským akcím na území Itálie, k udržení klidu v jiných regionech, k ochraně a uskutečnění evakuace italských občanů, kteří žijí v zahraničí,

- **síly zvýšené pohotovosti**, které jsou složeny z jednotek vyčleněných z pozemních vojsk, vojenského námořnictva a letectva. Kromě operačních úkolů jsou určeny k zasazení v případech živelných pohrom.

* **Letectvo.** Dělí se na brigády, eskadry a skupiny. Tyto jsou podřízeny velitelům leteckých okruhů a velení speciálních služeb. Letectvo je tvořeno následujícími jednotkami: Protileteckou obranou (oddíly stíhaček), oddíly taktické podpory - bombardéry, průzkumnými radiolokačními letouny (k provádění „elektronické války“, boje proti ponorkám a odpalovacím zařízením.)

* **Italské vojenské námořnictvo.** Námořní jednotky jsou tvořeny třemi divizními okruhy a jedním velitelstvím minolovek, které je podřízeno námořnímu taktickému svazku.

ŘÍZENÍ ITALSKÝCH OZBROJENÝCH SIL

Obr.

■ Neoperační síly

Představují připravenou zálohu pro případ války. Patří k nim:

* **armádní sbor karabiniérů** (zhruba 50 tisíc osob, organizačně podléhá ministerstvu obrany, které zabezpečuje nábor, velení, přípravu a výzbroj),

* **jednotky teritoriální obrany** (mají 9 pěchotních brigád a jsou podřízeny ministerstvu obrany),

* **jednotky pohyblivé obrany** (zahrnují 2 pěchotní brigády, 1 dopravní prapor a stálý počet letadel a lodí, podléhají ministerstvu obrany),

* **bezpečnostní občanská garda** (zahrnuje 80 tisíc lidí v 11 jednotkách; výzbroj: obrněné transportéry, letadla, stíhačky, vrtulníky; je podřízena ministerstvu vnitra,

* **celní stráž - pohraniční stráž** (zahrnuje 53 000 osob, vrtulníky a motorové čluny; je podřízena ministerstvu financí)

* **síly ministerstva vnitra** (v oblasti obrany veřejného pořádku společnosti),

* **síly ministerstva spravedlnosti** (v oblasti vykonání soudních rozsudků, mají k dispozici bojová vozidla různého typu, stíhačky, malé plovoucí jednotky).

Řešení italského modelu obrany

Východním bodem všech úvah je *vojenská role, kterou až dosud Itálie hrála, a která může být charakterizována jako role „země-zákazník bezpečnosti“, a ne „výrobce bezpečnosti“*. Relativně stabilní bezpečnostní situace, která jí umožňovala hrát tuto roli, se rychle mění. Je ovlivňována krizí na území bývalé Jugoslávie, změnami ve východní Evropě (včetně změn na území bývalého SSSR), to vše dohromady ovlivňuje endemickou středozevní nestabilitu.

Geopolitický scénář: nacionalismus a hrozba „od Jihu“

Tradiční koalice, které byly vytvořeny proti skutečné vojenské hrozbě, jsou teď nepřiměřené a začínají se pozvolna měnit v politické orgány, které budou řešit možné mezinárodní krize. Ve světovém scénáři se stále více a více bude objevovat třetí svět se svou stále rostoucí porodností, stále mladší a chudší populací, soustředěnou ve velkých městských aglomeracích.

Vojenská moc bude mít tendenci se rozšiřovat horizontálně (tj. bude zahrnovat více zemí), a zároveň vertikálně (ve smyslu větších vojenských zásob). *Hrozba použitím vojenské síly se může stát častější, zvláště s ohledem na návrat nacionalismu, například ve východní Evropě.*

Právě probíhající krize „vně oblastí NATO“ sice zahrnují izolované a relativně nízké nasazení sil Západu jako celku, ale *to se může rychle změnit vzhledem k rychlému růstu zbrojního arzenálu třetího světa, spojeným nerozlučně s růstem jejich mocenských ambicí*. Hrozba „od Jihu“ nebude jen vojenská, přinejmenším zpočátku, ale spíše ekonomická a sociální (a možná i kulturní). A bude velmi ostrá,

sledována nízkou, ale velmi rozšířenou úrovní násilí, od místního terorismu k celým oblastem represí, od jednotlivých akcí proti mezinárodnímu právu k hledání nicotných, ale smysluplných „fait accompli“, doprovázených i použitím síly. Nebude to na takovém stupni, aby to mohlo otřást Západem, ale spíše se bude jednat o nekonečnou schopnost narušovat ustálený řád a pořádek, bez jakékoli milosti a spravedlnosti pro ty, kteří do toho budou náhodně zapleteni. Takovou plíživou anarchii, takovou „široce rozšířenou institucionalizovanou zločinnost“ totiž nemůže přežít žádný organizovaný mezinárodní systém, bez toho, aniž by byl přinucen reagovat.

Určujícím bude technologie

Vzrůstající autonomní kapacita produkovat sofistikovanou výzbroj, zvyšující se počet výrobců a prodejců zbraňových systémů, také přispěje ke změně povahy válek mezi středně velkými a středně důležitými mocnostmi, protože tyto budou v budoucnosti méně závislé než dnes na dodávkách zbraní ze západního (respektive východního) bloku: Tím ztratí rozvinuté země svůj nástroj ovlivňování a kontroly. Učinnější a sofistikovanější zbraně znamenají pro mocnosti, které by měly případně intervenovat, zvládnout lokální konflikt, také více problémů, a cena za vyřešení konfliktu (konfliktů) bude vyšší. Určujícím faktorem bude technologie, protože s největší pravděpodobností to bude Jih, kdo bude mít větší počet vojáků a větší vůli bojovat než Sever. Ovšem udržováním technologické superiority nebude v každém případě snadné a navíc to bude velmi drahé.

Problém také představuje skutečnost, že západní země optimalizovaly své ozbrojené síly v očekávání extrémně prudkého konfliktu se zeměmi bývalého Varšavského paktu. Zbraňové systémy, způsob jejich použití, informační, velicí a řídicí systémy, logistické jednotky, mohou neadekvátně reagovat na konflikty nízké úrovně v různých částech Země. Probíhající změny zavedených parametrů jsou drahé a obtížné, i když vývoj nových technologií může těmto změnám napomáhat.

Stručně shrnuto, celkový rámec italského modelu obrany je limitován zhruba těmito výchozími předpoklady:

- zvyšující se flexibilita a mobilita vlastních sil ovlivňuje adaptibilitu na radikální změny vojenského ohrožení a strategické situace,
- nepřetržitě vzrůstá úroveň technické sofistikovanosti vlastních sil, flexibilita jejich víceúčelového použití, standardizace (či přinejmenším pracovní schopnost) s armádami hlavních spojenců,
- zvyšuje se rozsah a globálnost sběru informací, velicí, řídicích a komunikačních systémů jak při řešení možné krize, tak při její prevenci, aby byla zabezpečena co nejlepší znalost situace a zaručena možnost varovných opatření,
- vhodné spojení nebo politika mezinárodní integrace pomáhá vybudovat společnou základnu proti možným hrozbám.

Mohly by také vzniknout nečekané skutečnosti, které celý model změní. S určitostí lze nečekaná fakta jen těžko předvídat, avšak na velmi hypotetické úrovni je možné dále uvažovat o těchto třech situacích:

- Vojenská či politická porážka USA zvrátí představu, kterou má tato velmoc o své vojenské úloze (a vojenská porážka může takovou změnu způsobit, jako například po válce ve Vietnamu), Spojené státy se stáhnou a svět bude zcela jiný.
- V omezeném konfliktu se použijí jaderné zbraně, bez globální eskalace. I kdyby použití jaderných zbraní nezpůsobilo konec světa nebo vysoké nepříjemné ztráty, byly by okamžitě prověřeny základy západní strategie, i kdyby tyto zbraně byly použity výhradně mezi zeměmi třetího světa, bez jakékoli účasti supervelmocí.
- Nepředvídatelné technologické inovace radikálně změní bojiště, jako se to stalo v minulosti s radarem či s jadernými zbraněmi. Změny mohou být tak nepředvídané, že nemusí být okamžitě správně pochopeny, ale později se stanou, v čase jejich skutečného využití, fundamentálními.

V tomto rámci, **poprvé po druhé světové válce nese Itálie riziko, že se stane „hraniční zemí“, jako klíčová země sféry „dotyku“ s třetím světem, což znamená, že již nebude hrát roli pouhého „bezpečnostního záznamníka“.** Předpokládá se, že Itálie bude muset vyvinout iniciativu k zesílení akčních faktorů koaliční strategie, převážně ve Středomoří, jak Atlantického paktu, tak ostatních institucí (Evropské hospodářské společenství, Západoevropská unie), a více rozvíjet bilaterální kontakty.

Je to otázka společné strategie, jak politické, tak na vojenské úrovni, vědomě anticiipovat a urovnávat mezinárodní napětí, trvat na pravidelných a řádných vojenskopolitických konzultacích mezi západoevropskými zeměmi a některými klíčovými zeměmi třetího světa, které mají pro nás význam, anebo skupinami takových zemí (Rada Zálivu, Maghreb, Arabský fond, Arabská liga atd.).

Zvláštní problém představuje očekávané snižování výzbroje a zbrojní výroby v Itálii.

Snižování tohoto typu by hlavně limitovalo obrněné a mechanizované jednotky. Nicméně na strategické plánování budou mít další důležitý vliv: Určí strop pro některé druhy výzbroje, který pak nebude smět být překročen. Takto budou apriori limitovány některé z alternativ modelu obrany, a tak také budou ovlivňovány modely další.

To vše přinese pravděpodobně větší strategickou flexibilitu, umožňující **přechod ke smíšenému obrannému systému** (mobilizace, manévry, stabilní a nestabilní obrana), který bude zajišťován menšími silami, než jsou v současné době používány pro předsunutou obranu.

Věrohodnost obrany a společenský konsenzus

Obrana nebude věrohodná, nebude-li založena na celonárodním souhlasu, jehož musí být výrazem a vojenským nástrojem. Z druhé strany ovšem musí být obrana věrohodná také z vojenského hlediska, ať už jsou preference a nálady (často proměnlivé) veřejného mínění jakékoli.

Odtud pramení problém *zpracovat obranný model, který kombinuje jak splnění strategických obranných cílů spolu s respektováním ekonomických podmínek, tak*

plnění mezinárodních smluv a získávání širokého společenského souhlasu. Partnery takového sociálního konsenzu jsou veřejné mínění a voliči obecně, politický establishment, novináři, literáti, a samozřejmě také ozbrojené síly, ačkoli tím hlavním činitelem, který je odpovědný za konsolidování a potvrzování vojenské politiky ve všeobecnějším rámci zahraniční a bezpečnostní politiky a ekonomického plánování, je evidentně vláda.

Konsenzus nemusí být jednomyslný, spíš by měl být optimální. Jako základ obecného modelu obrany by měl splňovat následující požadavky:

- odpovídat vývoji mezinárodní situace a aktuální vojenské hrozby,
- odpovídat kulturním změnám ve společnosti, zvláště změnám myšlení a zájmů mládeže ve věku rekrutace, které se to zvláště dotýká,
- přispívat k racionalizaci, modernizaci a soutěživosti ekonomických sektorů, zabývajících se obranou, a být v souladu s ekonomickou a průmyslovou politikou země,
- sladit cíle modelu obrany a institucionální a normativní struktury, které budou zabezpečovat její realizaci,
- vyhovět technickým a lidským potřebám profesionální složky ozbrojených sil, které model vypracovaly a které jej budou v každém případě uvádět do praxe, aby byl operativní a efektivní.

Těchto pět kritérií představuje referenční rámec obranného modelu, co se týká společenského souhlasu, a tudíž tato kritéria musí být co nejlépe a vyváženým způsobem mezi sebou naplněna. Splnění jen jednoho z kritérií by vedlo ke ztrátě dalších, a tak by se model odchýlil od daného cíle.

V každém případě diskuse o modelu obrany dnes představuje klíčový bod jakéhokoli pokusu zlepšit současnou situaci, neboť pomáhá vytvořit nový model ozbrojených sil a zároveň umožňuje řešit jeho hlavní vnitřní problémy.

Cílem tedy musí být *vytvoření lepšího konceptu zvažování a lepší komunikační politiky*, a zároveň znovupotvrzení obrany jako užitečné a efektivní služby veřejnosti, koncept, který zdůrazní úlohu ozbrojených sil jako hlavní záruky proti rizikům agrese.

Hlavní problémy: rekrutace a finance

Hlavními dnešními problémy jsou problémy rekrutace a problém „přibližování se“ ozbrojených sil směrem k civilní společnosti, i když to nejsou problémy jediné. Je nezbytné určit obecné roli armády a obrany v novém mezinárodním řádu, který by takto mohl logicky spojit svou roli s prostředky, které jej udržují, spolu s přijatelnou úrovní ekonomických investic.

Při předkládání plánů obrany se příliš často berou za samozřejmá některá tvrzení, která jsou považována za apodiktická a která jsou vyabstrahována z jejich ospravedlňujícího kontextu, a tudíž jsou nepochopitelná a nepopulární. Vyhlášení, že se vojenský rozpočet zvyšuje o tři procenta (což znamená, že v reálných hodnotách zůstává stále na dvou procentech hrubého národního důchodu) zní rozporně a přinejmenším pokrytecky a určitě nezíská nadšený souhlas. Rovněž prohlášení o tom, že není dostatek prostředků pro armádu, ale že cíle musí zůstat nezměněny,

vypadá také spíše jako „excusatio non petita“, aby se ospravedlnily budoucí nezda-ry než jako efektivní plán na rozumné využití zdrojů.

Jinými slovy: Je vždy těžší (ale obranná administrativa to tak ráda dělá) spojovat výdajové struktury se zvolenými obrannými administrativami (či s modelem obrany), jestliže tyto nejsou úzce spojeny.

A to není snadné, protože armáda nemůže současně poskytovat obraz vysoké bojeschopnosti a zároveň si stěžovat, že jí společnost nedává k dispozici „nezbytné prostředky“, které potřebuje k řádnému plnění povinností, které na ní společnost vyžaduje. Jediným řešením proto je *umožnit řádnou diskusi o těchto prostředcích, jejich užitečnosti a účinnosti*.

Dovozujeme, že je těžké vyhovět oběma aspektům problému. **Představuje-li armáda málo známý, zvláštní oddělený orgán, setkává se s malým společenským souhlasem a je těžké získávat nezbytné ekonomické a lidské zdroje.** Aby takové zdroje získala, musí se smířit s myšlenkou, že užitečnost či výkonnost specifických investic může být prodebatována a kritizována na politické úrovni (při diskusích o modelu obrany).

Musí se nalézt dobrý vztah mezi obranou a společenským souhlasem, aniž by bylo jedno obětováno druhému. Navrhovaný model obrany musí být zprůhledněn jak ve vztahu k jednáním o kontrole zbrojení a snižování konvenčních sil, tak k vývoji vojenské doktríny Atlantické aliance, ke které naše země musí pochopitelně také přihlížet.

Jasná a cílevědomá shoda znamená, že všechna zahraničně politická rozhodnutí Itálie budou získávat velký souhlas. Navíc je neméně důležité, že se zvyšuje konzistence mezi vojenskou obranou a zahraničně politickými záležitostmi, mezi národní a multilaterální obranou; konzistence, která byla v minulosti ne vždy a zcela jasná, ale která je zcela určitě zdrojem větší bezpečnosti a jistoty.

Co se týče společenského souhlasu, musíme také vyšetřit pozitivní vliv procesu kontroly zbrojení, což připomíná, že i když je kontrola zbrojení obecně pokládána za politický prostředek, jedná se především o prostředek technický: **Odzbrojení není cílem samo o sobě, není to strategie, je to spíše prostředek.** Tento aspekt není celému veřejnému mínění vůbec jasný, a je také často těmi, kteří dělají politická rozhodnutí, podceňován. To má za následek buď příliš velký odpor k odzbrojovacím jednáním, nebo příliš velký entuziasmus, což ještě více přispívá ke všeobecnému zmatku.

„Defenzivní“ a „ofenzivní“ model

Typickým produktem tohoto zmatku je teorie „defenzivního modelu“, který velmi často podporuje opozice a různá mírová hnutí, a se kterým také někdy souhlasí i část vládní administrativy.

Podle této teorie se soudobé obranné modely mohou rozdělit mezi dva hlavní typy:

- základní typ, nazývaný také „defenzivní model“,
- volitelný, zůstatkový model, nazývaný „ofenzivní“.

Defenzivní model je jako jediný přijatelný, spolu s požadavkem míru a odzbrojení, zatímco ofenzivní model je samozřejmě nepřijatelný. Defenzivní model je snadněji „prodejný“ veřejnému mínění, zatímco ofenzivní model získává jen těžko potřebný souhlas.

Problematika vojenské strategie je dnes charakterizována dialogem mezi různými úrovněmi použití ozbrojených sil, úrovněmi operačního a strategického plánování. Např. ofenzivní operace na taktické úrovni jsou funkční pro obranné operace na úrovni válčiště, ale později mohou napomoci při strategických ofenzivách.

Když vyjednávali ve Vídni projednávali možnost změny vojenské doktriny z ofenzivní na defenzivní, velice pečlivě stanovili dvojznačný cíl, který je vysvětlitelný v pojmech relativní změny srovnávané s danou situací.

Za daných známých vztahů mezi armádami dvou protivníků by bylo možné předvidat opatření, která povedou k redukci zbraňových systémů, armád, operačních doktrín, výcvikových metod, a tak *snížovat možnost provádět ofenzivní operace* ve velkém měřítku (všimněte si, že jsme použili slova možnost, nikoliv příležitost, což je něco docela jiného).

V případě vídeňských rozhovorů byl cíl dokonce ještě více omezen, protože se snažil redukovat příležitost překvapivých útoků, což ale představuje pouze jednu z možných forem ofenzivy, protože to nevylučuje možnost (a ani neredukuje příležitost) provádět další typy ofenzivních manévřů. Dále to odkazuje pouze k danému scénáři, a ne k dalším možným scénářům či hypotézám konfliktů, nebo k provádění ofenzivních operací naprosto odlišných od operací explicitně bráných v úvahu.

Jsmo toho názoru, že volba ve prospěch „defenzivní“ strategie má exemplární politickou hodnotu a může zlepšit vzájemnou stabilitu vztahů, ale **je platná pouze když mezinárodní situace není napjatá** a tak nemusí vyhovět všem dynamickým aspektům strategických vztahů.

Konečně, v demokratických režimech jedinou možnou zárukou a také jedinou nezbytnou zárukou obrany je provádět skutečně obrannou politiku, s ohledem na vůli lidu a na ústavu.

Samozřejmě, že sférou, ve které bezpečnostní a obranné modely působí, to jsou již zmíněné oblasti snižování zbrojení a redukce zbraní. Další oblastí je oblast ekonomiky, průmyslu a přípravy typů obranných modelů.

Model pro bezpečnost

Vyhnout se uvedené sémantické pastí je důležité, ale to nestačí. Také je nezbytné pozitivně identifikovat koncepční zvláštnosti obranného modelu.

Navrhujeme nejprve prezentovat model obrany jako model pro bezpečnost. Rozlišování mezi „defenzivním“ a „ofenzivním“, mezi „bezpečností“ a „obranou“ má svou vlastní logiku a strategický důvod. Ve skutečnosti je „obrana“ těsněji spojena pouze s operačními aspekty (armáda) modelu, zatímco „bezpečnost“ považuje za svůj obor větší komplex problémů, včetně ekonomiky, politiky a tak dále.

Každý model obrany zavádí plán dlouhodobých ekonomických investic, plánovací nástroje, a je-li to možné, také vyrovnávání mezi průmyslovými sektory a veřejnou administrativou ap. Takový plán jde daleko za každoroční rozpočtový odhad projednávaný finančním zákonem a uvedeným v ročním rozpočtu na obra-

nu, neboť projektuje celý čas, ke kterému se studie vztahuje, realizaci, nárůst a použití zbraňových systémů, a to jde od dolní hranice 10-15 let až k 30-40 rokům. Navíc takové plánování určuje budoucí rozvoj celého průmyslového sektoru obrany, který je charakterizován primární závislostí na volbě domácího zákazníka.

Avšak rozdíl je také v délce časového období, o kterém uvažujeme: jeden rok na rozpočet pro parlament, pět let pro ekonomické plánování, deset let či déle pro vojenské plánování. Je tudíž základním najít mezi těmito úrovněmi nějaký spojovací nástroj, *např. ve formě dlouholetého plánovacího dokumentu spojeného s variantami státního rozpočtu a ekonomického plánování.*

Takový postup má výhodu serióznějšího dialogu mezi ozbrojenými silami a vojenským průmyslem. Ve skutečnosti totiž musíme izolovanost jednotek uzavřeného systému překonat, a tak zvýšit jeho výkonnost i úroveň společenského souhlasu.

Vše, co uměle izoluje problém obrany od ostatních problémů společnosti, izoluje také vojenský výzkum od civilního sektoru, v důsledku toho také vojenský průmysl od průmyslu civilního, tím je sektor obrany oslabován jak ekonomicky a technologicky, tak také co se týče společenského souhlasu. Následuje plýtvání zdroji, odmítání synergie vnitřního sektoru, a konečně oslabení předpokladů národní bezpečnosti.

Informační otevřenost

V takovém rámci je nezbytné zavedení nové informační politiky, tj. na prvním místě oběhu zpráv týkajících se obrany a bezpečnosti, o rozhodnutích, které provádí státní administrativa.

Moderní informační politika má několik aspektů. Ten první, zvláště důležitý, ovlivňuje debaty o rozpočtu tím, že vytváří informovanost o veřejném mínění obecně, o vládnoucí třídě zvláště. Jeho cílem je vytvoření široce rozšířeného „bezpečnostního vědomí“, jak již existuje v jiných zemích, což vyžaduje také aktivnější spolupráci škol, univerzit a obzvláště italských sdělovacích prostředků.

Nebude-li ale takový cíl plněn pomocí nepřetržitého toku informací a výzkumy veřejného mínění a jeho požadavky, které bude provádět vojenská administrativa, potom zůstane zcela utopickým. Při nedostatku takové informační otevřenosti se stane, že „světská“ vojenská kultura (na rozdíl od vojenské administrativy) nevyhnutelně bude:

- protikladná, nebo přinejmenším oddělená a kritická k „oficiální“ vojenské kultuře,
- nebude nezbytně objektivní a kompletní (díky získávaným ideám a informacím),
- a konečně bude ideologicky a politicky ovlivňována primárními zdroji, které budou cizí italské společnosti (anglosaské, americké, německé, francouzské i ruské).

Naopak větší kulturní výměna umožní obohacení „oficiální“ vojenské kultury, její širší mezinárodní rozsah a rozměr, může napomáhat vyšší konzistenci mezi italským bezpečnostním cítěním a hlavními italskými spojenci.

Potřeby italské obrany

Viděli jsme, že v minulosti politika italské obrany byla politikou „bezpečnostního zákazníka“. Byla to politika relativně nenákladná, s žádnými vlastními politickými či vojenskými ambicemi, a když, tak to byly úkoly „zbytkové“. Tento model by snad mohl být nazván „neutrální“, neboť byl z větší části zbaven politických nebo strategických alternativ. Nepřítel, velká strategie, někdy i operační struktura, to vše bylo dáno NATO.

V těchto chvílích, kdy se „požadavky NATO“ stávají méně explicitními, když jsme přinuceni hrát aktivní roli „výrobce bezpečnosti“, zjišťujeme, že vlastně nevíme co máme dělat a jaká má být ta naše „velká strategie“.

Oficiální debata na toto téma byla zahájena nepřímo již před 9 lety vydáním „bílé knihy obrany“ v roce 1985, předložením pěti vzájemně spojených úkolů (spolu s nově pojatou analýzou mezinárodní politiky, v protikladu k jejím tradičním výkladům). Tyto úkoly se bohužel překrývaly jako nějaký abstraktně teoretickopolitický obraz organizačně operační reality ozbrojených sil, které pokračovaly podle starých sektorových kritérií. Alternativy se snažily uspokojit požadavky naznačené jednotlivými úkoly, ale neurčovaly jasně priority, protože byly *strukturovány podle jednotlivých druhů ozbrojených sil*. Výsledkem bylo to, že následné alternativy nevyjadřovaly celkové potřeby italské obrany, ale *byly výsledkem více méně náhodného součtu jednotlivých alternativ*. Proto je dnes plánování italské obrany náhodným výsledkem sektorového plánování; třebaže plány pro každou složku armády jsou logické a konzistentní.

Vojenský rozpočet

Aby se dosáhlo změny, budeme muset změnit přípravná kritéria obranného rozpočtu a zároveň revidovat kompetence ozbrojených sil. Není to snadný úkol. . .

Jednou z mnoha charakteristik současného rozpočtu je jeho téměř absolutní těžkopádnost, hloupost a nejasnost. Nikdo přesně neví co všechno zahrnuje, snad až na jeho administrátory a vykonavatele. Například je zcela nemožné sledovat přesné ceny vojenských operací, programů, náklady na provoz jednotek, oddílů, posádek atd.

Zdá se, že rozpočet je sestaven tak, aby otrávil jak parlament a veřejné mínění, tak jakékoli snahy o reformu. Jediný pokus, který šel proti této tendenci, bylo rozhodnutí vydané současně s bílou knihou o obraně, předkládat každoročně parlamentu „Dodatečné připomínky k rozpočtu na obranu“. Ale jakkoli jsou tyto připomínky užitečné a zajímavé, především ukazují závažnost převládajícího odporu k změně.

Problém je také institucionální povahy a institucionální zmatek zvyšuje plánovací zmatek. Koaliční vlády mají nedůvěru k udělování plných mocí jedné osobě. Politické rozdíly mezi partnery se tak stávají rozdíly administrativními, a rozdíly administrativní se stávají rozdíly politickými a do této logiky jsou zataženi i příslušní ministři. Odtud každé rozhodnutí odráží rysy domácí politiky dokonce více než rysy vojenské a zahraniční politiky. Rozhodovací proces je zpomalen, většina rozhodnu-

tí je výsledkem kompromisu či vyřizování si účtů v domácí politice a neodráží problémy vojenskopolitických alternativ.

Operačně strategické předpoklady

Naproti tomu je význam náčelníka generálního štábu v mírových podmínkách konzistentní. Pro mír a nevyhlášené krize platí tyto dvě priority:

- * Předpoklad vyhlášení války (jak je také ukázáno v bílé knize) je dnes velmi nepravděpodobný; vážné krize či mimořádné situace, které se eventuálně mohou vyskytnout, budou řešeny pokojně a legálními nástroji, to však neznamená, že by ozbrojené síly neměly být připraveny, neměly by mít rychlé efektivní velení, které ví co chce. Většina vzniklých krizí bude navíc řešena spojenými mezinárodními operacemi,

- * Platí skutečnost, která je protikladná myšlení sic et simpliciter, důstojník, nejvyšší velení, generální štáb, kteří z čistě technického hlediska svou funkci dříve nevykonávali ji proto vykonávat neumějí. Dále také platí, že hladký a plynulý průběh operací bude narušen, jestliže budou v ozbrojených silách provedeny náhlé změny ve struktuře velení, se všemi nejistotami, které z toho vyplývají. Nic nemůže vláda a parlamentu zabránit, aby v případě války nebo prudké vyhlášené krize změny neprováděly, a proto dobré mít již od začátku jasná, známá a vyzkoušená pravidla.

Model obrany musí být také založen na některých obecných operačně strategických předpokladech, které slouží jako směrnice pro volbu priorit, jež musí být v určitý čas řešeny, abychom se vyhnuli ekonomickým a finančním ztrátám či nereálným strukturálním změnám, což by bylo ještě horší, abychom byli „vlečení“ tím, co udělají jiné země. Za předpokladu, že budoucí evropská bezpečnost bude založena na převaze obrany nad útokem, výchozí předpoklady mohou být shrnuty takto:

- Soudíme, že je logické, aby poměr mezi moderní pěchotou, na předsunutém postavení, vybavené prostředky obrany, pevnými či polopevnými zátarasy, a tradičními obrněnými jednotkami, vysoce mobilními, které jsou pokládány za jednotky určené pro protiútok a pro strategické rezervy, byl 2:1.

- Je rovněž logické, že musíme získat takovou palčnou sílu, abychom mohli zasáhnout útočícího protivníka na vzdálenost v rozsahu 5-10 km, tak jak je to v současnosti v NATO.

- Další drastická snížení (až na 50 %) počtu tanků, obrněných prostředků pro přepravu pěchoty, dělostřelectva a dalších, bojových vrtulníků, letadel zejména po vídeňských jednáních a jednáních o konvenčních ozbrojených silách.

Snížování obrněných jednotek není v rozporu se zvyšováním operační schopnosti krycích vojsk a lehké pěchoty. Právě tyto jednotky (méně početné než dřív) budou muset plnit úkoly protiútoků. Letectvo bude zajišťovat okraje obrany a strategické rezervy, v případě porušení dohod a vypuknutí krize, bude plnit úkoly daleko od hlavního ohrožení. Bude vykonávat izolaci prostoru bojové činnosti (což je umožněno také díky střelám středního doletu).

- Zvláštním problémem je také protivzdušná obrana a protiraketové střely. Pravděpodobně střely dlouhého doletu, v protikladu tomu, co se předpokládalo, zůstanou, neboť raketové jednotky strategických a námořních sil bývalého SSSR zůstanou zřejmě zachovány, a také musíme brát v úvahu vývoj řízených střel krátkého doletu vypouštěných z letadel.

Není jasné, má-li protivzdušná obrana záviset převážně na protivzdušné obraně a stíhačkách, jako je to dnes, nebo zda-li by neměla být založena na radikálním, kvalitativním i kvantitativním zvýšení obranného potenciálu proti letectvu a raketovým střelám (systémy ATMB). Ve druhém případě může být letectvu ulehčeno jeho poslání, zachycovat narušitele vzdušného prostoru, a tak by se mohlo lépe soustředit na svůj další úkol - přehradu, vzdušnou podporu jednotek, průzkum, elektronickou válku atd.

- Zcela evidentně zůstává potřeba udržet v Evropě v pohotovosti prostředky věrohodného jaderného zastrašení (ovšem ve srovnání se současným stavem drasticky snižené).

Další předpoklady, které můžeme připojit k již uvedeným:

- existuje příležitost (a možná také potřeba) mobilizovat ad hoc vycvičené a organizované síly,

- zesílení taktického a strategického transportního potenciálu a zvýšená mobilita pozemních sil umožňuje koncentraci spojeneckých sil v různých oblastech evropského válčiště,

- udržování vysokých investic na poli výzkumu a vývoje, získávání nových materiálů, udržení tempa technologické soutěže mezi Východem a Západem,

- další upevňování míru, mezinárodní kontrola a řešení krizí také z hlediska volební, kontroly, sběru informací, řízení.

Typy modelu obrany

Na základě výše uvedených úvah a na základě současné situace italských ozbrojených sil teď můžeme navrhnout některé obecné typy obranného modelu. V každém případě se bude jednat o „defenzivní modely“, které ve všeobecném strategickém smyslu budou operačně vyvážené, aby byly schopny vykonávat jak defenzivní, tak ofenzivní operace, podle momentálních taktických potřeb. Tyto modely jsou popsány „in nuce“ v pěti operačních úkolech zmiňované bílé knihy obrany z roku 1985. V našem případě ale budeme uvažovat o jiných alternativách, které si všímají sledovaných priorit a organizačních změn, které se k nim váží.

Typy modelu obrany, které navrhujeme, jsou následující:

- obrana krátkého dosahu,
- obrana dlouhého dosahu,
- specializovaná obrana.

Na první dva typy se můžete dívat jako na specifické „verze“ třetího typu, což je také model, který věnuje velkou pozornost celému mnohostrannému obrazu NATO a Evropy.

● Model obrany krátkého dosahu

Model obrany krátkého dosahu je založen na dvou předpokladech: Na neko-
nečném zlepšování détente a mezinárodní spolupráce na straně jedné, a obecně
nízké vojenské přítomnosti Itálie v Evropě a celém světě.

Takový vývoj bude mít za následek snížení operační integrace mezi taktickými
jadernými silami a konvenčními silami (tyto důsledky se promítnou do všech mode-
lů, ale zvláštní operační důležitost to má právě u modelu obrany krátkého dosahu).
U tohoto typu obranného modelu musíme tedy předpokládat dostatek leteckých i
pozemních sil, aby byla zabezpečena spolehlivá obrana italského území, a
příslušná vojenská doktrína nasazení konvenčních sil musí být s tímto modelem
konzistentní.

Zároveň tento model předpokládá sníženou italskou angažovanost mimo své
hranice a nízký vojenský italský příspěvek společné obrany Evropy a NATO.

*V tomto modelu ve skutečnosti Itálie zůstává „zákazníkem bezpečnosti“ na
integrační úrovni, a obranu bezpečnosti jako celku předává ostatním. V tako-
vémto rámci zabezpečuje Itálie především obranu vlastního území, ve spolupráci
se spojenci řeší to, co pokládá za hlavní hrozbu, samostatně potom, co pokládá za
malé, zbytkové či vzdálené hrozby. Její kapacita přispívat společné obraně bude
omezená, téměř neexistující; první a třetí společný úkol jsou preferovanými, i když
se druhý úkol úplně ze zřetele neztrácí.*

Italský model obrany může zabezpečovat:

- obranu severovýchodního úseku státního teritoria, který tvoří jižní křídlo
centrálního sektoru NATO proti vojenským krizím okolních zemí (úkol č. 1),
- kontrolu a obranu centrálního Středomoří a tzv. vnitřních moří (Tyrénské,
Jónské, Jadran) a tak přispívat k udržení západní převahy ve Středomoří (úkol
č. 2),
- přispívat ke spojenecké letecké obraně v centrálním a jižním sektoru (úkol
č. 3),
- zajišťovat přístup k předstunutým základnám USA a NATO ve Středomoří (úkol
č. 4 a 5).

O modelu obrany krátkého dosahu se nedá říci, že by to byl model statické obra-
ny. Naopak, **klíčovým faktorem je věrohodná konvenční obrana italského
území, která vzniká spojováním různých typů obrany.** Bráněný prostor musí být
zajištěn ve dvou směrech:

- vpřed, operacemi mimo frontovou linii, před stykem s přední obranou, pro osla-
bení a vyčerpání útočících sil, zabránění jejich doplňování a zásobování,
- do hloubky, pomocí vytvoření „hlubokých“ obranných pozic s následujícími
obránnými pozicemi a vhodným manévrovacím prostorem (každých 50-60
km).

V takovém rámci pak operační doktrína armády spíše než na zdůrazňování
zvláštností flexibilní obrany, která byla v posledních letech přijata NATO, se zamě-
řuje na „poziční“ obranu; takto může být použit větší počet jednotek lehkého pěšího
vojska, včetně mobilizačních záloh, které jsou vhodnější pro stažení a reorganizaci

za dalšími bojovými liniemi, spolu s malým počtem obrněných jednotek, které mohou být v rezervě pro případný protiútok na místní nebo operační úrovni, spolu s dalšími zdržovacími operacemi nepřítelů přirozeně vyčerpat mimo frontové linie.

Obrana může také profitovat z vysoké vojenské technologie (od zbraní zajišťujících izolaci bojové činnosti, k aktivnímu pancéřování, od vysokého užívání optických vláken a elektronických senzorů k polostabilním obranným zařízením, která se dají rychle instalovat) a tak využít její obrovský „defenzivní“ potenciál. Obzvláště musí efektivní obrana zvládnout a řídit „soutěž“ mezi novými elektronickými materiály ofenzivního charakteru a elektronickým defenzivním potenciálem, např. superpočítačů atd.

Co se týče námořnictva, italské vojenské námořnictvo by mělo být hlavně umístěno v centrálním Středomoří, a mělo by spolupracovat s francouzským a španělským námořnictvem v západním Středomoří. Nasazení italského námořnictva ve východním Středomoří by mělo být jen omezené, v úzké spolupráci s hlavními spojenci.

Italská námořní účast v mnohonárodních ozbrojených silách bude rovněž omezená.

Operační rozhodování se spíše než na velké jednotky s velkou flexibilitou nasazení, dokonce daleko od vlasti, soustředí na tzv. rozptýlené loďstvo a ponorky, které bude použito jako námořní obrany a ne pro „kontrolu moře“: předpokládáme-li, že „strategická kontrola“ oblasti našeho zájmu je nějakým způsobem zajištěna spojenci, potom naším hlavním úkolem zůstává zabezpečení prostoru proti ofenzivnímu proniknutí protivníka, případně izolace prostoru bojové činnosti nebo opotřebování nepřítelů, za využití systémů řízených střel.

I „větší“ lodě zůstávají nezbytné, zajišťují ochranu konvojů a doprovod lodí, ale jejich počet může být vzhledem k udržování „otevřeného moře“ snížen. (Ale tady to právě nevypadá, že by si italské námořnictvo mohlo dovolit nějaké drastické snižování počtů - to jsou ale již otázky budoucích modelů.)

Letectvo by mělo zvýšit svůj letový potenciál, aby mohlo zabezpečovat svou hlavní úlohu: izolaci prostoru bojové činnosti; je podporováno řízeními střelami a působí jako násobitel pozemních ozbrojených sil. Flexibilita, rychlost nasazení vojenského letectva představuje velice účinnou formu odstrašení ve vzdálenějších oblastech mimo území Itálie proti hrozbám z Jihu. A konečně by mělo italské letectvo hrát klíčovou roli v obranném systému C3I.

Sem také spadá koupě letadel řízených na tankování ve vzduchu, letadla AWACS pro elektronickou válku a průzkum (a také průzkum a kontrola pomocí satelitů, ať už zcela italských, nebo částečně italských).

Sporná se zdá volba stíhaček (převaha ve vzduchu), ne pouze pro jejich vysokou cenu, ale protože výhradně defenzivní typ obrany může být zabezpečen, přinejmenším z velké části, zdokonalenými protiletadlovými a protiraketovými pozemními systémy.

Tento typ obrany ruší sektor taktických letadel krátkého doletu, obzvláště když bude italská armáda vybavena systémy protivzdušných raket krátkého dosahu.

Zvláštní problém tvoří budoucí nasazení a vývoj sil rychlého nasazení.

V každém případě se tento model obrany nesnaží pozvednout italskou vojenskou „reputaci“ na mezinárodní úroveň, ani se nezabývá zřizováním mezinárodních sborů, které by byly nasazovány daleko za státními hranicemi.

Síly rychlého nasazení jsou velice přeceňovány s ohledem na požadavky modelu obrany krátkého dosahu a navíc jsou zbytečným luxusem, neboť nemáme potřebné prostředky přepravy a také potřebnou výzbroj.

Tento model předpokládá jejich snížení, asi tak na polovinu, na velikost parašutistické brigády.

Co se týče letecké přepravy, redukce sil rychlého nasazení může přinést nové požadavky na přepravu parašutistické brigády.

● Model obrany dlouhého dosahu

Tento model je koncipován tak, aby byl naprosto kompatibilní s úvodním politicko-strategickým prohlášením, podobně jako je koncipován obranný model krátkého dosahu: To znamená, že není v protikladu ke vzrůstu mezinárodních spolupráce, détente, procesu kontroly zbrojení a snižování konvenčních sil.

Při porovnání s modelem obrany krátkého dosahu vidíme, že model obrany dlouhého dosahu bere za samozřejmé, že bude pokračovat určitá hrozba z Východu (i když méně pravděpodobná, ale v každém případě ne neexistující a ne nemožná), a počítá také s větší zranitelností jižního regionu, při srovnání s ostatní Evropou; obě tyto skutečnosti vznikají tím, že jižní region může být do prvních stadií snižování zbraní zahrnut pouze okrajově, a že se americká strategie (rozhodující místo celé bezpečnosti jižního regionu) změní, pravděpodobně se bude stálá americká vojenská přítomnost snižovat. A konečně budou vznikat různá ohrožení mimo tento region, daleko menší než tradiční ohrožení z Východu, ale nicméně nebudou nevýznamná a budou stále a stále „pravděpodobnější“.

V protikladu proti probíhajícímu vývoji může ruská vojenská přítomnost ve Středomoří vzrůstat (na rozdíl od střední Evropy); ne-li vojenská, potom co se týče politického vlivu, s ohledem na výraznější moskevskou politiku na Středním východě, v severní Africe, či jako důsledek, probíhajících krizí na Balkáně.

Hrozba „z Jihu“ může mít dvě vysoce rozdílné podoby:

- ve scénáři Východ-Západ může převýšit a integrovat hrozbu z Východu buď jako logistická podpora, nebo jako druhá fronta,
- může působit jako přímá hrozba proti státnímu teritoriu omezené důležitosti, ale vysokého politického a psychologického vlivu,
- může být použita proti hlavním komunikačním spojům regionu, ohrožovat svobodu námořní, letecké a pozemní dopravy (např. plynovody, ropovody) a ohrožovat v mezinárodních vodách italské lodě,
- může být použita proti italským komunitám v zahraničí, proti italským občanům nebo proti italskému majetku, zboží,
- může být použita proti zemím, se kterými je Itálie vázána spojeneckými smlouvami nebo které jsou důležité pro italskou bezpečnost,
- může hostit či podporovat teroristické skupiny,

- a konečně může být vnitrostátní povahy, ne přímo zaměřená tak, aby si vyžádala vnější zásah, ale aby vytvořila nerovnovážený proces vyžadující vnější intervenci k udržení míru a jeho zprostředkování.

K tomu, co jsme už napsali o úkolech obrany krátkého dosahu, bychom mohli přidat následující:

- * příspěvek k obraně Egejského moře, jihovýchodního teritoria NATO, přiblížení se k východnímu námořnímu a pozemnímu bojišti v případném blíže nespecifikovaném konfliktu Východ-Západ, v každém případě může zaměstnat velký počet pozemních sil států (úkoly 1, 2 a 3),
- * vyšší operační a strategická integrace se spojeneckými leteckými a námořními silami ve Středomoří (respektive se silami rychlého nasazení) a zabezpečení nezbytné podpory takového nasazení (úkoly 2, 3 a 5),
- * vyšší schopnost rozpoznání, kontroly, vyvažování ohrožení, které může přijít od „Východu“ přes „Jih“ (úkol č. 2),
- * stupňovaná, pružná a včasná odpověď na konflikty nízké úrovně v oblastech strategického zájmu, při teroristických akcích ap., které vylučují nevojenské řešení a zprostředkování (úkoly 2, 5),
- * omezená, ale skutečná schopnost provádět malá vojenská intervenční opatření, protiakce, varovné kroky, s cílem odvrátit přímý vojenský útok na italské území, proti italským komunitám v zahraničí, v oblastech strategických italských zájmů (úkoly 2 a 5),
- * vzrůstající samostatná schopnost (i spolu se spojenci) monitorovat a kontrolovat krize a řídit systém C3I na regionální úrovni (úkol 2 a 5);

V pojmech rozpočtu a politické angažovanosti můžeme počítat se třemi typy modelu dlouhého dosahu:

- **silný model** s maximálními zdroji určenými na obranu, které dosahují téměř 3 % hrubého národního důchodu na konci 10letého období postupného růstu (včetně dokončení modernizačního plánu za 30 000 miliard lir, který navrhl původně vojenský sektor); politicky předpokládá silné vědomí a vůli hrát úlohu regionální mocnosti,
- **střední model**, kde se současné rozdělení zdrojů nemění, případně mírně klesá (tvoří 2 až 2,2 % hrubého národního důchodu, i když bude během nastávajícího období schváleno ještě dalších 10-15 000 miliard lir dodatečných investic),
- **slabý model**, úroveň zdrojů je stálá, mírný pokles, ale hlavně neprobíhá žádná skutečná racionalizace a omezování rozdělení zdrojů.

Z operačního hlediska je rozdíl oproti předcházejícímu modelu v tom, že se více zdůrazňuje systém C3I, logistika a mobilní síly, které mohou být odeslány do předsunuté obrany. Velice malá změna je v reorganizaci obranného úkolu na severovýchodě, kde se dává přednost zřízení „krycích sil“, které krátí obrněné jednotky a získávají větší samostatnost při izolaci obranného prostoru, protiletecké obraně a protiraketové obraně. Tento model skutečně vychází z modelu předcházejícího tím, že jej redukuje a přidává další operační prvky, aniž by zrušil prvky předcházejícího modelu.

● Specializovaný model obrany

Obrana státu střední velikosti již není jen záležitostí jednoho státu, alespoň co se týče hlavního ohrožení. A myslitelné nejsou ani lokální evropské války uvnitř vojenských bloků či v jejich blízkosti, kterými by vyvrcholily vážné krize a vojensko-politické napětí. Státní obrana je dnes příliš průhledná, než aby byla přijata bez podrobného vysvětlení. Můžeme mluvit o státní obraně, obraně některých státních zájmů, o multilaterální obraně, ale nemůžeme vážně mluvit o státní obraně *sic et simpliciter*.

Nicméně vojenské struktury některých států jsou stále organizovány „jako kdyby“ ony samy dříve či později měly zajišťovat obranu, bez cizí pomoci. To je výchozím teoretickým modelem těchto vojenských struktur, přitom i sama Francie spoléhá na konvenční ochranu NATO a bašta Německa dodává věrohodnosti její nukleární strategii. Všechny evropské země závisejí na Spojených státech a NATO svými informacemi, spojením, dálkovým průzkumem, vybavením atd.

Národní model obrany je odtud budován naprosto vyváženě (sestává ze tří ozbrojených složek a ty jsou také vzájemně vyváženy) a kolektivní úkoly obrany jsou zároveň „národními“ úkoly.

Takže zde nastává zajímavá možnost vybudovat model obrany naprosto konzistentní k této skutečnosti, která umožňuje maximalizovat výhody, snížit plýtvání a překrývání úkolů.

Takový „specializovaný“ nebo multilaterální obranný model bude muset brát do úvahy různé národní velitelské okruhy, různé zájmy, priority, a také na přísné vojenské úrovni, různé operační doktríny, zbraňové systémy, které jsou ne vždy standardizované a ne vždy schopné vzájemného společného působení.

Specializovaný model musí směřovat k maximalizaci jistých rolí na úkor ostatních, musí brát v úvahu, co mohou zabezpečit naše vlastní síly, čím mohou přispět spojencům a čím vlastní obraně státu.

Za daných institucionálních nedostatků to bude muset být relativní částečná specializace, která stále ponechává místo překrývání funkcí a neefektivitě.

Takový multilaterální model protežuje to, co nazýváme „poslání NATO“, zatímco úkoly pro užší zájmy států jsou pokládány za zbytkové. Zde vzniká neko- nečný problém rovnováhy národních obranných systémů potřebných ke splnění národních úkolů, které nesmějí opomíjet multilaterální úkoly, na kterých věro- hodnost národního obranného modelu závisí.

V rámci obranné specializace budou spojenci pravděpodobně na Itálii poža- dovat, aby:

- přehrazovala centrální region a jižní region,
- přehrazovala západní a východní Středomoří,
- hrála roli mostu k Východu a Jihovýchodu,
- kontrolovala hrozbu od Jihu,
- kontrolovala strategickou situaci na Balkáně,
- pomáhala zajišťovat bezpečnost hlavních komunikačních spojení, ochranu zdrojů,

- přispívala k obecné obraně, kdekoliv to bude zapotřebí (posílení ohrožených oblastí, obranným nasazením, které umožní, aby se ostatní spojenecké síly vyvázaly na protiútokové operace, na odlehčení nebo obklíčení).

Jak jsme již ukázali, spojenecká strategie je ve stadiu nového formování a reorganizace. Manévry pohybem získaly přednost před předsunutou obranou, která ovšem nezmizela.

V každém případě se NATO musí spoléhat na menší počet amerických sil umístěných v Evropě, na menší počet obrněných prostředků a menší počet těžkého dělostřelectva. Očekává se snížení počtu bojových letadel a helikoptér.

Obzvláště se sníží nebezpečí náhlého útoku a naopak zvýší se problém jak odpovídat na útok po delším období mobilizace. NATO bude muset kompenzovat svou geostrategickou nevýhodu násobením své bojové síly.

Jedním takovým prostředkem je technologie. Další leží v zřizování středisek a zabezpečení sil rychlého nasazení. Třetí je větší pomoc, kterou poskytnou námořnictvo pozemnímu boji. A čtvrtá část je ve vzrůstu mobility evropských národních sil na strategickém válčísti NATO založené na větší spolupráci.

V takovém rámci se italské požadavky na spojení vztahují k tomu, co je již dnes zabezpečováno obranným systémem C3I, na zesílení letecké a pozemní obrany severovýchodní fronty; jsou podobné jako při obraně krátkého dosahu. Zahrnují síly rychlého nasazení (podobné francouzským FAR).

Jako partner může Itálie nabídnout jednu alpskou brigádu umístěnou v Bavorsku (aby ulehčila obranným povinnostem Německa, případně manévrum a protiútok americké armády) a svou vyšší účast v leteckých a námořních bojích ve Středomoří. Dále může přispět kontrole centrálního Středomoří (hledání min, vzdušná ostraha atd.).

Hlavní italské úspory by zahrnovaly námořnictvo a letectvo, které by bylo vyvažováno spojeneckou superioritou v této oblasti, některá elektronická zařízení a systém C3I (které by také byly vyvažovány spojení), prostředky protivzdušné obrany a letectva.

Tento model celkově splňuje cíle předcházejících dvou, ale s nižšími náklady.

Je ovšem spojen s větší italskou i spojeneckou ochotou přijmout a vypracovat specializovanější společnou obranu a s ní spojené závazky.

Co tyto tři modely vyžadují - závěr

Zde se studie snaží podat přehled požadavků všech tří uvažovaných modelů obrany. Je to ovšem spíše teoretický přehled než organizační pomůcka. Požadavky se týkají jak jednotlivých druhů zbraní, tak úkolů, které plní. A to jak materiálních, tak lidských zdrojů s ohledem samozřejmě na rozpočet.

Především je nezbytné, aby zahraniční i vojenská politika byla koordinována, tj. aby tvořila integrovanou obrannou bezpečnostní politiku. Model krátkého dosahu například závisí na stupni dosažené kontroly zbrojení: není to jen otázka zabezpečování a udržování nízkého napětí a ohrožení, které umožňují restrukturalizaci předpokládanou tímto modelem, ale také musí zajistit, že přijaté smlouvy a krácení budou konzistentní s národní obrannou politikou (a naopak, že požadované změny budou odpovídat mezinárodním smlouvám).

Obrana dlouhého dosahu je samozřejmě orientována ven, a tak je absolutně nemožné, aby nebyla řízena bdělou zahraniční politikou, je nemyslitelné, abychom se angažovali ve východním Středomoří, mimo oblast NATO, bez souladu s politickými smlouvami a diplomatickými opatřeními.

Na druhé straně může mít jakákoli vojenská činnost v tomto rámci úspěch jen tehdy, je-li základem širší politické strategie détente, varování nebo řešením možných krizí.

Speciální model začíná předpokladem uskutečnění větší mezinárodní integrace v oblasti bezpečnosti a obrany: odtud také větší závislost na politických než vojenských předpokladech. Z druhé strany ovšem celý model není ničím jiným, než částí širokého integračního plánu zaměřeného na dosažení takové integrace. Jeho alternativy jsou tedy vysoce ovlivňovány politickými cíli.

Souhrnně všechny tři modely vyžadují lepší definování a provádění rozhodovacího procesu, strategického a vojenského systému státu, vyžadují ochotu vlády vypracovat a zavést systémy jednotné strategie: Tato potřeba je nejsilnější u modelu dlouhého dosahu a snižuje se u modelu specializované obrany postupně, spolu se zřizováním institucí podobných federálním, ale to jsou jen vedlejší skutečnosti, které nemění jejich společné východisko.

A teď se podíváme, jak tyto navrhované modely obrany vyhovují požadavkům obecného souhlasu. Samozřejmě, ne vše závisí pouze na těchto modelech, ale spíše na celkové politice a alternativách, které jsme naznačili v naší práci, a které jsou řešeny v rámci jednotlivých modelů obrany.

Klíčový bod společný všem modelům - věrohodnost obrany - je nejsilnějším argumentem pro získání obecného souhlasu a je v úzké shodě mezi obranným modelem a odpovídajícím mezinárodním rámcem.

Model krátkého dosahu je tím věrohodnější a tím přijatelnější, čím víc je evropský systém ovládán jednou supervelmocí, respektive když je dohoda mezi dvěma supervelmocemi dostatečně široká a důsledná. Jinými slovy, je to scénář, který je pro situaci „malých“ evropských států ten nejlepší.

Model dlouhého dosahu naopak představuje opačný pohled: *západní Evropa hraje v bezpečnostním systému stále větší a větší úlohu*, i když stále se Spojenými státy jako svým spojencem.

Třetí model, model specializované obrany, může dobře existovat spolu s výše uvedenými modely, nicméně bude tím věrohodnější, čím víc se jeho mezinárodní rámec bude vyvíjet následujícími způsoby:

- západní Evropa se bude více a více identifikovat s Atlantickou aliancí, ale výhradně prostřednictvím evropských institucí,
- bude vzrůstat ochota Spojených států a Ruska přijmout nového partnera.

Závěrem: Tento poslední model je politicky i ekonomicky nejpřijatelnější, ale bohužel obsahuje mnoho nejistých prvků, které jej činí značně spekulativním, více než je vhodné pro model okamžité praktické realizace.

-FUR-

Armádní generál in memoriam Ing. ALOIS ELIÁŠ

* 29. 9. 1890 Praha -Královské Vinohrady
† 19. 6. 1942 Praha-Kobylisy

V československých dějinách pouze dva generálové zastávali funkci ministerského předsedy. Zářijová krize roku 1938 vynesla do tohoto křesla armádního generála Jana Syrového a 27. dubna 1939 přijal nevděčnou úlohu prvního premiéra protektorátní vlády divizní generál Alois Eliáš, který současně až do 30. června 1939 řídil ministerstvo vnitra. Ministerským předsedou okupované země se stal překvapivě právě legionář se sympatiemi k zednářství a člen Rotary klubu.

※

Vzdělání získal na Vysokém učení technickém v Praze (titul inženýra geometrie). Uplatnění našel u podniků pro trasování a stavbu železničních drah v různých zemích rakousko-uherské monarchie.

Když vypukla první světová válka, nastoupil vojenskou službu jako kadet aspirant u pěšího pluku 28 „Pražských dětí“, avšak už během září 1914 zběhl v Haliči do ruského zajetí. Později se přihlásil do vznikajících československých legií na Rusi, ale téměř bezprostředně poté, 15. října 1917, odjel s prvním transportem ruských legionářů do Francie.

V Cognacu byl zařazen nejdříve k francouzskému 33. pěšímu pluku a 28. února 1918 byl jmenován poručíkem. Absolvoval výcvikové středisko pro velitele v St. Maixent a několik dalších důstojnických kurzů. Když se poručík Eliáš vrátil do Cognacu, byl odeslán k velitelství 21. československého střeleckého pluku do válečného pásma v Alsasku s určením pro funkci pobočníka velitele 1. praporu.

Zúčastnil se všech bojů pluku na francouzské frontě, včetně bojů u Terronu a jedné z největších bitev první světové války - u Verdunu.

Po příjezdu do Československé republiky odjel kapitán Eliáš s jednadvacátým plukem na těšínskou a později i na slovenskou frontu, kde působil jako náčelník štábu skupiny Gillain. Když se vrátil ze Slovenska, převzal už v hodnosti majora prozatímní velení pěšího pluku 21 v Čáslavi a provedl jeho unifikaci na mírový pluk. Tehdy byl také přijat do sboru důstojníků z povolání tvořící se československé armády. Zde se také seznámil se svojí pozdější manželkou - Slávkou Kosákovou.

Následovalo přemístění do Prahy, kde podplukovník Eliáš krátce pracoval jako šéf kabinetu ministra národní obrany a poté ve funkci náčelníka štábu 1. pěší divize. Na podzim 1921 odjel jako jeden z prvních československých důstojníků do Francie, aby absolvoval vysokou válečnou školu.

Z Paříže se vrátil po dvou letech s dekretem důstojníka generálního štábu a vzápětí byl jmenován přednostou 1. oddělení hlavního štábu československé branné moci. Při aféře generála R. Gajdy se plukovník Eliáš plně postavil na stranu prezidenta republiky T. G. Masaryka i ministra národní obrany, respektive náčelníka hlavního štábu generála Jana Syrového.

Ještě během svého přidělení na hlavním štábu působil téměř pět let jako stálý československý delegát Společnosti národů přípravné komise pro odzbrojení v Ženevě, kde současně pracoval i jako poradce pro odzbrojení tehdejšího ministra zahraničních věcí Dr. Edvarda Beneše. Když se brigádní generál (od roku 1929) Eliáš vrátil v roce 1931 do vlasti, byl ustanoven velitelem 2. pěší brigády v Chomutově, odkud po dvou letech odešel do Litoměřic jako velitel 3. pěší divize. Při reorganizaci československé armády v roce 1935 se stal velitelem V. sboru v Trenčíně a krátce poté, 1. ledna 1936, byl povýšen do hodnosti divizního generála.

Funkci velitele sboru zastával i během záříjové mobilizace, avšak při rekonstrukci druhé vlády generála Syrového, 4. října 1938, v které si ponechal i křeslo ministra národní obrany, určil generála Eliáše k svému zastupování uvnitř ministerstva národní obrany. Téměř po dvou měsících, od 1. prosince 1938, pak Eliáš zastával post ministra dopravy v česko - slovenské vládě Rudolfa Berana. Tato vláda druhé republiky představovala velmi složitý útvar, neboť měla tři ministerské předsedy (R. Beran, Dr. J. Tiso a Msgre. A. Vološín), pak společné ministry pro celý stát jako ministra zahraničních věcí, národní obrany, financí, pokud se jednalo o společný rozpočet a dále ministry krajinské jako vnitra, spravedlnosti, obchodu atd.

Složení vlády mělo za následek její těžkopádnost, a proto ne všechny politické věci se projednávaly v plénu, ale jen v užších sborech. V únoru 1939 svolal ministerský předseda důvěrnou schůzi českých ministrů, kde je informoval, že Slovensko má snahu se odtrhnout. Přes tlumočená ujištění Dr. Tisa, že pověsti jsou naprosto neopodstatnělé, panovala u české reprezentace nedůvěra vůči slovenským kolegům. Již tehdy se někteří z nich vyslovili pro intervenci na Slovensku. K zákroku, který měl být i vojenský, také později, 10. března, došlo. Tehdy ministr financí Dr. Josef Kalfus a generál Eliáš odletěli na Slovensko, aby akci řídili, ale odtržení Slovenska od republiky již nezabránili. Akce, slovenskou historiografií označovaná jako takzvaný Homolův puč (podle velitele V. sboru generála O. Homoly), byla neúspěšná.

Další osudy generála Eliáše značně znejasnila publicistika i historiografie hned po válce a zvláště pak po únoru 1948, kdy se objevilo množství podezřívavých dohadů a záměrných polopravd, přecházejících v ryze účelovou mystifikaci. A to jen proto, že se ve svých devětačtyřiceti letech stal ministerským předsedou první protektorátní vlády. Generál Eliáš se sice od samého počátku cítil odsouzen na smrt, ale zdaleka nemohl předpokládat, že později bude pošpiněna i jeho národní a osobní čest.

Vzhledem k poloze českých zemí, z jasných formulací bible nacistického Německa - *Mein Kampf* - a dalších informací byl přesvědčen, že Hitler bude chtít zlikvidovat Čechy jednou pro vždy. Odtud pramenilo jeho přesvědčení, že český národ může spasit pouze vítězství protiněmecké koalice. Nepřestal věřit ani během německých vítězství v roce 1940. Z tohoto základního postoje vyplývaly Eliášovy čtyři postuláty, jichž se prokazatelně vždy držel a nakonec je zaplatil svým životem.

První bylo přesvědčení o primárnosti zahraniční situace a československé zahraniční akce. Proto také okamžitě uznal Dr. Beneše za vůdce zahraničního odboje. Velmi dobře si uvědomoval nutnost udržení vzájemného spojení a pokud možno paralelnost a součinnost zahraničního a domácího odboje. To ovšem na druhé straně vyžadovalo jeho značnou opatrnost v projevech. Možná, že se zde dopustil omylu při posuzování kompromisů. Ale za dané situace?

Jeho druhou zásadou bylo za každou cenu zabránit vzniku aktivistických skupin v protektorátě. Vycházel přitom z velmi střízlivé úvahy o poměru velmocí k podobným věcem. Předpokládal, že Belgii, Holandsku, Dánsku i Norsku se po válce asi více promine vzhledem k jejich poloze v životní sféře Západu, avšak v případě Sovětského svazu nepochyboval, že by omlouval vznik podobných hnutí. Poválečný vývoj mu dal v mnohém za pravdu.

Pokud zůstával ve funkci, platila pro Eliáše doma, ve vlasti, zásada chránit za každou cenu české lidi a jejich majetky. Snažil se také využít přechodné okupace k posílení českých pozic v hospodářství i k provedení nutných změn. Protektorátní ministr měl pro něho své existenční oprávnění jen potud, pokud efektivně hájil české zájmy ve svém sektoru. Nutné ústupky Němcům vždy vážil s ohledem na zahraniční situaci, ovšem byl nepřitelem dvojí morálky - jedné pro velmoci, které by mohly dělat kompromisy, a druhé pro malé státy, které by se nekompromisně měly dát obětovat.

Konečně jeho snahou bylo organizovat národní revoluci, protože byl přesvědčen, že český národ, zvláště v této době, malým národům ne zrovna příznivé, bude nakonec nucen krví a činem vykládat vůli k svobodě. Chtěl vybudovat organizaci odboje, zvolna při šetření silami a to podle vývoje války.

Význam Eliášova postupu vůči Němcům spočíval v protestu, v ustavičném a pro budoucnost dokumentárně zaznamenávaném usvědčování německé státní moci z násilí. Úspěch jeho snah se promítl v odkladu a průtahu. Na samém začátku roku 1941 odrazil nabídnutím demise útok na legionáře a tím i jejich tradici, respektive národní osvobozenickou tradici. Zabránil, společně s velitelem vládního vojska generálem J. Emingerem, účasti českého národa na válce proti Sovětskému svazu. Osobně tehdy vypracoval pro říšského protektora Neuratha (znali se ze Ženevy) memorandum, ve kterém mimo jiné poukázal na roztrpčení českého národa germanizací a persekucí...

Zdá se, že konstatování o většině národa, která cítila, že generál Eliáš je představitelem české vůle k životu a k záchraně, není nadsázkou. Německá strana neměla žádný zájem na konkrétním ministerském předsedovi. Pro ně to mohl být kdokoliv, jak se také později ukázalo. Zájem projevíli jedině o Dr. Háchu jako legitimně zvoleného prezidenta. K. H. Frank ostatně generála Eliáše nenáviděl od samého začátku, neboť správně tušil jeho postavení v odboji.

K zatčení generála Eliáše došlo 27. září 1941, v první den Heydrichova působení na místě odcházejícího von Neuratha. Jeho zatčením odešel z českého života odvážný ústřední nositel jasné politické vůle a jednoznačných představ, zaměřených k boji proti obludnému útisku. Odešel v něm statečný voják odhodlaný konat svou povinnost na každém poli, které mu osud určil.

Již 1. října byl postaven před soud a v dávno připraveném procesu (obžalován z velezrady a z vyzvědačství) odsouzen k trestu smrti. Sám nikoho ze svých odbojových spolupracovníků neprozradil. Motákem z vězení i opakovaným tvrzením spoluvězňů odmítal „svůj“ projev lítosti před soudem, protože žádný nenapsal, ani neučinil.

Němci procesu dávali i jiný význam (nejen uvedenou dezinformaci), protože v osobě Eliášově odsoudili celé první období protektorátu jako velezrádné. Od této chvíle je neměly dozazovat Hitlerovy sliby z března 1939. Každá složka národa měla po válce dosáhnout takového osudu, který si zaslouží další zásluhou o německou říši . . .

Výkon rozsudku byl sice odložen, ale atentát na Heydricha udělal konec všem odkladům. Generál Eliáš byl 19. června 1942 zastřelen na vojenské střelnici v Kobylisích.

Ještě krátce po válce ministr informací Václav Kopecký při procesu s protektorátní vládou konstatoval, že generál Eliáš byl „světlá výjimka . . . věrný vlastenec národa a republiky . . .“, ale nakonec se jméno diplomata, vojáka a politika generála Aloise Eliáše z analů druhého odboje podivným, i když srozumitelným způsobem vytratilo.

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Plk. v zál. Ing. Josef Fučík Jakou obranu republiky? (Úvaha nad potřebami branné politiky českého národa)	3
--	---

Plk. doc. Ing. Jiří Svačina, CSc., doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc. Východiska k transformaci vojenského školství AČR	14
--	----

Pplk. doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Systém plánování, programování a rozpočtování	18
---	----

Plk. RNDr. Jaroslav Mirovský, CSc. Co chceme, kam jsme došli (K 1. výročí vzniku Centra řízení informačního systému MO)	26
--	----

Pplk. Dr. Petr Rožňák Úřad zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu (Pokračování z minulého čísla)	35
---	----

NATO: Nutnost rozšíření	45
--------------------------------	----

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Genmjr. Ing. Emil Antušák Vzniká nová operační doktrína AČR	60
---	----

Pplk. Ing. Vojtěch Májek Principy použití vojenského letectva a PVO	65
---	----

NÁZORY ČTENÁŘŮ, POLEMIKA

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša K úkolům vojska územní obrany (Ohlas na článek ve VR č. 9/93)	68
--	----

Pplk. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Vojsko územní obrany - teorie a praxe (Reakce na článek ve VR č. 9/93)	71
---	----

Pplk. Ing. Vojtěch Němeček Teorie maskování v AČR a v armádách států NATO	79
---	----

LOGISTIKA

Plk. Ing. Aleš Komár Logistika armády (v odpadovém hospodářství)	85
---	----

Z HISTORIE

Plk. v zál. Ing. Zdeněk Řezáč Rakousko-uherský nástupní plán v roce 1914	89
--	----

INFORMACE

O obranném průmyslu	100
----------------------------	-----

Plk. Ing. Egon Kratochvíl AFCA (Aktivita a plány české pobočky)	104
---	-----

Slovenská republika (geopolitické postavení - bezpečnostní souvislosti)	108
---	-----

Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, pplk. Ing. Petr Škrob, CSc., PhDr. Drahomíra Kožmínová, CSc. K výkladu pojmů teorie maskování armád států NATO	111
--	-----

Ze „zákazníka“ bezpečnosti „hraniční“ zemí (Itálie, její ozbrojené síly a tvorba vojenské doktríny)	117
---	-----

PERSONÁLIE

Armádní generál in memoriam Ing. Alois Eliáš	137
---	-----

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 44 209,
Jaroslav Furmánek (redaktor) (330) 44 209,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka) (330) 44 209.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.
Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 21. 1. 1994. MKČR 6059, MČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**